

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/350514381>

Zdalna edukacja kryzysowa w APS w okresie pandemii COVID-19. Z perspektywy rocznych doświadczeń.

Research · March 2021

DOI: 10.13140/RG.2.2.10251.62243

CITATIONS

0

READS

2

2 authors:

[Miłosz Wawrzyniec Romaniuk](#)

The Maria Grzegorzewska University

38 PUBLICATIONS 31 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

[Joanna Łukasiewicz-Wieleba](#)

The Maria Grzegorzewska University

24 PUBLICATIONS 18 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

The practice of sail training and sea sailing influence on participants [View project](#)

The impact of sail training on trainees during School Under Sails [View project](#)

Raport z badań

**Zdalna edukacja kryzysowa w APS
w okresie pandemii COVID-19**

Z perspektywy rocznych doświadczeń

Miłosz Wawrzyniec Romaniuk
Joanna Łukasiewicz-Wieleba

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej

Warszawa, 2021

Spis treści

Wstęp	3
Cel i podstawa zasadności badania oraz założenia metodologiczne	5
Charakterystyka badanej próby	6
Wyniki badań przeprowadzonych wśród nauczycieli akademickich	7
Zalety edukacji zdalnej w opiniach nauczycieli akademickich	13
Wady edukacji zdalnej w opiniach nauczycieli akademickich	15
Trudności związane z edukacją zdalną w opiniach nauczycieli akademickich	18
Egzaminowanie w trybie zdalnym w opiniach nauczycieli akademickich	21
Przedmioty do realizacji w trybie zdalnym – opinie nauczycieli akademickich	23
Sprawdzanie samodzielności prac (zaliczeniowych, częściowych, końcowych) studentów	23
Informacje zwrotne otrzymywane od studentów przez nauczycieli akademickich	24
Inne uwagi uzyskane od badanych nauczycieli akademickich	25
Wyniki badań przeprowadzonych wśród studentów	29
Zalety edukacji zdalnej w opiniach studentów	38
Wady edukacji zdalnej w opiniach studentów	40
Trudności związane z edukacją zdalną w opiniach studentów	43
Zalety egzaminów online w opiniach studentów	46
Wady egzaminów online w opiniach studentów	48
Przedmioty, które według studentów można będzie nadal prowadzić w trybie zdalnym	50
Inne uwagi studentów	53
Podsumowanie	63
Rekomendacje	65
Bibliografia	68
Aneks	69

Wstęp

W chwili pisania niniejszego raportu mija rok od uruchomienia kryzysowej edukacji zdalnej w Akademii Pedagogiki Specjalnej oraz w innych uczelniach. W pierwszym semestrze zajęć podjęto działania mające na celu ukonstytuowanie nauki zdalnej. Władze uczelni opracowały wytyczne, dotyczące prowadzenia zajęć, organizowania zaliczeń czy prowadzenia egzaminów dyplomowych. Zorganizowano szkolenia z obsługi MS Teams, uruchomiono pomoc techniczną dla pracowników, uruchomiono portal wsparcia dydaktyki zdalnej. Nauczyciele akademicy zmodyfikowali metody prowadzenia zajęć w taki sposób, aby dostosować się do sytuacji i utrzymać jakość kształcenia (Romaniuk i Łukasiewicz-Wieleba, 2020a). Studenci wykazali się samodzielnością i zaangażowaniem (Romaniuk i Łukasiewicz-Wieleba, 2020b). Pomimo faktu, że połowa wykładowców i dwie trzecie studentów nie miało wcześniej doświadczeń z e-learningiem, obie grupy sprawnie zaadaptowały się do nauczania i uczenia się w pandemicznej rzeczywistości (Romaniuk i Łukasiewicz-Wieleba, 2020c).

O ile do tej pory nauczanie zdalne istniało w ograniczonej formie i było prowadzone na mniejszą skalę (Romaniuk, 2015b), to pojawiały się głosy postulujące wprowadzenie nauczania hybrydowego (Rebizant, 2017), proponowano tworzenie i wykorzystywanie otwartych zasobów edukacyjnych w edukacji akademickiej (Jabłonowska i Wiśniewska, 2020), a także sugerowano samokształcenie poprzez incydentalny e-learning (Kuruliszwili, 2019). Pandemia wymusiła przyspieszenie działań i wprowadzenie nauczania zdalnego w zasadzie bez przygotowania. Kompetencje informatyczne studentów oraz deklarowana chęć ich podnoszenia (Romaniuk, 2015a; Bardzińska, 2018) pozwoliły na sprawną adaptację do nowego stanu rzeczy. Póki co, bez odpowiedzi pozostaje jednak pytanie czy edukując w sposób zdalny, oprócz przekazania wiedzy merytorycznej, uda się wykształcić w studentach wrażliwość na potrzeby innych, tolerancję, refleksyjność, twórcze podejście, otwartość czy skłonność do działania na rzecz i dla dobra środowiska (Łaszczyk i Kulesza, 2020). Już teraz wiadomo, że rodzice uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi widzą brak zaspokojenia ich potrzeba poznawczych, społecznych i emocjonalnych (Trzcńska-Król, 2020).

Po pierwszym semestrze e-learningu (semestr letni 2019/2020) przeprowadzono badania wśród studentów i nauczycieli akademickich, dotyczące ich refleksji i doświadczeń, będących efektem kilku miesięcy pracy i nauki zdalnej. Dokonanie ewaluacji działań uczelni oraz starań wykładowców pozwoliło stworzyć obraz zdalnej edukacji kryzysowej, prowadzonej w Akademii Pedagogiki Specjalnej, postrzeganej z dwóch perspektyw – osób nauczających i osób uczących się (Romaniuk i Łukasiewicz-Wieleba, 2020c). Na podstawie analizy uzyskanych danych opracowano rekomendacje dotyczące prowadzenia kryzysowej edukacji zdalnej w kolejnym semestrze (semestr zimowy 2020/2021). Po drugim semestrze pracy i nauki zdalnej powtórzono badania przy pomocy zmodyfikowanego narzędzia, które zostało ulepszone w sposób umożliwiający uchwycenie zmian w postrzeganiu sytuacji oraz

sprawdzenie czy wprowadzono rekomendacje z poprzedniego raportu i w jaki sposób ich wdrożenie zostało odebrane przez studentów i wykładowców.

Cel i podstawa zasadności badania oraz założenia metodologiczne

Przeprowadzone badanie za pierwszym i drugim razem dotyczyło doświadczeń nauczycieli akademickich zatrudnionych w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, związanych z prowadzeniem kryzysowej edukacji zdalnej oraz doświadczeń studentów, związanych z uczestnictwem w kryzysowej edukacji zdalnej w trakcie pandemii koronawirusa SARS-CoV-2.

Celem badania była aktualizacja obrazu zdalnej edukacji kryzysowej, prowadzonej w Akademii Pedagogiki Specjalnej, postrzeganej z perspektywy wykładowców oraz studentów, stworzonego w trakcie pierwszego badania. Przedmiotem badań były, między innymi, zmiany poziomu kompetencji informatycznych i posiadanych możliwości technicznych. Respondenci zostali poproszeni o ponowną ocenę jakości edukacji zdalnej, oferowanej przez uczelnię, a także ponowną ocenę własnego zaangażowania w nauczanie/uczenie się zdalne, dzięki czemu można było określić zmiany w ich zakresie. Ponadto, analizie poddano wskazania respondentów dotyczące najważniejszych zalet, wad oraz trudności zdalnej edukacji kryzysowej, ujęte z perspektywy rocznych doświadczeń w uczestnictwie w niej.

Zasadność badań jest uzasadniona rosnącym poziomem zainteresowania wpływem pandemii na życie człowieka. Powtórzenie badań ma także cel praktyczny, którym jest ewaluacja zdalnego nauczania kryzysowego oraz jakościowa ocena wprowadzonych rekomendacji, dotyczących prowadzenia zdalnego nauczania akademickiego w semestrze zimowym 2020/2021.

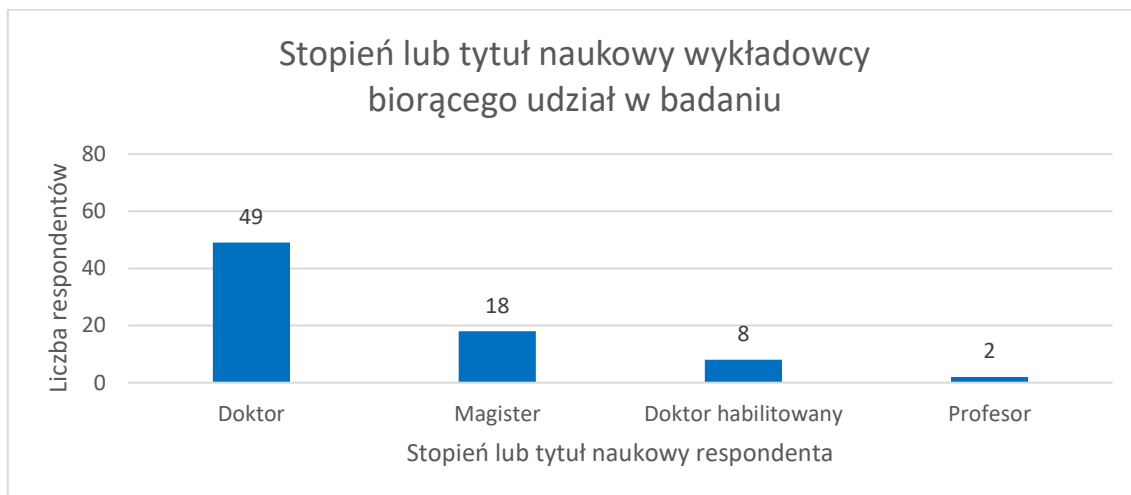
W badaniach sformułowano problem badawczy o treści: Jakie doświadczenia i refleksje związane z kryzysową edukacją zdalną towarzyszyły nauczycielom akademickim oraz studentom APS podczas pandemii COVID-19?

W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego. Przygotowano dwa kwestionariusze ankiety, po jednej dla każdej z grup docelowych (w załączniku). Odpowiedzi od respondentów zbierano z pomocą formularza elektronicznego Google Forms. Analizę statystyczną wyników badań przeprowadzono w programie IBM SPSS Statistics 26. Analizę wypowiedzi respondentów oraz ich kategoryzację przeprowadzało dwóch sędziów kompetentnych.

Dane zbierano w okresie od 8 do 28 lutego 2021 r. Kwestionariusz ankiety skierowano, dzięki pomocy dr Marleny Grzelak-Klus, do wszystkich nauczycieli akademickich oraz wszystkich studentów Akademii Pedagogiki Specjalnej za pośrednictwem poczty uczelnianej.

Charakterystyka badanej próby

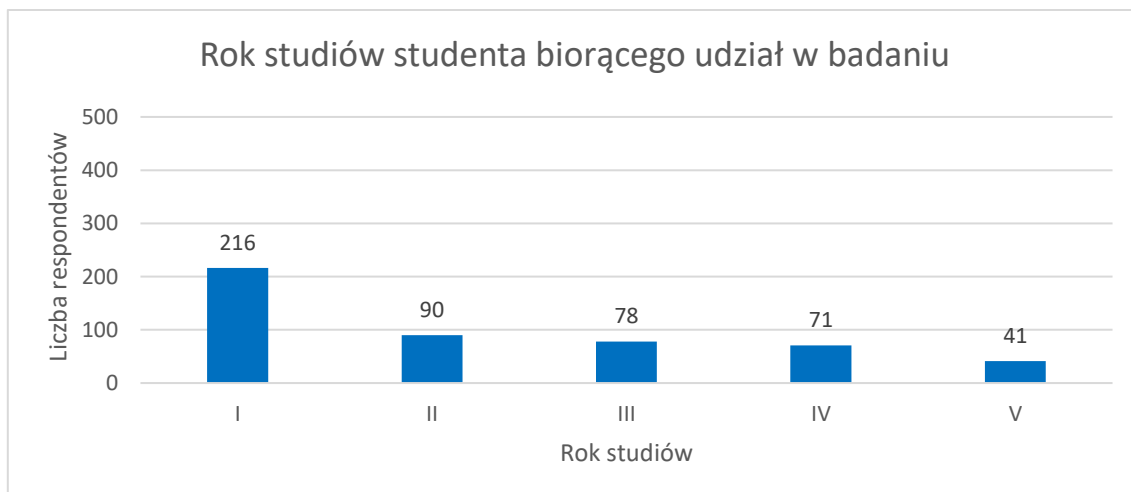
W badaniu skierowanym do nauczycieli akademickich wzięło udział 77 osób, co stanowi 21,1% zatrudnionych. Najmłodsza ankietowana osoba miała 27 lat, a najstarsza 66 ($M=43$, $Me=41$, $Mo=41$). Większość ankietowanych stanowiły kobiety (67 osób, 87%), a mniejszość mężczyźni (10 osób, 13%). Większość respondentów posiadało stopień doktora (49 osób, 63,6%), tytuł magistra posiadało 18 osób (23,4%), stopień doktora habilitowanego 8 osób (10,4%). Ankietę wypełniły dwie osoby (2,6%) posiadające tytuł profesora.

Wykres 1 Stopień lub tytuł naukowy respondenta (wykładowcy)

W badaniu wzięło udział 496 osób, co stanowi 11,5% studiujących. Najmłodsza ankietowana osoba miała 19 lat, a najstarsza 55 ($M=23.86$, $Me=22$, $Mo=21$). Większość ankietowanych stanowiły kobiety (464 osoby, 93,5%), a mniejszość mężczyźni (32 osoby, 6,5%).

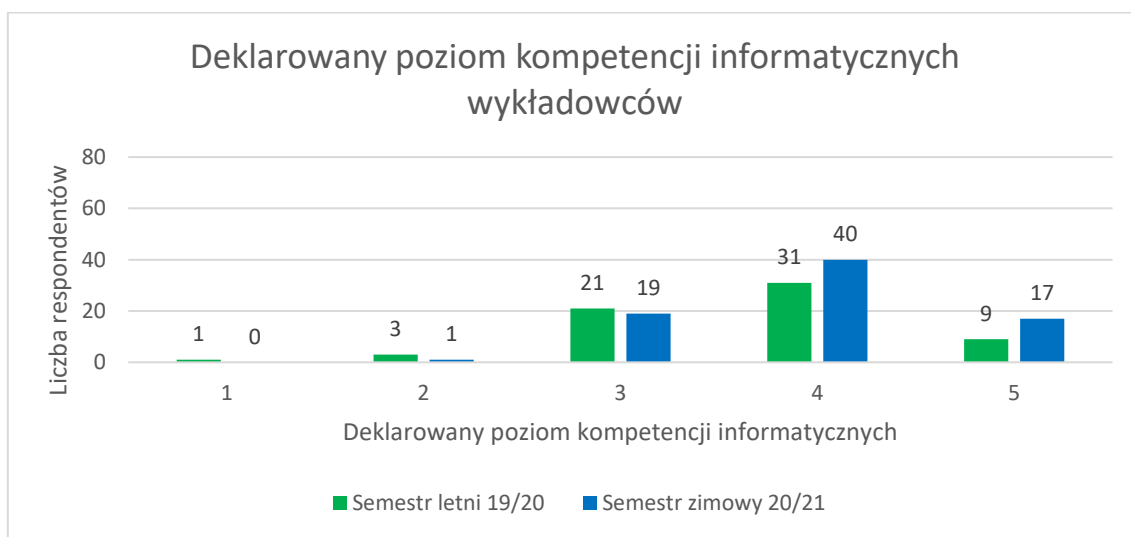
Większość respondentów było studentami I roku (216 osób, 43,5%). Osoby z drugiego roku stanowiły 18,1% (90 osób), z trzeciego roku 15,7% (78 osób), z czwartego roku 14,3% (71 osób), a z piątego roku 8,3% (41 osób). Prawie dwie trzecie respondentów (322 osoby, 64,9%) to studenci studiów stacjonarnych, a ponad jedna trzecia (174 osoby, 35,1%) studenci studiów niestacjonarnych.

Wykres 2 Rok studiów respondenta (studenci)

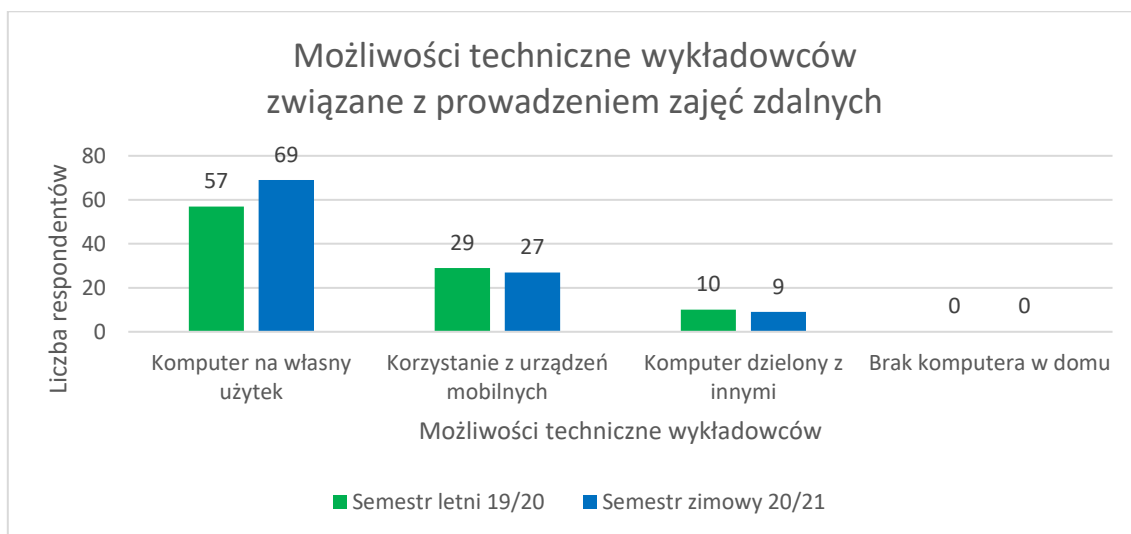
Wyniki badań przeprowadzonych wśród nauczycieli akademickich

Nauczyciele akademicy oceniają swoje kompetencje informatyczne po drugim semestrze ($M=3.95$, $Min=2$, $Max=5$, $Mo=4$, $Me=4$, $Ske=-.135$, $K=-.496$) prowadzenia kryzysowej edukacji zdalnej istotnie wyżej ($F=3.564$, $p<.061$, $t(140)=-2.078$, $p<.040$, g Hedgеса=.35), niż po pierwszym ($M=3.68$, $Min=1$, $Max=5$, $Mo=4$, $Me=4$, $Ske=-.504$, $K=.716$). Respondenci, poproszeni o ocenę zmiany swojego poziomu kompetencji informatycznych na pięciopunktowej skali (od zdecydowanie spaść do zdecydowanie wzrosł) wskazują zgodnie jego wzrost ($M=4,08$, $Min=2$, $Max=5$, $Me=4$, $Mo=4$, $Ske=-.326$, $K=-.475$).

Wykres 3 Deklarowany poziom kompetencji informatycznych wykładowców

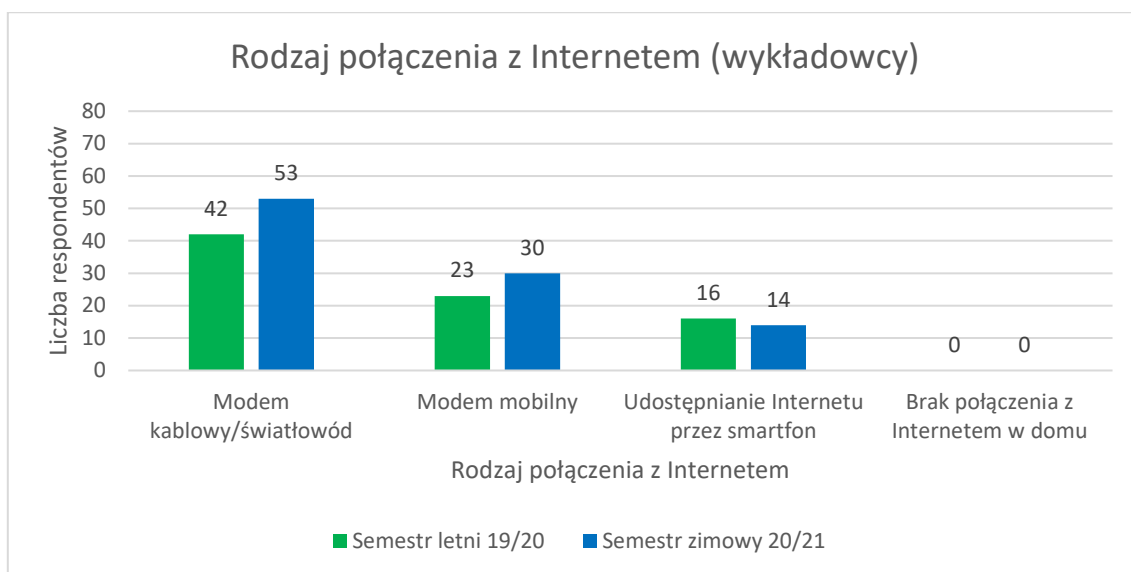
Możliwości techniczne wykładowców, związane z prowadzeniem zajęć nie zmieniły się znacząco. Komputer na własny użytek posiada 89,6% wykładowców (vs 87,7% w pierwszym semestrze). Mniej osób, bo 35,1% korzysta z urządzeń mobilnych (vs 44,6% w pierwszym semestrze). Nieco mniej osób (11,7% vs 15,4%) dzieli komputer z innymi domownikami.

Wykres 4 Możliwości techniczne wykładowców związane z prowadzeniem zajęć zdalnych

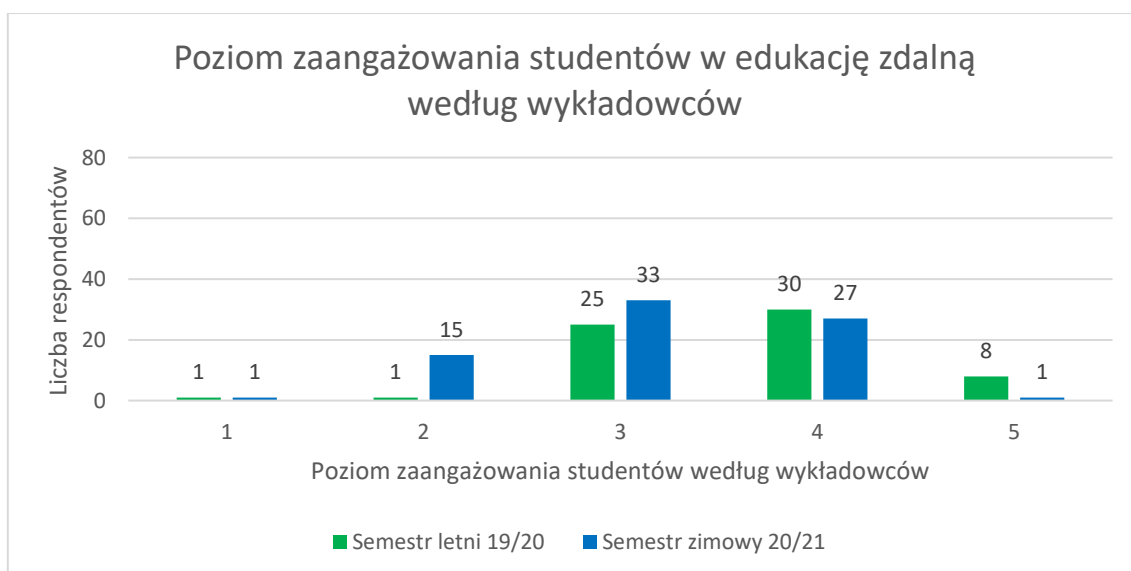

W przypadku sposobu łączenia się z Internetem, również niewiele się zmieniło. Modem kablowy lub światłowod wykorzystuje 68,8% (vs 64,6%), a łącze mobilne 39% (vs 35,4%). Nieco mniej osób korzysta z Internetu udostępnianego przez smartfon (18,2% vs 24,6%).

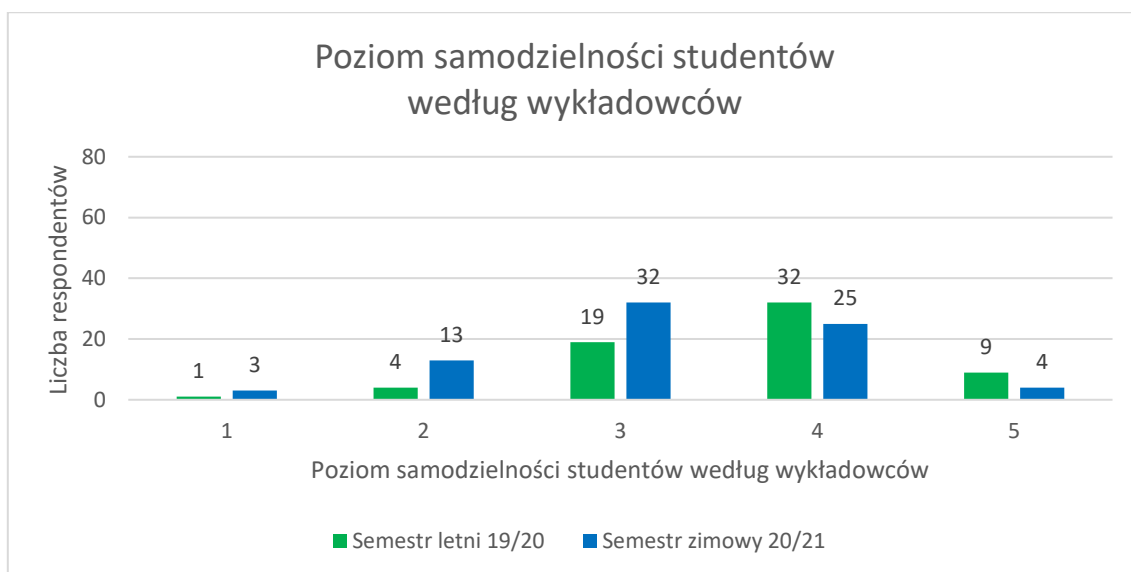
Wykres 5 Sposoby łączenia się z Internetem wykorzystywane przez wykładowców

Wykładowcy wskazują istotny spadek poziomu zaangażowania studentów w ich ocenie ($F=.001$, $p<.979$, $t(140)=3.815$, $p<.001$, g Hedgesa=.64) po drugim semestrze nauczania zdalnego ($M=3.16$, $Min=1$, $Max=5$, $Me=3$, $Mo=3$, $Ske=-.289$, $K=-.507$) w stosunku do pierwszego semestru ($M=3.66$, $Min=1$, $Max=5$, $Me=4$, $Mo=4$, $Ske=-.356$, $K=1.047$)

Wykres 6 Poziom zaangażowania studentów w zdalną edukację kryzysową według wykładowców

Podobnie jest w przypadku oceny samodzielności studentów ($F=.160$, $p<.690$, $t(140)=3.321$, $p<.001$, g Hedgesa=.56) po semestrze zimowym ($M=3.18$, $Min=1$, $Max=5$, $Me=3$, $Mo=3$, $Ske=-.267$, $K=-.093$) w stosunku do semestru letniego ($M=3.68$, $Min=1$, $Max=5$, $Me=4$, $Mo=4$, $Ske=-.578$, $K=.635$).

Wykres 7 Poziom samodzielności studentów w trakcie zdalnej edukacji kryzysowej według wykładowców

Wykładowcy oceniając sześć elementów wspólnych dla edukacji zdalnej i edukacji tradycyjnej wskazywali, w którym przypadku są one bardziej widoczne. Porównano oceny wykładowców po pierwszym i drugim semestrze dotyczące zaangażowania w naukę, aktywności studentów, kontaktu z wykładowcą, systematyczności pracy, terminowości oraz jakości wykonywania zadań. Różnice okazały się istotne statystycznie (Tabela 1).

	Levene's test		t Test		Hedges'	
	F	p	t	df	p	g
Zaangażowanie	7.636	.006	5.051	112.276	.001	.88
Aktywność	6.373	.013	4.911	118.203	.001	.85
Kontakt z wykładowcą	1.898	.171	3.245	140	.001	.55
Systematyczność pracy	.458	.500	2.738	140	.007	.47
Terminowość wykonywania zadań	.059	.808	2.536	140	.012	.42
Jakość wykonywania zadań	.133	.716	4.899	140	.001	.82

Tabela 1 Różnice w ocenach wybranych elementów edukacji pomiędzy semestrem letnim, a semestrem zimowym według wykładowców

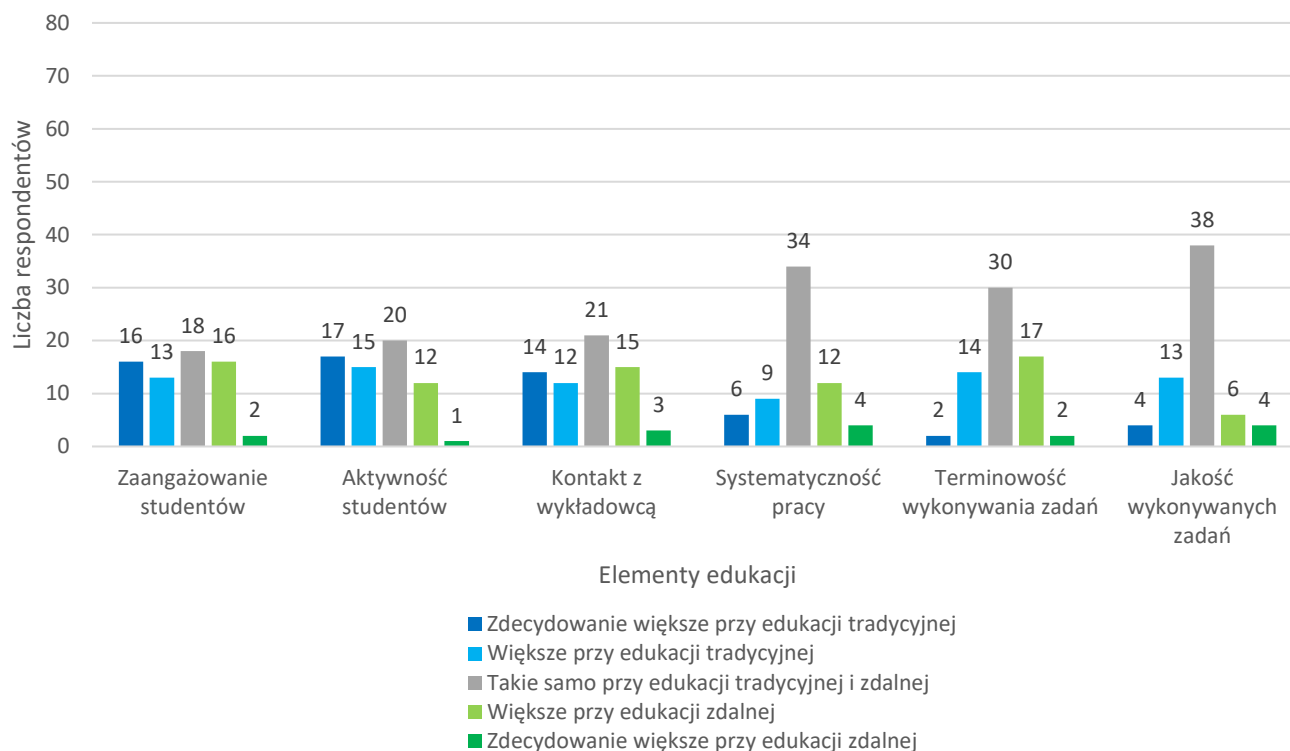
Wykładowcy istotnie niżej oceniali wymienione elementy po drugim semestrze, co oznacza, że uważają, iż w ich opinii są one bardziej widoczne w przypadku edukacji tradycyjnej (Tabela 2).

STATYSTYKI OPISOWE OCEN ELEMENTÓW EDUKACJI

	Semestr letni 2020							Semestr zimowy 2021						
	M	Min	Max	Me	Mo	Ske	K	M	Min	Max	Me	Mo	Ske	K
Zaangażowanie	3.02	1	5	3	4	-.713	-.925	2.08	1	4	2	2	.313	-.782
Aktywność	2.92	1	5	3	4	-.659	-1.068	2.00	1	4	2	1	.575	-.632
Kontakt z wykładowcą	3.08	1	5	3	4	-.743	-.624	2.40	1	5	2	1	.353	-1.132
Systematyczność pracy	3.26	1	5	3	3	-.787	1.247	2.84	1	5	3	3	-.293	.539
Terminowość wykonywania zadań	3.48	1	5	4	4	-1.000	2.944	3.14	1	5	3	3	-.278	1.238
Jakość wykonywania zadań	3.29	1	5	3	3	-.606	1.942	2.65	1	4	3	3	-.652	.314

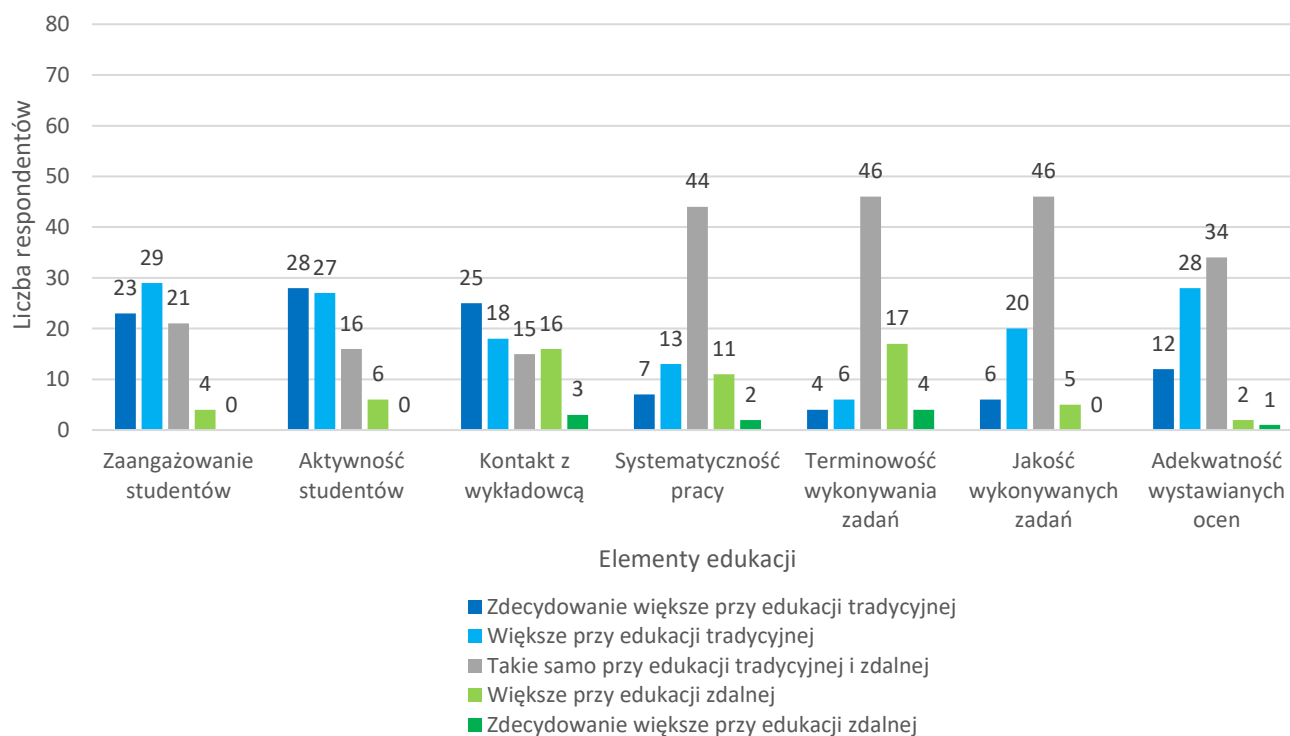
Tabela 2 Statystyki opisowe ocen elementów edukacji w podziale na semestry (według wykładowców)

Różnice w postrzeganiu wybranych elementów edukacji tradycyjnej i zdalnej przez wykładowców w semestrze letnim 2019/2020

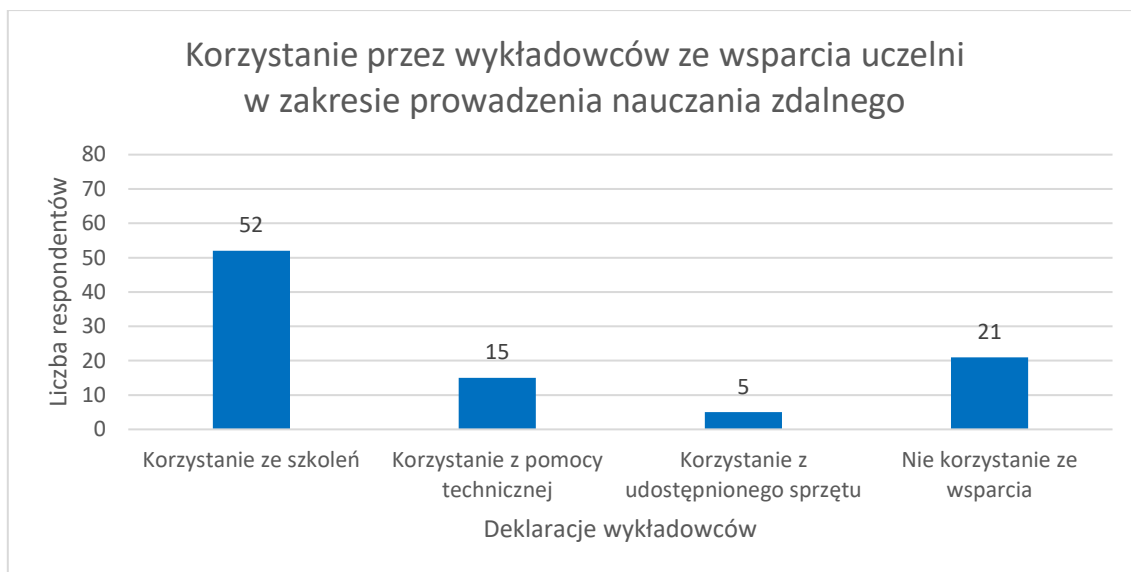
Wykres 8 Różnice w postrzeganiu wybranych elementów edukacji tradycyjnej i zdalnej deklarowane przez wykładowców w semestrze letnim 2019/2020

Różnice w postrzeganiu wybranych elementów edukacji tradycyjnej i zdalnej przez wykładowców w semestrze zimowym 2020/2021

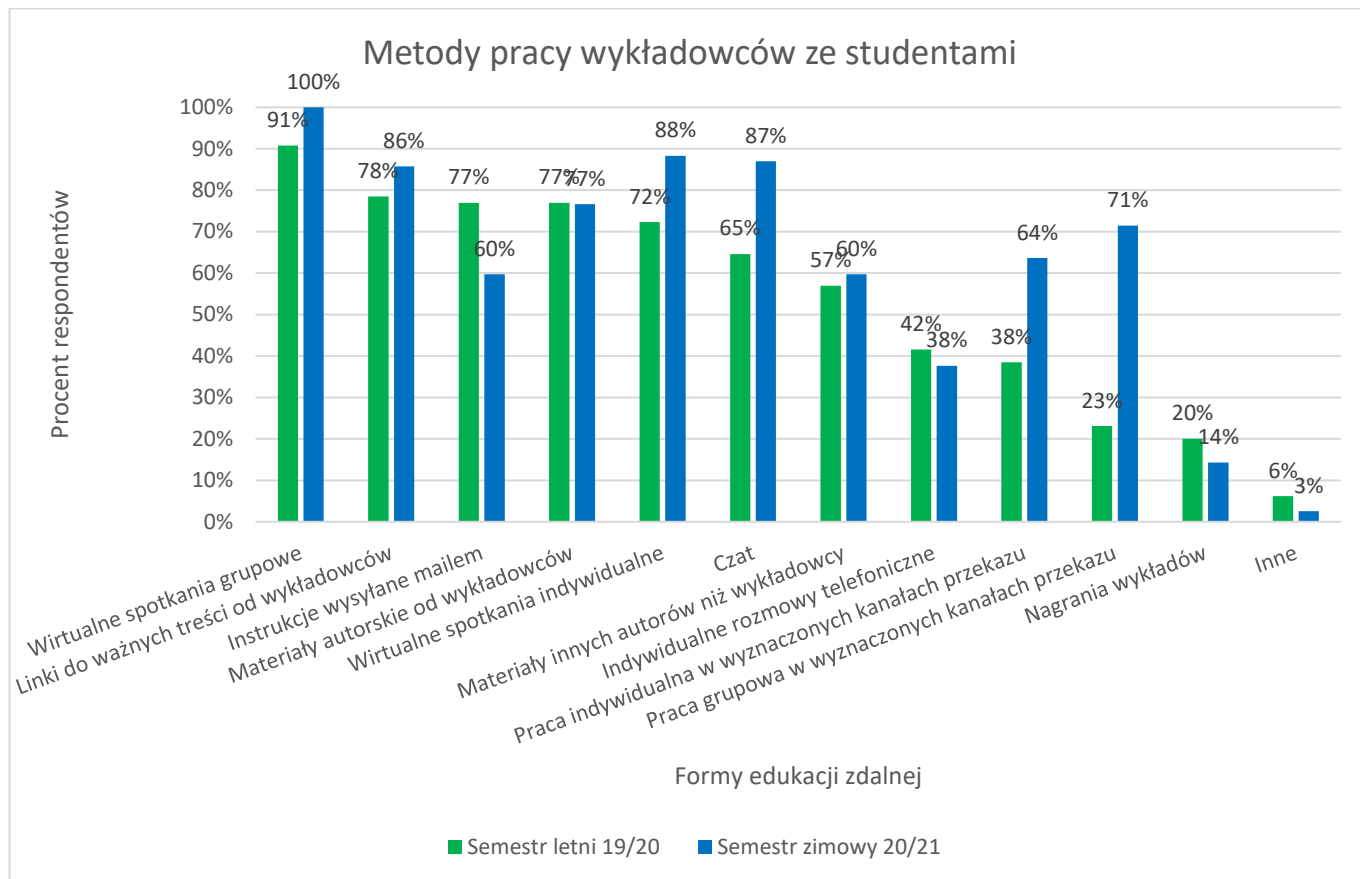
Wykres 9 Różnice w postrzeganiu wybranych elementów edukacji tradycyjnej i zdalnej deklarowane przez wykładowców w semestrze zimowym 2020/2021

Poprzednie wyniki ujawniły potrzebę ponowienia szkoleń z prowadzenia edukacji zdalnej i wykorzystywania oprogramowania dla wykładowców, usystematyzowania materiału i zebrania go w jednym, ogólnodostępnym repozytorium, a także zorganizowania wsparcia uczelni w zakresie technicznym. Dwie trzecie wykładowców (66,2%) korzystało ze szkoleń, a 18,2% z pomocy technicznej. Kilka osób (6,5%) korzystało z udostępnionego sprzętu. Jedna osoba prosiła o wypożyczenie laptopa, ale jej odmówiono (respondent nie wskazał uzasadnienia tej decyzji). Ponad jedna czwarta osób (27,3%) zadeklarowała, że nie korzystała ani ze szkoleń, ani ze wsparcia uczelni.

Wykres 10 Korzystanie przez wykładowców ze wsparcia uczelni w zakresie prowadzenia nauczania zdalnego

Dominującym sposobem prowadzenia zajęć są wirtualne spotkania z grupami studentów. Ze względu na wytyczne uczelni, wszyscy wykładowcy prowadzą zajęcia synchronicznie. Wzrosła liczba wirtualnych spotkań indywidualnych (88,3% vs 72,3%), a także częściej do komunikacji używany jest czat (87% vs 64,6%). Spadła liczba indywidualnych rozmów telefonicznych (37,7% vs 41,5%) oraz instrukcji wysyłanych mailem (59,7% vs 76,9%). Wykładowcy częściej zadają studentom prace indywidualne (63,6% vs 38,5%) i grupowe (74,1% vs 23,1%). Więcej wykładowców wysyła studentom linki do ważnych treści (85,7% vs 78,5%). Na podobnym poziomie utrzymał się procent wykładowców, którzy wysyłają studentom materiały autorskie (76,6% vs 76,9%) oraz materiały innych autorów (59,7% vs 56,9%). Liczba wykładowców nagrywających wykłady spadła (14,3% vs 20%).

Wykres 11 Metody pracy zdalnej wykładowców ze studentami

Zalety edukacji zdalnej w opiniach nauczycieli akademickich

Nauczyciele akademicki zostali zapytani o to, jakie zalety edukacji zdalnej dostrzegają. Trzy osoby (3,90%) nie dostrzegają takich zalet, zaś jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi na to pytanie.

35 osób (53,85%) zauważa, że edukacja zdalna pozytywnie wpłynęła na kontakt ze studentami. W tym 14 (18,18%) docenia szybką komunikację, sześć (7,79%) – lepszy kontakt indywidualny ze studentami, pięć (6,49%) mobilność pozwalającą na łączenie się z każdego miejsca, po trzy osoby (3,90%) dostępność wykładowcy dla studenta oraz lepszą dostępność zajęć w trudnej sytuacji studenta (np. w czasie choroby), dwie (2,60%) wielokanałowość kontaktu. Po jednej osobie uznaje za zaletę możliwość rozmowy ze studentami oraz kontakt ze studentami z zagranicy. Jakość relacji obrazuje jedna z wypowiedzi: *wbrew pozorom „aspekt ludzki” kontaktów (spotkanie de facto odbywa się w domu, daje orientację o sytuacji studenta, jego ew. problemach)*.

31 osób (40,26%) uznaje za istotne oszczędność czasu i brak konieczności dojazdów. Dodatkowo dwie osoby zauważają, że dzięki temu mają więcej czasu na pracę badawczą lub więcej czasu mogą poświęcić studentom.

18 osób (23,38%) docenia wygodę i elastyczność. W tym sześć (7,79%) wskazuje na większy komfort pracy, po dwie osoby (2,60%) większą swobodę, elastyczność nauki dla studentów, wygodną formę pracy oraz brak konieczności noszenia do pracy i na zajęcia ciężkich materiałów dydaktycznych.

Po jednej osobie pisze o łatwiejszym prowadzeniu seminarium, możliwości szybkiego załatwienia spraw administracyjnych, swobody w wyborze ubioru, łatwości umawiania się na spotkania.

Jedna z badanych osób pisze, że jest *większa dostępność administracji, to co wcześniej było niemożliwe (załatwianie wielu naprawdę błahych spraw przez Internet) teraz jest możliwe.*

Dziesięć osób (12,99%) zauważa obecność i zaangażowanie studentów. W tym sześć (7,79%) dostrzega lepszą frekwencję na zajęciach, trzy (3,90%) większe zaangażowanie, zaś jedna wskazuje na lepsze dochodzenie do głosu wszystkich studentów.

Dziewięć osób (11,69%) wskazuje na dostępność materiałów oraz ich łatwiejsze przekazywanie. W tym siedem pisze (9,09%) o łatwości dostępu do materiałów multimedialnych, zaś dwie (3,08%) na łatwe ich przekazywanie studentom.

Dziewięć osób (11,69%) uważa, że edukacja zdalna umożliwia podnoszenie kompetencji informatycznych studentów i wykładowców. Troje wykładowców (3,90%) pisze o wzroście swoich kompetencji, zaś pojedyncze osoby piszą o doskonaleniu pracy dydaktycznej, własnym rozwoju, rozwoju kompetencji informatycznych studentów, nabywaniu umiejętności zdalnej pracy grupowej, prowadzeniu bardziej aktywnych zajęć, wykorzystaniu nowych form wyrazu.

Jak wskazuje jeden z badanych nauczycieli *zajęcia online uświadomiły mi dogłębnie, że muszę zmienić wszystko w mojej dydaktyce. Stały się okazją dla własnego rozwoju, który trwa :-).*

Również dziewięciu (11,69%) nauczycieli uznaje za zaletę kwestie techniczne. Wymieniane są: automatyczna archiwizacja, łatwe sprawdzanie wiedzy, porządkowanie zadań w chmurze, możliwość korzystania z pokojów w MS Teams, elektroniczna lista obecności, łatwiejsze egzekwowanie prac od studentów, lepsze monitorowanie pracy studentów, możliwość kształcenia w sytuacjach awaryjnych, lepszy dostęp do komputera.

Siedem osób (9,09%) uznaje za ważne bezpieczeństwo.

Troje badanych (3,90%) dostrzega kwestie samodzielności: lepsze zorganizowanie studentów, pilnowanie przez nich terminów, większa dyscyplina pracy.

Dwie osoby (2,60%) pisały o możliwości nagrywania wykładów i spotkań, co pozwala na powracanie do materiałów.

Zalety edukacji zdalnej – porównanie wypowiedzi z dwóch badań (po pierwszym i drugim semestrze edukacji zdalnej)

W tabeli 3 dokonano zestawienia zalet, które nauczyciele akademicki dostrzegali po pierwszym semestrze pracy zdalnej z ich oceną zajęć online po drugim semestrze pracy.

ZESTAWIENIE ZALET WYMIENIANYCH PRZEZ NAUCZYCIELI AKADEMICKICH				
Kategoria odpowiedzi	Po pierwszym semestrze; n=66		Po drugim semestrze; n=77	
Lepszy, zindywidualizowany, szybszy i sprawniejszy kontakt ze studentami	10	15,38%	35	45,45%
Oszczędność czasu	9	13,85%	33	42,86%
Możliwość pracy z domu, w komfortowych warunkach	9	13,85%	---	---
Dostępność i łatwość przekazywania materiałów	9	13,85%	9	11,69%
Samodzielność	9	13,85%	3	3,90%
Obecność i zaangażowanie studentów na zajęciach	8	12,31%	10	12,99%
Brak zalet	6	9,23%	3	3,90%
Asynchroniczność pracy	5	7,69%	---	---
Podnoszenie kompetencji informatycznych studentów i wykładowców	5	7,69%	9	11,69%
Brak konieczności dojazdu	4	6,15%	33	42,86%
Wygoda i elastyczność	4	6,15%	18	23,38%
Możliwość powrotu do materiałów	4	6,15%	2	2,60%
Brak konieczności dyżurowania gdy nikt nie przychodzi	3	4,62%	---	---
Bezpieczeństwo w trakcie pandemii	3	4,62%	7	9,09%
Wymuszona konieczność	1	1,54%	---	---
Kwestie techniczne	---	---	9	11,69%
Suma	89	---	171	---

Tabela 3 Zestawienie zalet wymienianych przez nauczycieli akademickich

Powyższe zestawienie pokazuje znaczący wzrost docenienia lepszych form komunikacji, oszczędności czasu, podnoszenia kompetencji, braku konieczności dojazdów, wygody i elastyczności, bezpieczeństwa. Jednocześnie także znacznie większy odsetek nauczycieli nie widzi zalet tej formy edukacji.

Interesujące jest, że po drugim semestrze pewna część nauczycieli łączy zalety edukacji zdalnej z rozwiązaniami technicznymi.

Wady edukacji zdalnej w opiniach nauczycieli akademickich

Kolejne pytanie odnosiło się do wad, które badani nauczyciele dostrzegają w edukacji zdalnej. Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi na to pytanie.

Jako główną wadę edukacji zdalnej badani nauczyciele wskazują na pasywność i brak zaangażowania studentów (31; 40,26%). Wykładowcy w tej kategorii ujmują: mniejsze zaangażowanie studentów (11; 14,29%), brak włączonych kamer (8; 10,39%). Po pięć osób (6,49%) zauważa trudniejsze/gorsze relacje ze studentami oraz trudności w aktywizacji grupy. Pojedyncze osoby zwracają uwagę na postawy studentów oraz ich skupienie na realizacji zadań, co zastąpiło myślenie.

Nie mniej ważną wadą jest brak bezpośredniego kontaktu i interakcji (35; 45,45%).

Za istotny mankament edukacji online uznają także brak współpracy, integracji, ograniczony kontakt oraz anonimowość (19; 24,68%). W tej kategorii wskazywano na utrudniony kontakt (7; 9,09%), brak możliwości prowadzenia dyskusji (5; 6,49%), większą anonimowość studentów (3; 3,90%), negatywny wpływ na relacje grupowe (2; 2,60%), alienację studentów i brak wspólnych rozmów (pojedyncze wskazania).

Również 19 osób (24,68%) zauważa brak samodzielności studentów i niemożność jej sprawdzania. W tej kategorii znajdują się: trudność oceny samodzielności na egzaminie/zaliczeniu oraz efektów kształcenia (10; 12,99%), trudność oceny samej pracy studentów (5; 6,49%), nadużywanie zaufania przez studentów (3; 3,90%) oraz wymówki studentów odnośnie sprzętu komputerowego (jedna osoba).

17 osób (22,08%) uważa, że nauczanie na odległość jest trudniejsze. Wymieniają tu: trudniejsze prowadzenie ćwiczeń i warsztatów (9; 11,69%), trudność w ocenie czy zajęcia były zrozumiałe (6; 7,79%), brak możliwości korygowania błędów oraz ograniczenia metodyczne (po jednej osobie).

Dla dziesięciu osób (12,99%) problemem jest brak kontroli nad procesem kształcenia. Do kategorii tej należą: brak możliwości kontroli procesu grupowego (4; 5,19%), brak realnej kontroli nad procesem kształcenia (2; 2,60%). Pojedyncze osoby wskazują na nagrywanie ćwiczeń i wykładów przez studentów bez zgody wykładowców, udawanie nauczania i uczenia się, brak możliwości odbycia praktyk oraz „życie w Matrixie”. Jak pisze jedna z badanych osób: *my udajemy że uczymy, studenci udają że się uczą*.

12 osób (15,58%) wskazuje na problemy techniczne i brak wsparcia. Tu były wymieniane: konieczność posiadania dobrego sprzętu i Internetu (4; 5,19%), brak sprzętu służbowego (3; 3,90%), zawodne łącza oraz ograniczenia sprzętowe (po dwie osoby; 2,60%) oraz niskie kompetencje techniczne (jedna osoba).

Dziewięcioro wykładowców (11,69%) zwraca uwagę na znacznie dłuższe przygotowanie do zajęć. Mają poczucie ciągłego bycia w pracy (4; 5,19%), studenci nadużywają czasu wolnego wykładowców (3; 3,90%) oraz wskazują że jest to duży wysiłek czasowy i pracy oraz wysoka aktywność prowadzących.

Na kwestie związane z czasem wskazuje jedna z badanych: *Studenci mają (czują, że mają) wykładowcę "na już" - piszą wiadomości na Teamsach, np. w sobotę wieczór odnośnie zadań zaplanowanych na poniedziałek*.

Dla siedmiu osób (9,09%) problemem jest pozorowanie obecności przez studentów.

Sześcioro wykładowców (7,79%) uważa że spędzają za dużo czasu przy komputerze.

Niektórzy zwracają także uwagę na mniejszą efektywność, motywację i większe zmęczenie (3; 3,90%).

Pojedyncze osoby wskazywały na konieczność korzystania z własnych zasobów (nie tylko sprzętu, ale także prądu itp.), nieadekwatne wynagradzanie za dodatkowy wysiłek, różnice w dostępie do sprzętu i oprogramowania, mniejszą ilość czasu na pracę naukową, problemy organizacyjne (praca studentów w długich blokach online).

Warto przytoczyć spostrzeżenie: *W ramach studiów niestacjonarnych dużą wadą studiowania zdalnego jest oczekiwanie, że studenci będą uczestniczyli w zajęciach przez całą sobotę i całą niedzielę. Niezależnie od tego jakie zajęcia są prowadzone w niedzielę od 16:00 do 20:00 – w trybie synchronicznym będą one mało wydajne.*

Wady edukacji zdalnej – porównanie wypowiedzi z dwóch badań (po pierwszym i drugim semestrze edukacji zdalnej)

W tabeli 4 dokonano zestawienia mankamentów edukacji zdalnej, które wskazywali nauczyciele po pierwszym i drugim semestrze edukacji zdalnej.

ZESTAWIENIE WAD WYMIENIANYCH PRZEZ NAUCZYCIELI AKADEMICKICH				
Kategorie	Po pierwszym semestrze; n=66		Po drugim semestrze; n=77	
Brak bezpośredniego kontaktu, fizycznej obecności	28	43,08%	35	45,45%
Brak współpracy, integracji, interakcji, zdrowej rywalizacji, dyskusji, ograniczony kontakt, anonimowość	18	27,69%	19	24,68%
Pasywność i małe zaangażowanie studentów, niechęć do używania kamer, problem w kontrolowaniu aktywnej obecności na zajęciach	14	21,54%	31	40,26%
Problemy techniczne i brak wsparcia	11	16,92%	12	15,58%
Dłuższy czas pracy (przygotowanie materiałów, przeformułowanie zadań, korespondencja)	11	16,92%	9	11,69%
Niesamodzielność pracy i brak możliwości jej sprawdzenia, potencjalne ściąganie na kolokwium/egzaminach	6	9,23%	19	24,68%
Niemożliwość przekazania wszystkiego na odległość (np. aktywnych form zajęć, użycia przestrzeni czy innych zasobów)	6	9,23%	17	22,08%
Dysproporcje w kompetencjach informatycznych oraz w dostępie do sprzętu zarówno studentów jak i wykładowców	5	7,69%	1	1,30%
Konieczność używania prywatnego sprzętu, bez wsparcia finansowego ze strony uczelni	5	7,69%	1	1,30%
Mniejsza efektywność i motywacja, większe zmęczenie	5	7,69%	3	3,90%
Brak kontroli nad procesem uczenia się oraz sprawdzenia wiedzy	4	6,15%	10	12,99%
Znużenie pracą przed komputerem	3	4,62%	6	7,79%
Pozorowana obecność na zajęciach	3	4,62%	7	9,09%
Trudniejsza diagnoza problemów i potrzeb studentów	1	1,54%	---	---
Nieadekwatne wynagradzanie za ten wysiłek	---	---	1	1,30%
Mniej czasu na pracę naukową	---	---	1	1,30%
Problemy organizacyjne (praca studentów w długich blokach online)	---	---	1	1,30%

Tabela 4 Zestawienie wad wymienianych przez nauczycieli akademickich

Analiza uzyskanych wyników wskazuje na to, że nadal porównywalnie ważny (a przy tym jeden z najważniejszych) mankamentów edukacji zdalnej to brak bezpośredniego kontaktu, brak współpracy i związanych z tym trudności oraz problemy techniczne.

Nowe doświadczenia związane z edukacją zdalną sprawiły, że istotniejsze stały się takie kwestie jak: pasywność studentów, brak samodzielności studentów, ograniczenia metodyczne związane z edukacją online oraz poczucie braku kontroli.

Trudności związane z edukacją zdalną w opiniach nauczycieli akademickich

Na pytanie o trudności, jakie towarzyszą edukacji zdalnej, dwie osoby nie udzieliły odpowiedzi.

Najwięcej osób (42; 54,55%) trudność dostrzega w fakcie, że w nauczaniu online nie ma bezpośredniej interakcji. W tej kategorii trudnością jest kontakt podczas zajęć (18; 23,38%), relacje (8; 10,39%), prowadzenie ćwiczeń i warsztatów (7; 9,09%), aktywizacja nieśmiałych i niechętnych do pracy studentów oraz utrzymywanie uwagi uczestników zajęć (po 4 odpowiedzi; 5,19%), uzyskiwanie samodzielnych odpowiedzi (jedna odpowiedź).

19 osób (24,68%) zwraca uwagę na trudność, którą niosą elementy wykluczenia cyfrowego, przede wszystkim te związane z jakością połączeń z Internetem (15; 19,48%) oraz różnorodności jakości sprzętu i oprogramowania, braku sprzętu, różnych kompetencji informatycznych studentów oraz braku kultury pracy w ramach edukacji zdalnej (pojedyncze wskazania).

Dla 17 badanych (22,08%) nauczycieli trudnością są różnie pojmowane kwestie techniczne. W tej grupie jedna z osób wskazuje na brak dostępu do użycia programu typu *ucziwy rozwiązujący*, inna pisze o niewystarczającej znajomości programów komputerowych, które wspomagają aktywizację studentów.

Siedmiu badanych (9,09%) nauczycieli dostrzega trudność w ocenianiu efektów kształcenia (egzaminowaniu).

Także siedmiu (9,09%) respondentów kojarzy trudności z przywiązaniem do komputera i zmęczeniem, w tym: zmęczeniem pracą przy komputerze (5; 6,49%) oraz ogólnym przemęczeniem czy brakiem przerw na odpoczynek (pojedyncze wskazania). Tak to opisuje jedna z badanych: *W zasadzie Teams zamieszkał u mnie w domu. Jestem w pracy cały czas, 24/7. Jest to niezwykle czasochłonne w przypadku edukacji online. Przygotowanie zespołów, grup w których studenci dyskutują, zadań, rozdystrybuowanie ich pomiędzy studentów, przygotowanie quizów ich sprawdzanie i komentowanie. Przypisywanie zadań studentom nieobecnych, odrabiającym zajęcia... Jedna godzina zajęć zdalnych oznacza dla mnie co najmniej pięć godzin przygotowania logicznej całości oraz sprawdzania i udzielania informacji zwrotnej. W ostatnim semestrze, robiłam tylko to i bardzo mnie to wyczerpało.*

Sześć osób (7,79%) uznaje za trudność czas, który jest konieczny by przygotować się do zajęć i pracochłonność samych przygotowań. W tym trzy osoby (3,90%) wskazują czasochłonność, nadużywanie czasu wykładowców przez studentów (2; 2,60%) oraz dużo pracy (jedna osoba).

Dla pięciu osób (6,49%) trudnością jest konieczność samodzielnego zorganizowania sprzętu przez pracowników.

Również pięcioro (6,49%) nauczycieli uznaje za problem możliwości nadużyć ze strony studentów: okłamywanie wykładowców przez studentów (3; 3,90%), nagrywanie zajęć bez zgody wykładowcy, umieszczanie w sieci materiałów udostępnionych przez wykładowców (pojedyncze wskazania). Jeden z badanych nauczycieli zauważa, że *student zawsze może napisać ze zerwało mu się połączenie. A także studentów nie widać, robią co chcą, np. piją piwo w czasie wykładu (co wydało się przez przypadek)*.

Trzy osoby (3,90%) uznają za trudność brak możliwości kontroli pracy i samodzielności studentów, w tym konieczność projektowania zaliczeń i egzaminów w taki sposób, by utrudnić ściąganie (jedno wskazanie). Obrazuje to wypowiedź: *Czasem zadanie takiego prostego pytania o kluczową kwestię jest w ogóle niemożliwe, bo student ma odpowiedź w materiałach, które ma z zasięgu ręki podczas egzaminu lub zaliczenia*.

Także troje (3,90%) badanych klasyfikuje jako trudność niskie kompetencje informatyczne i dydaktyczne wykładowców.

Dla trojga (3,90%) nauczycieli problematyczne są wybrane aspekty dydaktyki: ograniczenie tematów które można skutecznie realizować online, brak możliwości organizacji ćwiczeń praktycznych, dominowanie zajęć przez pojedynczych studentów.

Dwie osoby (2,60%) piszą o niemożności pogodzenia dydaktyki z pracą naukową.

Pojedyncze wskazania odnoszą się do ograniczonej pomocy ze strony Działu Informatyczno-Medialnego, zatarcia granicy pomiędzy pracą i domem, trudnej konieczności godzenia nauczania z sytuacją rodzinną, frustracją, demotywowaniem się.

Oddaje to także stwierdzenie *na mnie działa demotywująco, kiedy wyobrażam sobie, że studenci mogą robić zupełnie inne rzeczy kiedy ja się produkuję w trakcie prowadzenia zajęć, wkładając w to bardzo dużo energii. Para w gwizdek*.

Trudności w edukacji zdalnej – porównanie wypowiedzi z dwóch badań (po pierwszym i drugim semestrze edukacji zdalnej)

W tabeli 5 zestawiono trudności, które odnoszą się do edukacji zdalnej, wskazywane przez nauczycieli po pierwszym i drugim semestrze edukacji zdalnej.

ZESTAWIENIE TRUDNOŚCI WSKAZANYCH PRZEZ NAUCZYCIELI PO PIERWSZYM I DRUGIM SEMESTRZE				
Kategorie odpowiedzi	Po pierwszym semestrze; n=66		Po drugim semestrze; n=77	
Cyfrowe wykluczenie i nierówności (brak Internetu lub/i sprzętu, sprzęt niskiej jakości/stary/mało wydajny)	20	30,77%	19	24,68%
Problemy techniczne	14	21,54%	17	22,08%
Niskie kompetencje informatyczne	10	15,38%	3	3,90%
Potrzeba więcej czasu i pracy wykładowcy na przygotowanie i realizację materiału	8	12,31%	6	7,79%
Konieczność pracy na prywatnym sprzęcie (starym, niedostosowanym, bez wsparcia uczelni)	8	12,31%	5	6,49%
Brak bezpośredniej interakcji i możliwości dyskusji	7	10,77%	42	54,55%
Brak możliwości kontroli samodzielności pracy studenta, niesamodzielność pracy	7	10,77%	3	3,90%
Brak szkoleń z zakresu nauki zdalnej i obsługi programów i wsparcia uczelni oraz działu IT	6	9,23%	1	1,30%
Sytuacja domowa studenta	5	7,69%	---	---
Brak zaangażowania studentów	4	6,15%	11	14,29%
Przywiązanie do komputera, długotrwała praca przed monitorem, konsekwencje zdrowotne	4	6,15%	7	9,09%
Trudności w dokumentowaniu i ocenianiu efektów kształcenia	4	6,15%	7	9,09%
Brak trudności	3	4,62%	2	2,60%
Brak włączania kamer przez studentów lub ich notoryczne wyłączanie	3	4,62%	13	16,88%
Brak dyscypliny studentów	2	3,08%	---	---
Dostosowanie nauczania do osób z dysfunkcjami	1	1,54%	---	---
Uniemożliwienie autentycznego i bezpośredniego przekazu wykładowcy	1	1,54%	---	---
Brak miejsca do pracy w domu (wykładowcy)	1	1,54%	1	1,30%
Brak jasnych zasad pracy	1	1,54%	---	---
Zatarcie granicy praca-dom	1	1,54%	1	1,30%
Możliwe nadużycia ze strony studentów	1	1,54%	5	6,49%
Kwestie dydaktyki	---	---	3	3,90%
Niemożność pogodzenia dydaktyki z pracą naukową	---	---	2	2,60%
Frustracja	---	---	1	1,30%
Demotywowanie się	---	---	1	1,30%

Tabela 5 Zestawienie trudności wskazanych przez nauczycieli po pierwszym i drugim semestrze

Porównując uzyskane wyniki, widoczne stało się, że wprowadzenie edukacji w trybie rzeczywistym uwypukliło trudności związane z realizacją zajęć bez bezpośredniego kontaktu między ludźmi, brak zaangażowania studentów oraz brak włączonych kamer. W pewnym stopniu zmniejszyło się jednak znaczenie trudności związanych z wykluczeniem cyfrowym, czasem poświęcanym na przygotowanie się do zajęć, niskimi kompetencjami informatycznymi, sytuacją domową studentów.

Egzaminowanie w trybie zdalnym w opiniach nauczycieli akademickich

Zalety egzaminowania zdalnego

Badani nauczyciele zostali poproszeni o wskazanie zalet, które dostrzegają w egzaminowaniu i zaliczaniu przedmiotów w trybie zdalnym.

14 osób (18,18%) uważa, że ten sposób egzaminowania nie ma zalet, cztery osoby (5,19%) nie udzieliło odpowiedzi, jedna nie ma zdania, jedna nie dostrzega różnic pomiędzy egzaminowaniem tradycyjnym i zdalnym.

Osoby, które uważają, że egzaminowanie w trybie zdalnym posiada zalety, przede wszystkim dostrzegają bogate możliwości związane z wykorzystaniem technologii informacyjnych (42; 54,55%). W tej kategorii nauczyciele wymieniali takie korzyści jak fakt, że system sam sprawdza testy (15; 19,48%), ocenia je (9; 11,69%), archiwizuje wyniki (6; 7,79%), umożliwia organizację zadań (w aplikacji Teams) (4; 5,19%) oraz, że możliwe jest wykorzystanie Forms do sprawdzania wiedzy studentów (3; 3,90%). Pojedyncze osoby zauważały, że mają dostęp do różnorodnych form i narzędzi, dostęp do statystyki egzaminu, dostęp do testów, że łatwiej się ocenia prace które są w aplikacji Teams, że mogą wykorzystywać narzędzia internetowe.

Obrazują to słowa, że *wszystko jest w jednym miejscu, można wyznaczyć czas; pracę ułatwiają kwestie techniczne: łatwiej się sprawdza zaliczenia, zarówno prace typu test, jaki i esej, łatwiej prezentować i omawiać wyniki.*

Druga kategoria odpowiedzi odnosiła się do możliwości organizacyjnych, które daje egzaminowanie zdalne (30; 38;96%). W tej kategorii badani wymieniali takie zalety, jak: uzyskanie szybkich wyników (20; 25,97%), dopasowanie terminów (elastyczność) (4; 5,19%). Po trzy osoby (3,90%) wskazywały na to, że nie trzeba przyjeżdżać na uczelnię, łatwiej się sprawdza prace, łatwiej jest odczytać prace studentów pisane na komputerze w porównaniu do prac pisanych ręcznie, nie marnuje się papieru i zmienia się proces egzaminowania w porównaniu do egzaminowania w trybie stacjonarnym. Po dwie osoby (2,60%) dostrzegają, że nie muszą trzymać papierowych wersji egzaminów w szafkach, i że forma egzaminów zdalnych pozwala na mobilność wykładowców i studentów. Pojedyncze osoby wskazywały na: bardziej elastyczne zarządzanie czasem, łatwiejszą prezentację i omawianie wyników, większy komfort prowadzenia egzaminów, brak potrzeby korzystania z dużej sali, lepsze monitorowanie postępów studentów, szybsze tempo pracy oraz lepszy indywidualny kontakt ze studentami.

Oddają to takie wypowiedzi jak: *studenci nie muszą czekać godzinami pod salą na indywidualny egzamin ustny, oni i ja oszczędzamy czas.*

Inne odpowiedzi, uzyskane od badanych dotyczyły transparentności egzaminów (4; 5,19%), mniejszy stres dla studentów, którzy odbywają egzaminy w domu (2; 2,60%) oraz pojedyncze osoby wskazały możliwość doskonalenia siebie, czy zwiększenie obiektywizmu oceny.

Wady egzaminowania zdalnego

Badani poproszeni zostali także o wskazanie wad tej formy egzaminowania.

Trzy osoby uznały, że nie mają żadnych problemów w związku z tym trybem prowadzenia egzaminów, jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

Do największych mankamentów zdalnego egzaminowania należy brak kontroli (60; 77,92%). Przede wszystkim jest to brak kontroli nad samodzielnością pracy studentów (36; 46,75%), samym procesem egzaminowania (13; 16,88%) oraz brak możliwości sprawdzenia uczciwości studentów (11; 14,29%).

Jak píše o tych problemach jeden z respondentów *Przygotowanie testów trwa wieki. A i tak studenci robią zdjęcia i przekazują sobie pytania.*

Drugą kategorią ograniczeń są kwestie techniczne związane z przeprowadzaniem egzaminu (11; 14,29%). Tu oprócz samych problemów technicznych (4; 5,19%) pojedyncze osoby wskazywały na takie elementy jak: logowanie się studentów spoza domeny APS, oszukiwanie uczestników egzaminów poprzez wykorzystywanie różnych wtyczek programowych, różnice w dostępie do sprzętu, sieci i oprogramowania, konieczność archiwizowania prac, brak narzędzi i wsparcia do zdalnego egzaminowania, konieczność przygotowania wielu wersji testów, ograniczenia w tworzeniu sprawdzianów przez MS Forms.

Wśród innych problemów, które wskazywali pojedynczy badani nauczyciele znajdują się: trudność w sprawdzaniu wiedzy, uznanie, że studenci ćwiczą raczej sprawność rozwiązywania testów, zbyt mało czasu na prowadzenie egzaminów ustnych, brak kontaktu osobistego przy egzaminach ustnych, brak obiektywności, brak różnic, czasochłonność sprawdzania samodzielności.

W ramach krytyki egzaminów pojawiły się między innymi takie wypowiedzi:

Nie dostrzegam zalet egzaminowania zdalnego, które by przeważały egzaminy ustne, analizę jakiegoś zagadnienia, a ponadto zauważyłam, że prace pisemne są do siebie zbliżone w całej grupie.

Studenci do egzaminu w mniejszym stopniu pogłębiają swoją wiedzę i umiejętności, a w większym stopniu ćwiczą "sprawność zdawania testów" i przygotowywania materiałów do egzaminów.

Edukacja zdalna nie stwarza warunków do właściwego przeprowadzania egzaminów.

Uważam ten semestr za stracony jeśli chodzi o egzaminowanie. Proste porównanie wyników z tego roku z wynikami z lat ubiegłych wskazuje, że studenci ściągali podczas egzaminów zdalnych, pisali egzaminy razem itd. Wyniki z moich przedmiotów są bardzo wysokie i nigdy ich rozkład nie wyglądał tak, jak w tym roku.

Konieczność archiwizowania prac - informacje w Excelu pobrane z zadań na TEAMS są nieczytelne. Ściąganie prac zajmuje zbyt wiele czasu (w przypadku licznej grupy - powyżej 100 osób, nawet kilka dni). Po zarchiwizowaniu prac, w przypadku awarii komputera - utrata danych.

Mam poczucie, że uczestniczę w wyścigu zbrojeń "kto przechytrzy kogo?". Źle się w tym wyścigu czuję. Jednocześnie wiem, że te „utrudnienia w ściąganiu”, które proponuje MS Forms są żadne, więc w tym wyścigu jestem na przegranej pozycji.

Wszystko co robimy jest tylko udawaniem, że sprawdzamy studentów. Osoba, nawet z niską wiedzą na temat zdalnych egzaminów, wie jak je obejść. To że niektórym wykładowcom wydaje się że opracowali super egzamin, nie znaczy że to prawda.

Ani egzaminy ani testy nie są obiektywne. Jak każę mieć włączone kamery, to prawie połowa kamerki ma zepsute, albo Internet jest tak słaby, że nie mogą kamer włączyć. Kino i farsa.

Przedmioty do realizacji w trybie zdalnym – opinie nauczycieli akademickich

Kolejne pytanie odnosiło się do wskazania przez badanych nauczycieli takich przedmiotów, które byłyby możliwe do prowadzenia w trybie zdalnym także w przyszłości (a nie jedynie w sytuacji awaryjnej i nagłej).

13 osób (16,88%) uznało, że nie ma takich przedmiotów, pięć osób (6,49) nie ma na ten temat zdania. Trzy osoby (3,90%) nie udzieliły odpowiedzi na to pytanie.

29 osób (37,66%) wskazuje, że takimi przedmiotami są wykłady, 12 (15,58%) – seminaria, pięć (6,49%) – ćwiczenia, zaś po cztery (5,19) wszystkie przedmioty, przedmioty związane z IT oraz konsultacje indywidualne. Trzy (3,90%) osoby uważają, że powinny to być przedmioty studiów niestacjonarnych, po dwie osoby (2,60%) wskazują na warsztaty oraz działania projektowe. Pojedyncze osoby udzieliły takich odpowiedzi jak: projekt badawczy, praktyki-hospitacje, praktyki, konwersatoria w języku obcym, języki obce oraz że dyżury wykładowców powinny się odbywać zdalnie.

Lista konkretnych przedmiotów, które były wymieniane przez badanych znajduje się w załączniku do raportu.

Sprawdzanie samodzielności prac (zaliczeniowych, cząstkowych, końcowych) studentów

Kolejne pytanie dotyczyło tego, czy i w jaki sposób badani nauczyciele sprawdzają samodzielność prac studentów. Osiem osób (10,39%) nie sprawdza samodzielności, pięć osób (6,49%) napisało, że nie ma takiej możliwości, zaś trzy (3,90%) nie udzieliły odpowiedzi na to pytanie. Po jednej osobie wskazało, że nie ma dobrego sposobu, że nie ma takich umiejętności, że postępują tak samo jak stacjonarnie.

Jedna z osób, która deklaruje że nie sprawdza samodzielności wskazuje na stosowanie tzw. *open book exams*. Inna pisze *nie weryfikuję samodzielności - sądzę, że nawet jeśli studenci wykonują pracę niesamodzielnie, uczą się wzajemnie i w ten sposób przyswajają wiedzę i umiejętności*.

Te osoby, które sprawdzają w jakim zakresie prace studentów są tworzone samodzielnie, przede wszystkim wybierają odpowiednie formy egzaminów (51; 66,23%). W tym bazują przede wszystkim na zadaniach problemowych, wymagających refleksji, odwołujących się do doświadczeń uczących się (17; 22,08%) oraz stosują ustne odpytywanie (13; 16,88%). Inne rozwiązania odnoszą się do pracy na

zajęciach (3; 3,90%), po dwie osoby (2,60%) stosują różne wersje testów i zadań, prace których ich zdaniem nie da się ściągnąć od innych, pytania otwarte (ale przy małej liczbie studentów). Pojedyncze rozwiązania obejmują: podział studentów na podgrupy, podział treści na małe partie materiału, częste prace zaliczeniowe, projekty indywidualne, prace pisemne, testy, prace na podstawie konkretnych książek lub artykułów, raporty z badań, podwyższanie poziomu trudności, a także oczekiwanie by pisać własnymi słowami, stosowanie takich zadań, by poszukiwanie odpowiedzi zajmowały dużo czasu, dobre przygotowanie egzaminu.

Część nauczycieli (19; 24,67%) stosuje specjalne strategie ukierunkowane na sprawdzanie prac. Należą do nich: kopiowanie fragmentów prac studentów i szukanie w ich w Internecie (9; 11,69%), szukanie podobnych prac (4; 5,19), uważne czytanie/sprawdzanie prac (3; 3,90%), kierowanie pytań kontrolnych do autorów prac (2; 2,60%) oraz sprawdzanie pracy z bibliografią (1; 1,30%).

Przykłady takich działań są opisane następująco: *układam pytania tak, aby ewentualne poszukiwanie odpowiedzi zajmowało dużo czasu (student musi połączyć kilka różnych informacji, żeby udzielić jednej odpowiedzi)*.

17 osób (22,08%) wykorzystuje możliwości techniczne: oczekują włączonych kamer i/lub mikrofonów (9; 11,69%), sprawdzają czas edycji pliku i dane o autorze, a także oczekują dokumentacji pracy np. w formie filmu z procesu powstawania pracy (po dwie osoby; 2,60%). Pojedyncze osoby wskazywały na wysyłanie testów przez MS Teams, dokumentację fotograficzną z etapów pracy, korzystanie z MS Forms, korzystanie z trybu śledzenia zmian i komentarzy.

Ograniczeniem jest to, że *nawet gdy studenci na pytania otwarte odpowiadają podobnie, to nie jestem w stanie udowodnić im porozumiewania się podczas egzaminu*.

Inna osoba krytycznie odnosi się do MS Forms: *Korzystam z MS Forms, które uważam, że są fatalne. W ubiegłym semestrze korzystałam z narzędzia surveylab.com i to było znacznie lepsze rozwiązanie (możliwość większej różnorodności pytań, limity czasu na pytanie, a nie na cały test, możliwość losowej kolejności pytań w sekcji - w Formsach tych opcji nie ma)*.

Informacje zwrotne otrzymywane od studentów przez nauczycieli akademickich

Badani byli proszeni także o przekazanie, jakie informacje zwrotne uzyskują od studentów odnośnie swoich zajęć.

Przy tym pytaniu po pięć osób (6,46%) nie udzieliło odpowiedzi, zadeklarowało, że nie otrzymuje informacji zwrotnych, prowadzi własną ewaluację zajęć; cztery osoby (5,19%) wskazują, że korzystają z informacji z ankiet ewaluacyjnych uczelni.

33 badanych (42,86%) otrzymuje ogólnie pozytywne informacje zwrotne od swoich studentów.

26 osób (33,77%) wskazuje, że studenci sygnalizują różne problemy związane z edukacją zdalną. I tak do głównych problemów należą kwestie związane ze sprzętem i Internetem, pragnieniem powrotu na uczelnię na zajęcia stacjonarne, potrzebą kontaktu bezpośredniego oraz niskim poziomem dobrostanu

psychicznego (po pięć osób; 6,46%), cztery osoby (5,19%), trudności w skupieniu się. Pojedyncze osoby wskazują na zagubienie studentów odnośnie kontaktów z wykładowcami i problemy studentów w wysyłaniu materiałów do nauczycieli oraz mówią o oporach studentów związanych z włączeniem kamery w trakcie zajęć.

22 badanym (28,57%) studenci sygnalizują różne kwestie dotyczące dydaktyki. Dwóm osobom zgłoszono trudności w podziale na grupy oraz niechęć do prac domowych. Pojedyncze zgłoszenia odnoszą się do braku zadowolenia z oceny niedostatecznej, zbyt szybkiego tempa przekazu, przeciążenia zadaniami, przeciążeniem notowaniem, chęci negocjowania ocen, próśb o udostępnienie materiałów, próśb o komentarze, próśb o pomoc techniczną, próśb o przerwę. Studenci wysyłają także ciekawe linki i ciekawe sposoby rozwiązań. Odpowiadają na pytanie, czy treści są zrozumiałe. Sygnalizują, że poświęcają więcej czasu na naukę, komentują prace innych studentów. Wykazują także są zainteresowani i aktywni, a także testują umiejętności informatyczne wykładowców.

Część komentarzy (17; 22,08%) odnosi się bezpośrednio do pracy nauczycieli. Studenci chwalą takie aspekty jak praca w zespołach (4; 5,19%), materiały z zajęć (3; 3,90%) a także: nagrane wykłady, wysyłanie materiałów przez zajęciami, zajęcia w czasie rzeczywistym, zajęcia warsztatowe, szybkie informacje zwrotne dotyczące ich pracy, ciekawe tematy, atrakcyjne metody, miłą atmosferę, wyrozumiałość i brak nudy.

Pięć osób (6,49%) pisało o pozytywach edukacji zdalnej, takich jak: możliwość uczenia się w dowolnej pozycji, brak konieczności jechania na uczelnię, dyżury online, możliwość pracy w grupach, możliwość łączenia wielu aktywności.

Troje badanych odniosło się do sposobu komunikacji: otrzymywanie wielu maili od studentów, otrzymywaniu prywatnych wiadomości i ustnych wypowiedzi.

Pojedyncze komentarze uzyskane od badanych brzmiały: [informacje zwrotne są] do przemyślenia, zaskakujące, nieadekwatne do wkładu pracy wykładowcy. Wykładowców męczy oczekiwanie przez studentów ich stałej dostępności i szybkiej odpowiedzi na wysyłane wiadomości i zadawane pytania.

Inne uwagi uzyskane od badanych nauczycieli akademickich

Na zakończenie badani zostali poproszeni o własne refleksje i uwagi, którymi chcieliby się podzielić, odnoszące się do edukacji zdalnej. Komentarzy takich udzieliło 49 osób. Część z nich powtarzała wcześniejsze informacje, przywołując pragnienie powrotu na uczelnię, oczekiwania by nauka zdalna dotyczyła jedynie wykładów i seminariów, lub też wybranych zajęć, lub by chociaż egzaminy były przeprowadzane stacjonarnie, chwalenia dyżurów online i pragnienia utrzymania tej formy na stałe, oszczędności czasu, potencjału związanego z organizowaniem kursów i szkoleń online na APS, łączenia edukacji tradycyjnej i zdalnej (edukacja hybrydowa), chwalenia oprogramowania (MS Teams, MS Forms), pracowników technicznych (p. Tomasz Piotrowski), chwalenia sprawności uczelni w przejściu na

tryb zdalny, pragnienie pozostania w edukacji zdalnej, pochwały i docenienie siebie i swoich pracowników,

Ponawiano komentarze krytyczne, związane z brakiem interakcji i niechęcią do włączania kamer, pozorowania obecności, nieuczciwością i zawyżonymi ocenami, brakiem tworzenia kultury akademickiej, konieczności korzystania z własnego sprzętu, ogromu pracy i czasu, które były związane z przygotowaniem zajęć, gromadzeniem dokumentacji, korespondowaniem ze studentami, zmęczeniem długotrwałą pracą przy komputerze.

Wskazywano, że należałoby także dofinansować sprzęt dla studentów, inaczej organizować zajęcia na studiach zaocznych (w mniejszych blokach), zmniejszyć liczebność grup wykładowych (do 199 osób) oraz ćwiczeniowych (do 10 osób), wprowadzić dla wszystkich studentów przedmiot obejmujący metodykę pracy online, dopuścić używanie innego oprogramowania niż MS Teams (np. Formularze Google, Zoom) – szczególnie w czasie egzaminów, przeprowadzić kampanię na rzecz włączania kamer przez studentów, umożliwić prowadzenie edukacji asynchronicznie

Wyrażano pragnienie powrotu na uczelnię oraz tęsknotę za bezpośrednim kontaktem ze studentami. Możliwością, a nie przymusem wyboru edukacji zdalnej. Wykładowcy przyznawali się do przyzwyczajenia się, a nawet polubienia zdalnej formy pracy ze studentami i uznawali, że jest to jednak przygoda.

Inne komentarze, które wnoszą informacje istotne jakościowo, zostały zacytowane poniżej:

Powodzenie niektórych metod aktywizujących czy metod pracy online w ogóle zależy od osobistych predyspozycji i motywacji osób biorących udział w zajęciach. Jest część osób, które wolałyby w ogóle się nie łączyć tylko przygotować pracę na zaliczenie i przeczytać kilka tekstów specjalistycznych. Inni potrzebują tej namiastki ludzkiego kontaktu i wolą co tydzień udzielać się na żywo niż pisać kolejną pracę zaliczeniową, których ponoć jest więcej niż zwykle. Podsumowując - czynniki indywidualne są trudne do uśrednienia.

Należy się zastanowić, czy można wymagać od prowadzących nagrywania treści wykładowych ponieważ nie każdy się na to zgodzi i ma do tego prawo (np. z obawy przed umieszczeniem treści w sieci w ogólnym dostępie).

Przejdźcie w system blended learning może spozycjonować APS na mapie uczelni w Polsce jako nowoczesną uczelnią idącą z duchem czasu i wykorzystując technologię w pełnym tego słowa znaczeniu.

APS MUSI ZAINWESTOWAĆ w rozwój IT (szybkie łącze i sprzęt, z których mogliby korzystać pracownicy i studenci, jeśli sami nie posiadają własnych środków). Fajne jest i udostępnienie pracownikom Office 365 (duży plus i brawa). Przydałoby się jeszcze co najmniej oprogramowanie antywirusowe.

Pracujemy na prywatnym sprzęcie, na prywatnym Internecie (który trzeba było sobie zakupić na potrzeby edukacji zdalnej), a nie otrzymaliśmy żadnej rekompensaty finansowej. Student może mieć: słaby

Internet, popsuty mikrofon, niedziałającą kamerę itp. itd. - ma do tego prawo. Wykładowca nie wszystko musi mieć na tip top. Edukacja zdalna przesunęła odpowiedzialność za naukę i efekty na nauczycieli akademickich. Na przykład studentka twierdzi, że czegoś nie było na wykładzie, bo ona tego nie usłyszała, bo były zakłócenia.

Żałuję nieustannie, że Uczelnia nie wsparła pracowników w procesie dostosowywania sprzętów i domów do konieczności uczenia online (samodzielnie kupiłam porządny! komputer, fotel biurowy, przemeblowałam mieszkanie, zmieniłam abonament internetowy na lepszy, aby łącze było lepsze). Ja wyszłam z założenia, że chcę uczyć porządnie, niezawodnie, starać się podwyższać jakość zajęć i robić to bez zbędnych frustracji (takie towarzyszyły mi kiedy pracowałam na starym komputerze). Uważam, że poniosłam koszty, których nie powinnam ponosić, a w których to pracodawca w żaden sposób mnie nie wsparł. I o to mam żal, mam nadzieję, że za jego wyrażenie nie grożą mi żadne konsekwencje.

Brakuje mi szkoleń uczelnianych, które byłby związane z większą aktywizacją studentów. Chodzi głównie o programy typu OneNote, LinoIt, Quizlet itp. Byłoby dobrze, gdyby ktoś mógł nam pomóc zebrać te programy aktywizujące i pokazać, jak je wykorzystywać.

Zmniejszenie liczebności dużych wykładów do 199 osób - żeby można było wykorzystać funkcjonalność Teamsa - zadań i ocen - co znacznie ograniczyłoby nakład pracy.

Z moich doświadczeń wynika, że studenci mają zablokowane zajęcia od godziny 9 rano do 18 wieczorem, nawet bardzo zaangażowany pracownik bez przerwy tyle nie jest w stanie wysiedzieć przed komputerem. Warto przemyśleć planowanie zajęć w taki sposób, aby oferować studentom bardziej znośne godziny zajęć (...) od godziny 9 maksymalnie do 14 lub 15, być może rozłożone na większą liczbę dni tygodnia.

Jest to przyszłość naszej edukacji i znacznie poszerza perspektywę.

Nie mogę się doczekać zakończenia edukacji zdalnej. Nigdy nie podjąłbym się pracy wykładowcy akademickiego, gdybym wiedział, że ma to być tylko lub głównie edukacja zdalna.

Poza tzw. wejściówkami sprawdzającymi znajomość lektury, warto wprowadzić zwyczaj "kartkówek końcowych", które sprawdzałyby wiedzę wyniesioną z danych zajęć; warto pracować nad aktywizacją studentów podczas zajęć (sprawdzać ich obecność, uważność, refleksyjność), warto poznawać i wprowadzać nowe narzędzia wspomagające aktywizację studentów.

Nauka zdalna (jako główne źródło edukacji akademickiej) jest całkowitym zaprzeczeniem istoty funkcjonowania uczelni wyższych.

Wolę zostać na zdalnym (m.in. dlatego, że miałabym możliwość prowadzenia nadgodzin oraz grup niestacjonarnych).

Jestem dumna z siebie i ze swoich współpracowników i studentów, że potrafiliśmy działać w sytuacji trudnej... Wzajemnie sobie pomagamy w zrozumieniu spraw technicznych.

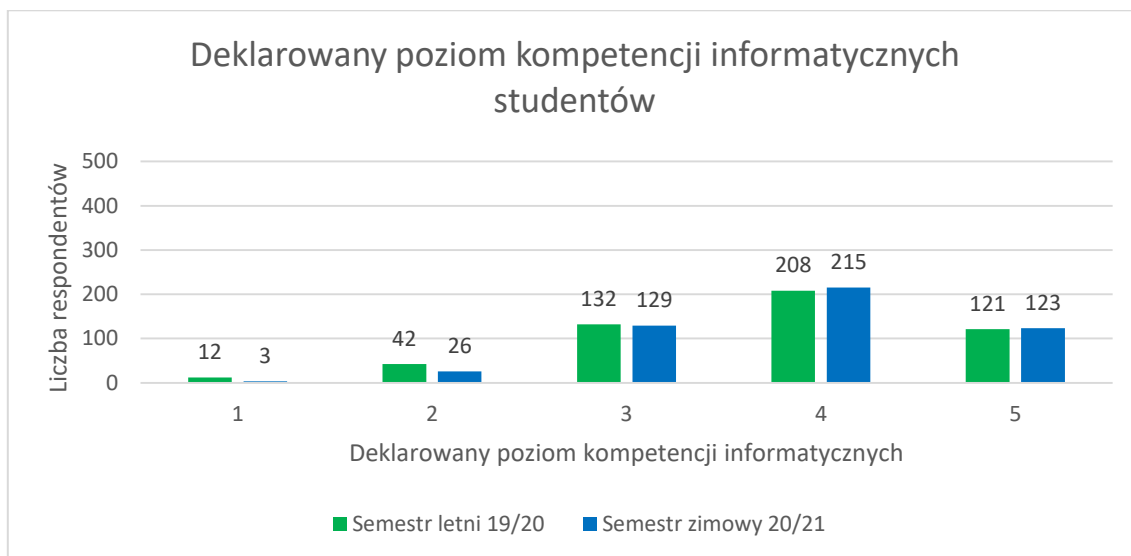
Zdalne nauczanie (gdyby było wprowadzone na stałe) odbiera studentom cenny czas na rozwój osobowy i profesjonalny w gronie rówieśników i nauczycieli akademickich. Trzeba te sprawy wyważyć. Nawet wykład na studiach niestacjonarnych realizowałabym hybrydowo, podobnie seminaria magisterskie, licencjackie.

Przez pierwszych 5 zajęć udało mi się zachęcić studentów do włączania kamer i trybu "razem" - "byliśmy" razem na auli. Ale miałam poczucie, że studenci są tym skrępowani, uciekali, kiedy tylko ja zabierałam głos, tak jakby chcieli mi oddać "scenę", potem już nie włączali kamery. Uważam, że to bardzo ważne, by z jednej strony nie zmuszać do włączania kamery, a z drugiej ustanowić taki standard/netykieta, żeby to włączanie kamery były czymś oczywistym, by było oznaką wzajemnego szacunku. Być może wystarczyłoby zrobić jakąś kampanię na ten temat, poświęcić temu tematowi kwadrans. Dopóki nie będą włączać tych kamer, dla mnie będzie to oznaką biernego oporu wobec naszej symbolicznej władzy, i w związku z tym niepokojącym sygnałem.

Kształcenie zdalne to inny sposób pracy z odbiorcą - wiedziałam o tym od początku z racji swojego wykształcenia i doświadczenia dydaktycznego, dlatego nie byłam zaskoczona pracą i czasochłonnością tego trybu - niewygodna była konieczność pracy "z marszu" - to był duży wysiłek. Podobnie, nie zaskoczył mnie fakt większych wymagań co do materiałów dydaktycznych, sposobu prowadzenia zajęć i innej formy udzielania informacji zwrotnej. Dzięki swoim umiejętnościom dość szybko nauczyłam się pracy w MS Teams i mogłam służyć podpowiedziami i pomocą innym koleżankom i kolegom. Niestety, efektem ubocznym jest pogorszenie wzroku i zacieranie się pracy zawodowej i życia osobistego. (...) brakuje czasu na poznanie nowych aplikacji uatrakcyjniających zajęcia ze studentami, jak i usprawniających pracę organizacyjną i komunikacyjną z pracownikami - tego bardzo mi brakuje, a nie mam w swoim gronie koleżeńskim nikogo, kto podzieliłby się ze mną wiedzą, co fajnego można wykorzystać i jak to szybko "oswoić" samej, jak i pod kątem nauczania studentów. Brakuje zespołu "zakreconych informatycznie dydaktyków", którzy w ciekawy sposób pokazałyby możliwości oprogramowania kompatybilnego z MS Teams. A poza tym uważam, że pandemia nam pomogła w przełamaniu nieuchronnego, czyli blended-learningu - ot, nie taki diabeł straszny:)).

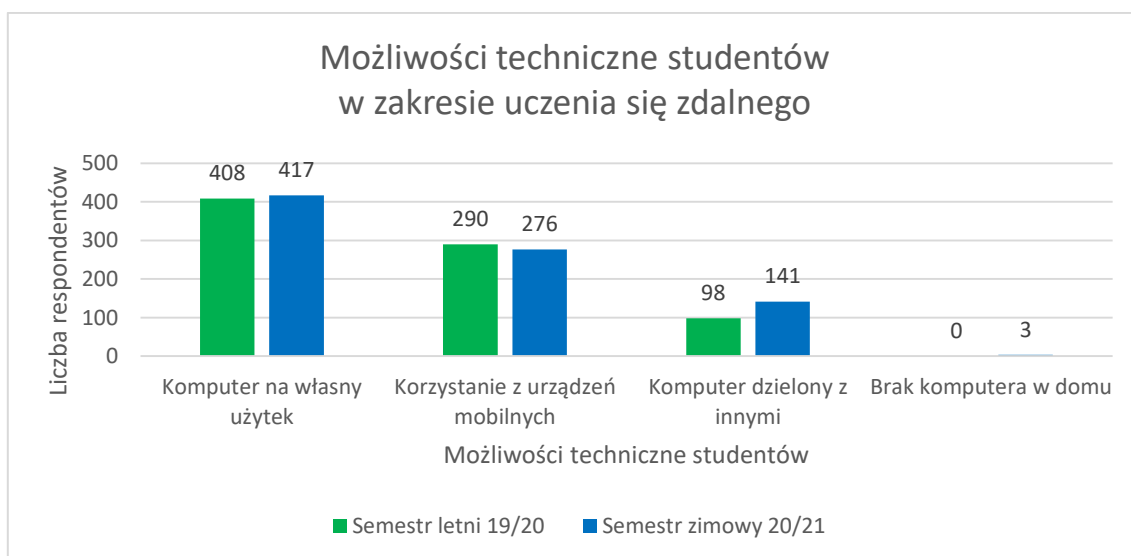
Wyniki badań przeprowadzonych wśród studentów

Studenci oceniają swoje kompetencje informatyczne po drugim semestrze ($M=3.86$, $Min=1$, $Max=5$, $Mo=4$, $Me=4$, $Ske=-.439$, $K=-.177$) prowadzenia kryzysowej edukacji zdalnej istotnie wyżej ($F=10.678$, $p<.001$, $t(1001.915)=-2.047$, $p<.041$, g Hedgesa=.13), niż po pierwszym ($M=3.75$, $Min=1$, $Max=5$, $Mo=4$, $Me=4$, $Ske=-.586$, $K=-.026$). Respondenci, poproszeni o ocenę zmiany swojego poziomu kompetencji informatycznych na pięciopunktowej skali (od zdecydowanie spadł do zdecydowanie wzrósł) wskazują zgodnie jego wzrost ($M=3.62$, $Min=1$, $Max=5$, $Me=4$, $Mo=3$, $Ske=-.058$, $K=-.006$).

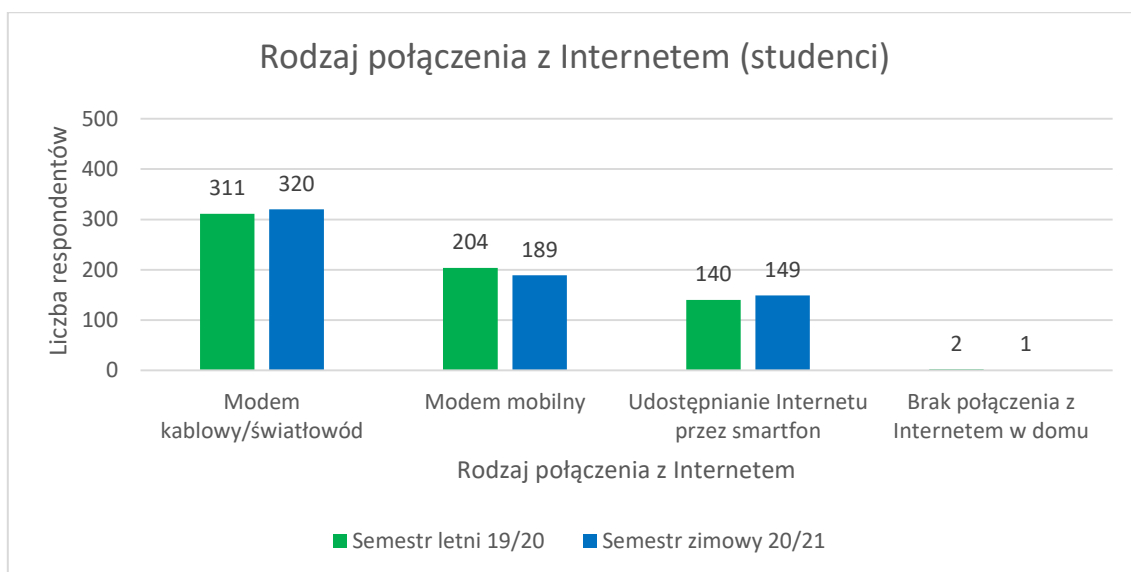
Wykres 12 Deklarowany poziom kompetencji informatycznych studentów

Możliwości techniczne studentów, związane z uczestnictwem w zajęciach nie zmieniły się znacząco. Komputer na własny użytek posiada 84,1% studentów (vs 79,1% w pierwszym semestrze). Podobna liczba osób korzysta z urządzeń mobilnych (55,4% vs 56,4% w pierwszym semestrze). Nieco mniej osób (12,9% vs 19%) dzieli komputer z innymi domownikami.

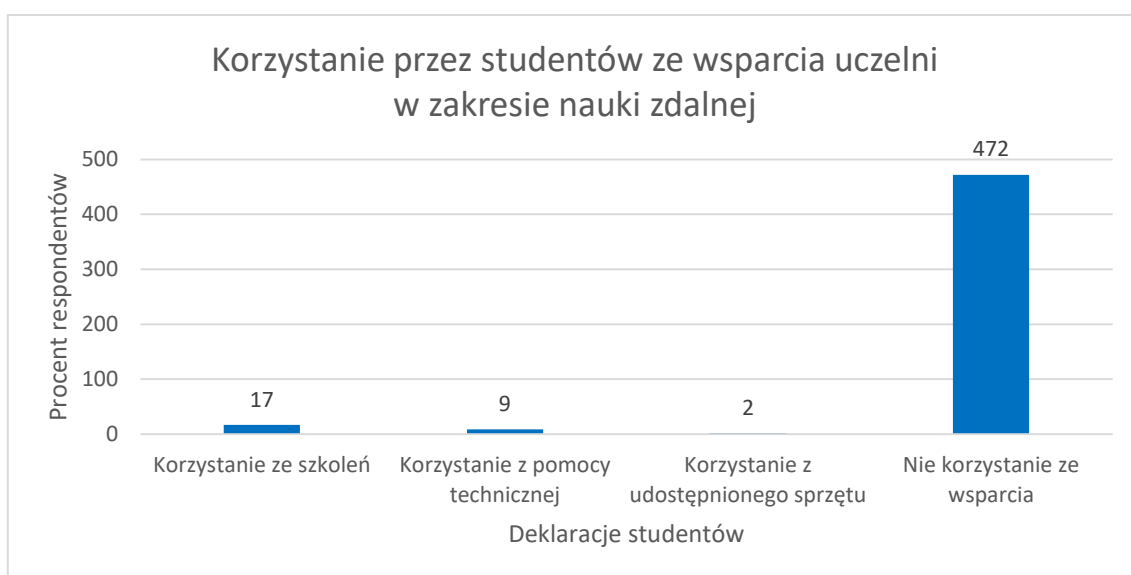
Wykres 13 Możliwości techniczne studentów w zakresie uczestnictwa w zdalnej edukacji kryzysowej

W przypadku sposobu łączenia się z Internetem, również niewiele się zmieniło. Modem kablowy lub światłowodowy wykorzystuje 64,3% (vs 60,3%), a łącze mobilne 38,1% (vs 39,7%). Nieco więcej osób korzysta z Internetu udostępnianego przez smartfon (30% vs 27,3%).

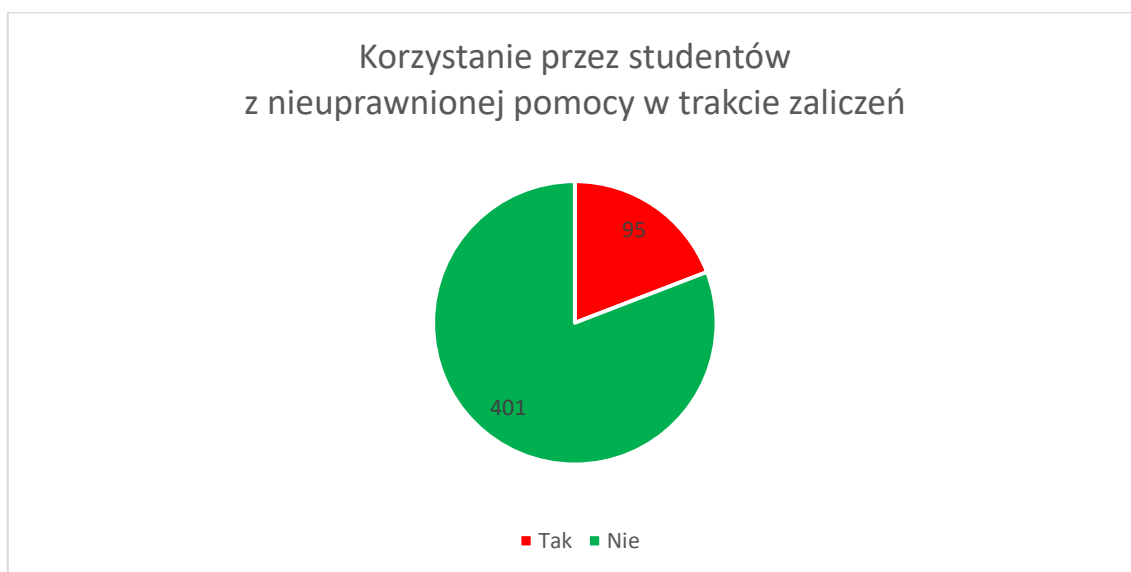
Wykres 14 Sposoby łączenia się z Internetem wykorzystywane przez studentów

Wyniki poprzednich badań ujawniły potrzebę zorganizowania wsparcia uczelni w zakresie zdalnego uczenia się. Zdecydowana większość (94,8%) zadeklarowała, że z niego nie korzystała. Pojedyncze osoby korzystały ze szkoleń (16 osób, 3,2%), pomocy technicznej (9 osób, 1,8%), udostępnionego sprzętu (2 osoby, 0,4%). Pięć osób (1%) nie wiedziało, że może skorzystać ze wsparcia uczelni. Jedna osoba korzystała ze wsparcia psychologa, a jedna napisała, że wsparciem dla niej były zajęcia z Technologii Informacyjnej.

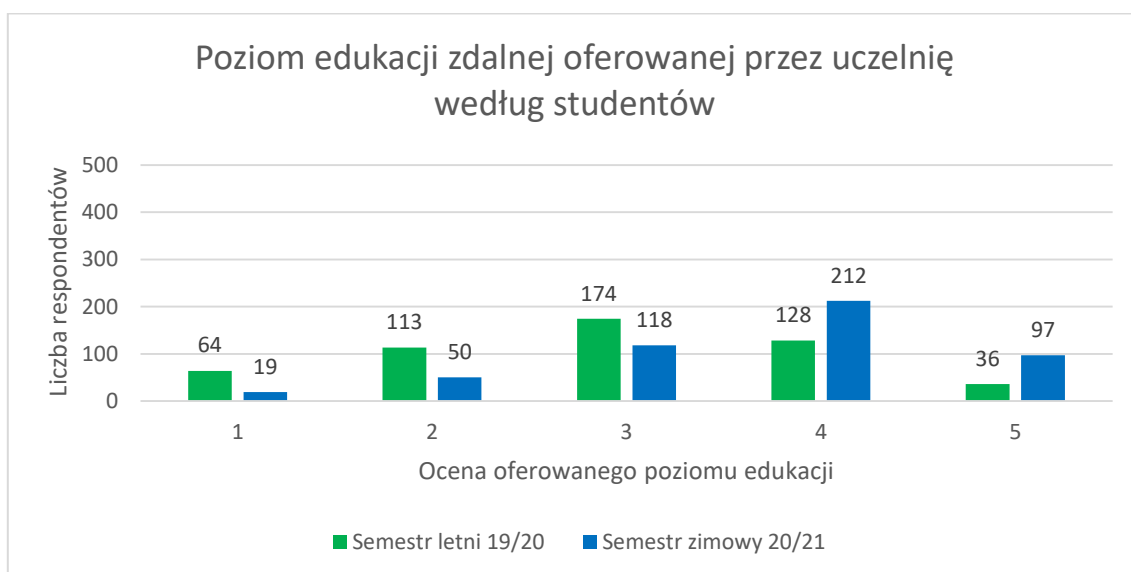
Wykres 15 Korzystanie przez studentów ze wsparcia uczelni w zakresie nauki zdalnej

Jedna piąta studentów (95 osób, 19,2%) przyznało, że zdarzyło się im korzystać z nieuprawnionej pomocy w trakcie pisania prac zaliczeniowych lub zdawania egzaminów w trakcie edukacji zdalnej. Cztery piąte studentów (401 osób, 80,8%) deklaruje, że podchodziło do zaliczeń i egzaminów uczciwie.

Wykres 16 Korzystanie przez studentów z nieuprawnionej pomocy w trakcie zaliczeń i egzaminów

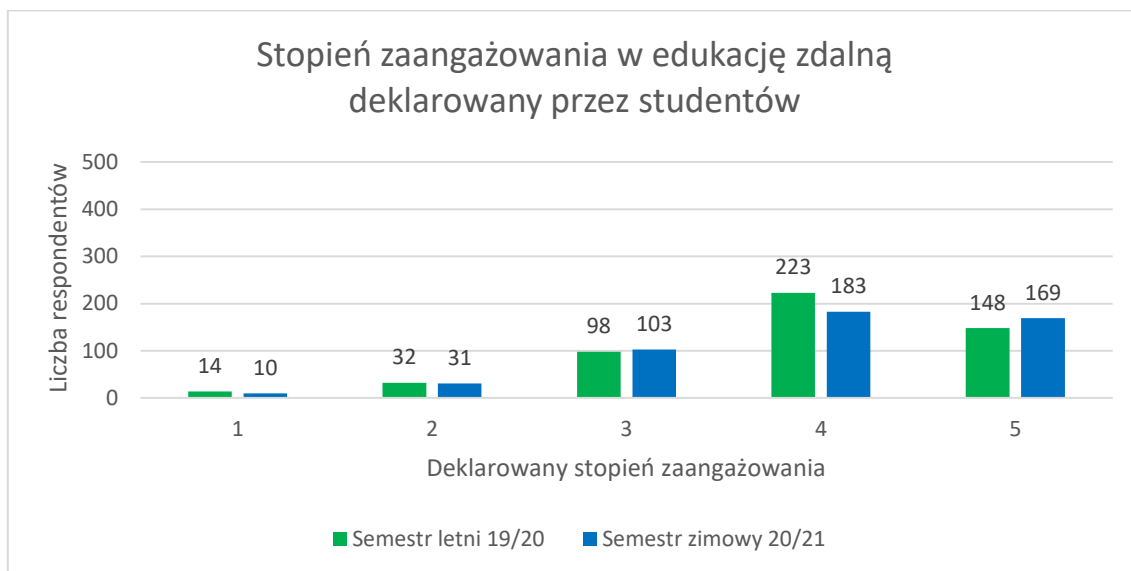
Studenci deklarują istotny wzrost poziomu edukacji zdalnej ($F=1.142$, $p<.286$, $t(1009)=-10.685$, $p<.001$, g Hedgesa=.67) oferowanej przez uczelnię w drugim semestrze kryzysowego nauczania zdalnego ($M=3.64$, $Min=1$, $Max=5$, $Me=4$, $Mo=4$, $Ske=-.653$, $K=-.002$) w stosunku do pierwszego semestru ($M=2.92$, $Min=1$, $Max=5$, $Me=3$, $Mo=3$, $Ske=-.080$, $K=-.718$).

Wykres 17 Poziom edukacji zdalnej oferowanej przez uczelnię według studentów

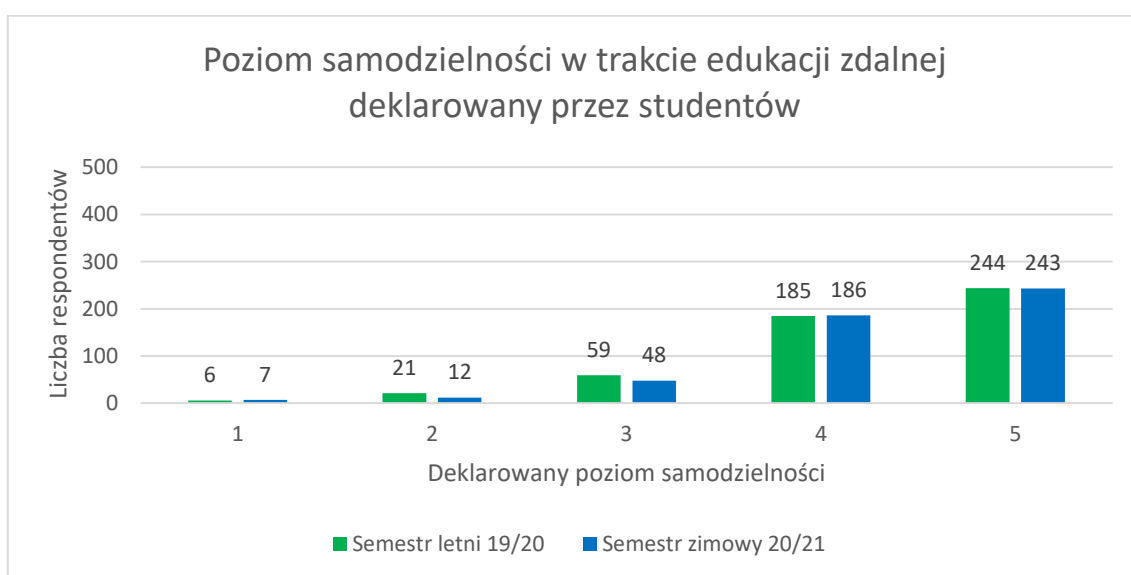

W stosunku do semestru letniego ($M=3.89$, $Min=1$, $Max=5$, $Me=4$, $Mo=4$, $Ske=-.875$, $K=.549$) nie zmienił się ich deklarowany poziom zaangażowania w edukację zdalną ($F=.363$, $p<.547$, $t(1009)=-.909$, $p<.364$), który w semestrze zimowym nadal jest oceniany jako wysoki ($M=3.95$, $Min=1$, $Max=5$, $Me=3$, $Mo=3$, $Ske=-.787$, $K=.163$).

Wykres 18 Stopień zaangażowania w edukację zdalną deklarowany przez studentów

Podobnie jest z deklarowanym poziomem samodzielności ($F=1.094$, $p<.296$, $t(1009)=-1.088$, $p<.277$), który w semestrze zimowym ($M=4.30$, $Min=1$, $Max=5$, $Me=4$, $Mo=5$, $Ske=-1.417$, $K=2.367$) pozostał podobny do tego, deklarowanego w semestrze letnim ($M=4.24$, $Min=1$, $Max=5$, $Me=4$, $Mo=5$, $Ske=-1.235$, $K=1.350$).

Wykres 19 Poziom samodzielności w trakcie edukacji zdalnej deklarowany przez studentów

Studenci oceniając sześć elementów wspólnych dla edukacji zdalnej i edukacji tradycyjnej wskazywali, w którym przypadku są one bardziej widoczne. Porównano wskazania studentów po pierwszym i drugim semestrze dotyczące zaangażowania w naukę, aktywności studentów, kontaktu z wykładowcą, systematyczności pracy, terminowości oraz jakości wykonywania zadań. Większość różnic okazała się istotne statystycznie.

ISTOTNOŚĆ RÓŻNIC W OCENACH ELEMENTÓW EDUKACJI

	Levene's test		t Test		Hedges'	
	F	p	t	df	p	g
Zaangażowanie	.310	.578	5.241	1009	.001	.33
Aktywność	.749	.387	5.610	1009	.001	.35
Kontakt z wykładowcą	3.246	.072	.449	1009	.654	
Systematyczność pracy	5.877	.016	-2.273	1008.941	.023	.14
Terminowość wykonywania zadań	.425	.514	-2.981	1990	.003	.19
Jakość wykonywania zadań	3.904	.048	-2.450	1008.841	.014	.16

Tabela 6. Różnice w ocenach wybranych elementów edukacji pomiędzy semestrem letnim, a semestrem zimowym według studentów

Studenci istotnie niżej oceniali własne zaangażowanie i aktywność po drugim semestrze, co oznacza, że uważają, iż w ich opinii są one bardziej widoczne w przypadku edukacji tradycyjnej. Istotnie wyżej oceniali systematyczność pracy i jakość wykonywania zadań, lecz średnia ocena zbliżyła się do wskazania, że dane elementy są podobne w edukacji tradycyjnej i edukacji zdalnej. W przypadku terminowości wykonywania zadań, studenci uznali ją za wyższą w przypadku edukacji zdalnej.

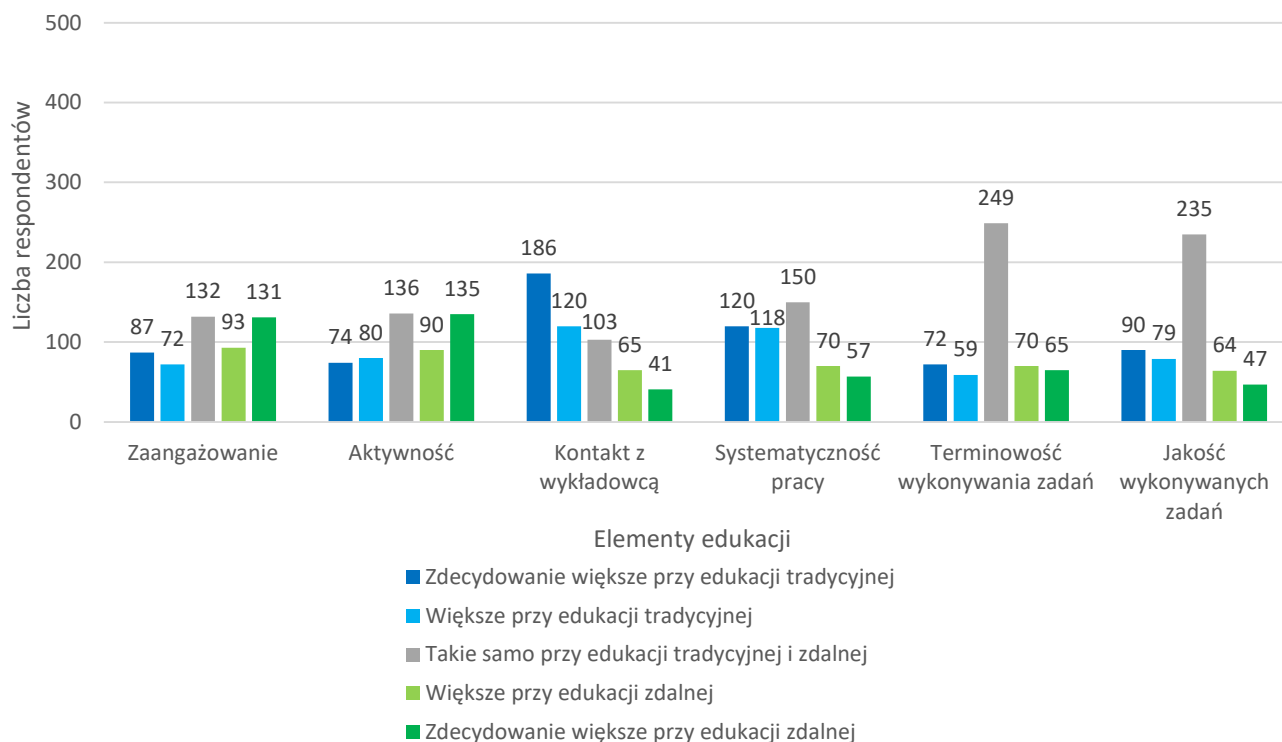
STATYSTYKI OPISOWE OCEN ELEMENTÓW EDUKACJI

	Semestr letni 2020							Semestr zimowy 2021						
	M	Min	Max	Me	Mo	Ske	K	M	Min	Max	Me	Mo	Ske	K
Zaangażowanie	3.21	1	5	3	3	-.194	-1.190	2.75	1	5	3	3	.280	-1.107
Aktywność	3.26	1	5	3	3	-.194	-1.150	2.78	1	5	3	3	.170	-1.112
Kontakt z wykładowcą	2.33	1	5	2	1	.604	-.782	2.29	1	5	2	1	.666	-.605
Systematyczność pracy	2.66	1	5	3	3	.297	-.890	2.84	1	5	3	3	.073	-.784
Terminowość wykonywania zadań	2.99	1	5	3	3	-.043	-.385	3.20	1	5	3	3	-.080	.118
Jakość wykonywania zadań	2.80	1	5	3	3	.052	-.466	2.98	1	5	3	3	-.044	-.363

Tabela 7. Statystyki opisowe ocen elementów edukacji w podziale na semestry (według studentów)

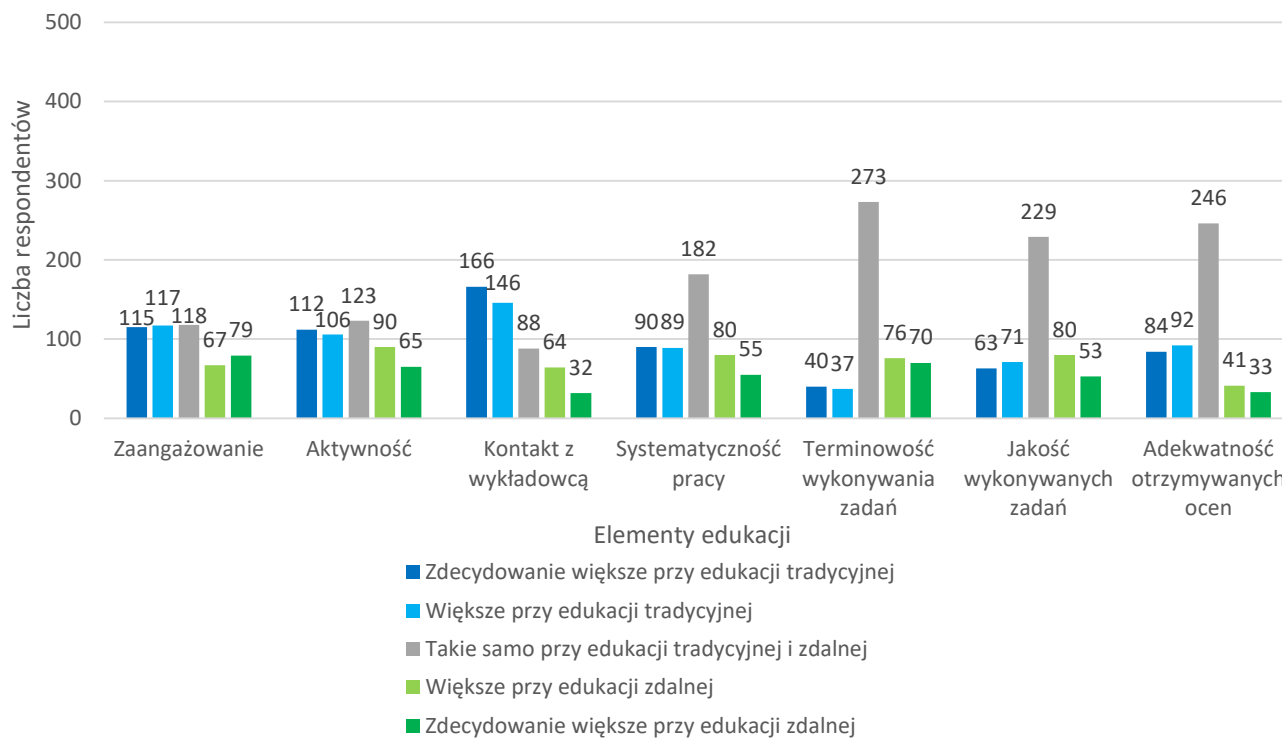
Studenci po drugim semestrze zdalnego uczenia się uznali również, że adekwatność wystawianych ocen jest nieco wyższa w przypadku nauczania tradycyjnego (M=2.69, Min=1, Max=5, Me=3, Mo=3, Ske=.117, K=-.130).

Różnice w postrzeganiu wybranych elementów edukacji tradycyjnej i zdalnej przez studentów w semestrze letnim 2019/2020

Wykres 20 Różnice w postrzeganiu wybranych elementów edukacji tradycyjnej i zdalnej deklarowane przez studentów w semestrze letnim 2019/2020

Różnice w postrzeganiu wybranych elementów edukacji tradycyjnej i zdalnej przez studentów w semestrze zimowym 2020/2021

Wykres 21 Różnice w postrzeganiu wybranych elementów edukacji tradycyjnej i zdalnej deklarowane przez studentów w semestrze zimowym 2020/2021

Porównano oceny studentów z semestru letniego 2019/2020 i semestru zimowego 2020/2021 dotyczące różnych form edukacji zdalnej. Wzięto pod uwagę jedynie osoby, które brały udział w danej formie zajęć.

ISTOTNOŚĆ RÓŻNIC W OCENACH FORM EDUKACJI ZDALNEJ

	Levene's test		t	t Test		Hedges' g
	F	p		df	p	
Wirtualne spotkania grupowe	1.912	.167	.420	888	.674	
Wirtualne spotkania indywidualne	.610	.435	-.437	739	.662	
Indywidualne rozmowy telefoniczne	.761	.384	-.678	609	.498	
Czat	1.077	.300	-.513	900	.608	
Instrukcje wysyłane mailem	7.314	.007	-4.092	966.933	.001	.26
Praca indywidualna w wyznaczonych kanałach przekazu	2.077	.150	-5.391	963	.001	.34
Praca grupowa w wyznaczonych kanałach przekazu	.795	.373	-2.829	949	.005	.18
Linki do ważnych treści od wykładowców	5.356	.021	-5.176	982.933	.001	.33
Materiały autorskie od wykładowców	5.306	.021	-6.547	993.641	.001	.42
Materiałów innych autorów niż wykładowcy	17.962	.001	-7.277	958.562	.001	.48
Nagrania wykładów	.097	.755	-2.255	767	.024	.15

Tabela 8. Różnice w ocenach wybranych form edukacji zdalnej pomiędzy semestrem letnim, a semestrem zimowym według studentów

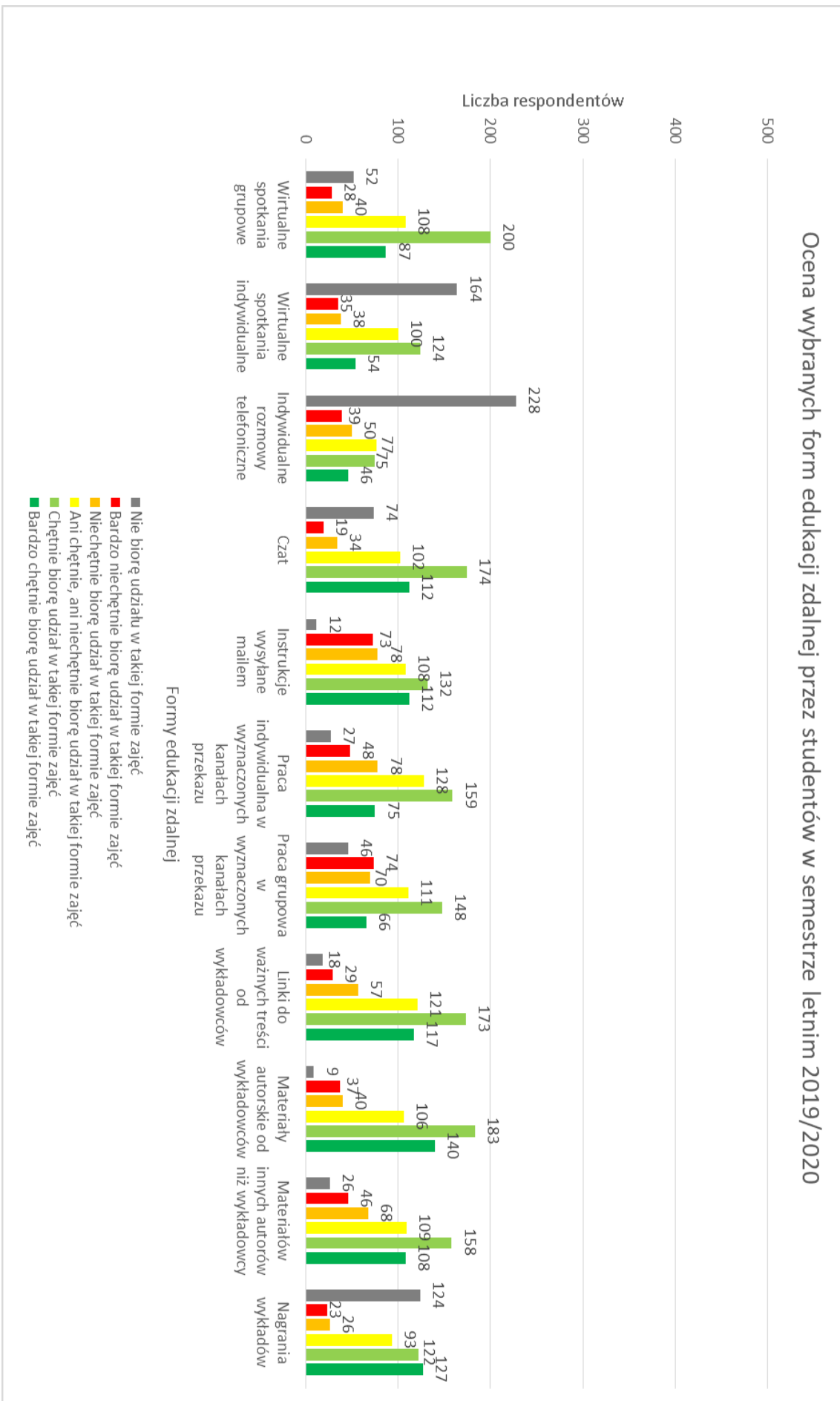
Studenci w semestrze zimowym istotnie chętniej pracowali zarówno indywidualnie, jak i zdalnie. Chętniej pracowali także z materiałami otrzymywanymi od wykładowców.

STATYSTYKI OPISOWE OCEN FORM EDUKACJI ZDALNEJ

	Semestr letni 2020							Semestr zimowy 2021						
	M	Min	Max	Me	Mo	Ske	K	M	Min	Max	Me	Mo	Ske	K
Wirtualne spotkania grupowe	3.60	1	5	4	4	-.751	.103	3.57	1	5	4	4	-.782	.041
Wirtualne spotkania indywidualne	3.35	1	5	4	4	-.510	-.459	3.39	1	5	3	3	-.302	-.535
Indywidualne rozmowy telefoniczne	3.14	1	5	3	3	-.185	-.969	3.20	1	5	3	3	-.162	-.859
Czat	3.74	1	5	4	4	-.742	.115	3.78	1	5	4	4	-.882	.217
Instrukcje wysyłane mailem	3.26	1	5	3	4	-.295	-1.095	3.60	1	5	4	4	-.631	-.551
Praca indywidualna w wyznaczonych kanałach przekazu	3.28	1	5	3	4	-.350	-.749	3.68	1	5	4	4	-.736	-.168
Praca grupowa w wyznaczonych kanałach przekazu	3.13	1	5	3	4	-.297	-.994	3.37	1	5	4	4	-.470	-.884
Linki do ważnych treści od wykładowców	3.59	1	5	4	4	-.567	-.407	3.96	1	5	4	5	-1.065	.472
Materiały autorskie od wykładowców	3.69	1	5	4	4	-.780	-.121	4.16	1	5	5	5	-1.382	1.287
Materiałów innych autorów niż wykładowcy	3.44	1	5	4	4	-.474	-.744	4.00	1	5	4	5	-1.089	.490
Nagrania wykładów	3.78	1	5	4	5	-.770	-.079	3.96	1	5	4	5	-.880	-.075

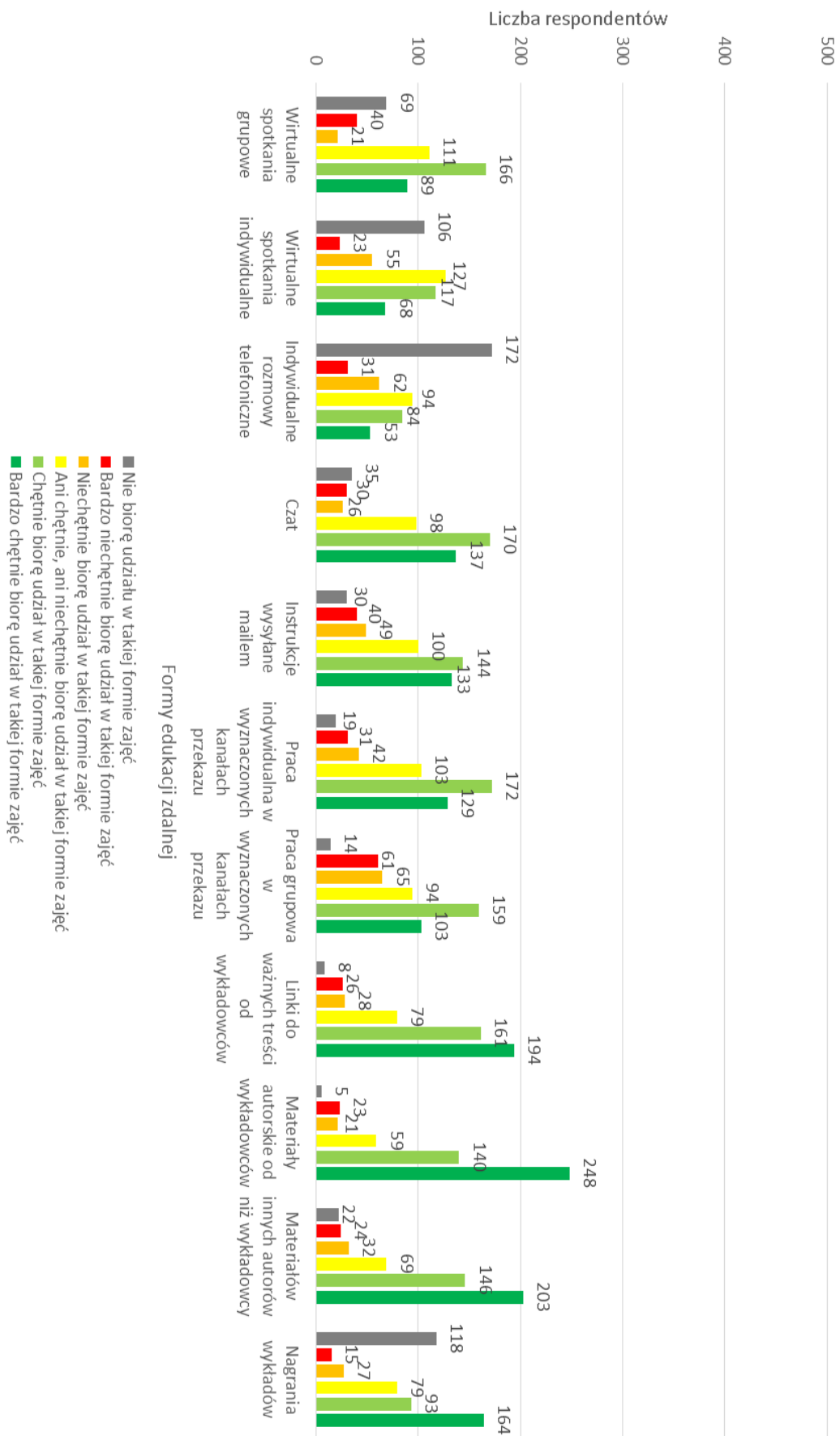
Tabela 9. Statystyki opisowe ocen form edukacji zdalnej w podziale na semestry (według studentów)

Ocena wybranych form edukacji zdalnej przez studentów w semestrze letnim 2019/2020

Wykres 22 Ocena wybranych form edukacji zdalnej przez studentów w semestrze letnim 2019/2020

Ocena wybranych form edukacji zdalnej przez studentów w semestrze zimowym 2020/2021

Wykres 23 Ocena wybranych form edukacji zdalnej przez studentów w semestrze zimowym 2020/2021

Zalety edukacji zdalnej w opiniach studentów

Studenci zostali poproszeni o podanie najważniejszych ich zdaniem zalet edukacji zdalnej. Skategoryzowano w sumie 1045 odpowiedzi (średnio 2,11 wskazań na studenta); 8 (1,61%) osób nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie, zaś 11 (2,22%) uznało, że ten tryb edukacji nie ma zalet.

Wśród odpowiedzi, których udzielili badani studenci, najważniejszy okazał się argument związany z brakiem konieczności dojazdu na uczelnię (240; 48,39%).

228 studentów (45,45%) wskazało na różne kwestie związane z organizacją czasu i sposobu realizacji procesu uczenia się. W tej kategorii najważniejsza jest mobilność (43; 8,67%), lepsza organizacja czasu (38; 7,66%), lepsze warunki do skupienia się (17; 3,43%), mniejszy stres oraz możliwość uczenia się w czasie choroby (po 15 osób; 3,02%), łatwiejsza nauka i praca we własnym tempie (po 13 osób; 2,62), wielozadaniowość (12; 2,42%), większe zaangażowanie i samodzielność (11; 2,22%). Mniejszy odsetek osób wskazywał także na: mniejsze zmęczenie, punktualność, lepszą efektywność pracy, łatwiejsze dbanie o systematyczne uczestniczenie w zajęciach, elastyczność, lepsze dopasowanie terminów, więcej czasu spędzanego z rodziną oraz nabywanie kompetencji informatycznych przy okazji uczenia się.

156 studentów (31,45%) zauważa generalnie oszczędność czasu.

131 respondentów (26,41%) wskazuje na wygodę i komfort pracy zdalnej. W tej kategorii studenci piszą o ogólnej wygodzie (65; 13,10%), braku konieczności wstawania rano (32; 6,45%), większej ilości czasu dla siebie (16; 3,23%), regularnych posiłkach (9; 1,81%), komforcie psychicznym dla introwertyków i mniejszym wstydem związanym z sytuacjami społecznymi (po 4 osoby; 0,81%) oraz brakiem konieczności pokazywania twarzy. Obrazują to słowa: *o wiele łatwiej jest mi się skupić nad nauką, kiedy słucham wykładu przy własnym biurku i nie mam dystraktorów w postaci innych studentów*.

100 osób (20,16%) opisuje różne kwestie odnoszące się do dydaktyki. W tym zakresie szczególne znaczenie ma dostęp do różnych materiałów do uczenia się (35; 7,06%), możliwością zarządzania czasem i materiałami przez Internet, w tym aplikację MS Teams (18; 3,63%), możliwość nagrywania i odtwarzania wykładów i zajęć (9; 1,81%), korzystniejsze warunki zaliczenia i egzaminów (7; 1,41%), dostęp w domu do potrzebnych przyborów i materiałów (6; 1,21%). W mniejszym stopniu miały znaczenie także: zdalne wykłady, lepsze warunki do pracy w grupie, lepsza jakość nauczania, urozmaicenie form przekazu, możliwość ściągania oraz asynchroniczność, a także brak konieczności drukowania dużej ilości materiałów oraz możliwość dostrzeżenia błędów wykładowców popełnianych przez nich w czasie zajęć.

66 osób (13,31%) ceni możliwość pozostania w domu i uczenia się z domu, zaś 47 osób (9,48%) – oszczędności finansowe.

34 osoby (6,85%) zwracają uwagę na kwestie związane z komunikowaniem się, takie jak szybkość komunikacji, łatwość kontaktu z innymi osobami oraz bliskość kontaktu.

23 osoby (4,64%) doceniają poczucie bezpieczeństwa, które towarzyszy edukacji zdalnej, zaś jedna osoba zwraca uwagę na to, że nie musi być fizycznie obecna na uczelni.

Powyższe stanowiska obrazują przykładowe wypowiedzi studentów:

Jakość edukacji nie spada, a studenci mają możliwość studiowania z domu rodzinnego. Myślę że to daje lepsze szansę edukacyjne osobom ubogim, które nie mogą sobie pozwolić na mieszkanie w Warszawie. Umożliwia to również pracę wielu studentom, lub poświęcenie czasu na naukę ze względu na zaoszczędzony na dojazdach czas.

Wykłady online to coś niesamowitego - moim zdaniem ich jakość jest taka sama, lub nawet lepsza.

Niektórzy prowadzący mają świetne pomysły na prowadzenie zajęć (np. statystyka w formie tutoriali), dzięki czemu rozumiemy dużo więcej ze statystyki niż gdy to było stacjonarnie, bo mamy materiał, który możemy oglądać wiele razy, ale również i czas na zadawanie pytań. Dzięki temu nauka jest efektywniejsza i nie tracimy czasu.

Lepszy kontakt z nauczycielami (na żywo podejść do nauczyciela po zajęciach jest trudniej, zwłaszcza gdy poza zajęciami nie ma co szukać nauczycieli po całej szkole w określonych godzinach. Na Teams piszę dużo częściej z nauczycielami i nie tylko w sprawach zajęć).

Zalety edukacji zdalnej – porównanie dwóch semestrów

W obrębie edukacji zdalnej badani po pierwszym semestrze wskazali 762 (średnio 1,48) zaś po drugim 1026 (średnio 2,07) zalet tego trybu kształcenia. Zestawienie jest w tabeli 10.

ZALETY EDUKACJI ZDALNEJ W OPINIACH STUDENTÓW – BADANIA PO DWÓCH SEMESTRACH

Kategorie odpowiedzi	po pierwszym semestrze		po drugim semestrze	
	liczba wskazań	procent	liczba wskazań	procent
organizacja i sposób realizacji procesu uczenia się studentów	226	43,88%	228	45,97%
aspekty związane z dydaktyką	81	15,73%	100	20,16%
brak konieczności dojazdu	122	23,69%	240	48,39%
możliwość pozostania i uczenia się w domu	89	17,28%	66	13,31%
oszczędność czasu	97	18,83%	156	31,45%
komfort i wygoda	43	8,35%	131	26,41%
oszczędności finansowe	13	2,52%	47	9,48%
komunikowanie się	43	8,35%	34	6,85%
poczucie bezpieczeństwa	21	4,08%	23	4,64%
brak zalet	49	9,51%	11	2,22%
brak odpowiedzi	11	2,14%	8	1,61%
organizacja pracy na uczelni	17	3,30%	1	0,20%

Tabela 6 Zalety edukacji zdalnej w opiniach studentów – badania po dwóch semestrach

Po wprowadzeniu edukacji zdalnej w trybie synchronicznym zmienił się zakres dostrzeganych przez badanych zalet. Jako ważniejszy niż po pierwszym semestrze okazał się brak konieczności dojazdów na uczelnię, powiązana z tym oszczędność czasu oraz docenienie wygody i komfortu uczenia

się z domu. Trochę bardziej doceniono zalety związane z dydaktyką oraz oszczędnościami finansowymi. Obniżył się także odsetek osób, które nie dostrzegają zalet tej formy kształcenia.

Wady edukacji zdalnej w opiniach studentów

Studenci wypowiedzieli się także na temat wad edukacji zdalnej. Uzyskano 1024 skategoryzowanych odpowiedzi na pytanie o charakterze otwartym (średnio 2,07). Osiem osób (1,61%) nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie, jedna osoba nie miała na ten temat zdania, 22 osoby (4,44%) nie widzą wad takiej formy edukacji.

Wśród osób, które znajdują wady w edukacji zdalnej, największa jest grupa, dla której dotkliwy jest brak bezpośredniego kontaktu z ludźmi (343; 69,15%). W tej grupie dla 164 (33,06%) osób istotny jest brak bezpośredniego kontaktu z wykładowcą, dla 133 (26,81%) – brak kontaktu z rówieśnikami i grupą studencką, dla 28 (5,65%) problemem jest brak integracji społecznej i życia studenckiego, dla 13 (2,62%) niemożność nawiązania relacji. Trzy osoby uznają za problem brak fizycznej obecności w murach uczelni, zaś dwie – brak pomocy od innych i współpracy.

154 studentów (31,05%) za wadę uznaje kwestie techniczne, w tym: problemy z łączem (99; 19,96%), problemy ze sprzętem (9,07%), problemy z aplikacją MS Teams (10; 2,02%).

130 osób (26,21%) wskazuje na wady edukacji zdalnej, które wiążą się z postawami i oczekiwaniami studentów. 31 osób (6,25%) cierpi na brak motywacji, 28 (5,65%) na trudności w koncentracji, 24 (4,84%) dostrzega mniejsze zaangażowanie, 12 (2,42%) ma kłopot z łączeniem nauki i życia domowego. Dziewięć osób (1,81%) uważa że zatarła się granica pomiędzy nauką i czasem wolnym, osiem (1,61%) zauważa niską aktywność na zajęciach, sześć (1,21%) uważa że się nie rozwija, zaś cztery (0,81%) zwracają uwagę na obniżenie dobrostanu psychicznego. Po dwie osoby wymieniają pokusę niesamodzielności, brak kompetencji informatycznych studentów oraz brak systematyczności. Pojedyncze wskazania obejmują poczucie tymczasowości oraz brak samodzielności.

125 studentów (25,20%) opisuje różne wady związane z dydaktyką oraz kompetencjami wykładowców. Dla 26 (5,24%) wadą jest brak kształcenia umiejętności praktycznych, dla 21 (4,23%) brak kompetencji informatycznych wykładowców, dla 15 (3,02%) – większy nakład pracy studentów, dla 11 (2,22%) – trudniejsze uczenie się, dla dziesięciu (3,02%) nieadekwatne ocenianie wkładu pracy. Po sześć osób (1,21%) wskazało na brak możliwości rozwiązywania problemów „od ręki”, konieczność realizowania praktyk, po pięć osób (1,01%) na trudność w prowadzeniu dyskusji i ograniczenia metodyczne. Czterech studentów (0,81%) uważa, że zwiększyły się wymagania wobec studentów, zaś po trzy osoby (0,60%) za wadę uznaje małą atrakcyjność zajęć oraz całą edukację zdalną. Po dwie osoby wymieniają jako wadę: brak możliwości nagrywania zajęć, brak możliwości wykonania niektórych zadań, brak dopasowania zajęć do trybu zdalnego, zaś pojedyncze wskazania dotyczyły: ograniczonego czasu na wykonywanie zadań, brak możliwości weryfikacji ocen oraz brak możliwości realizacji prac artystycznych w warunkach domowych i konieczność posiadania przestrzeni w domu.

69 osób (13,91%) zgłasza problemy ze zdrowiem powiązane z długotrwałym spędzaniem czasu przy komputerze. W ramach tej kategorii studenci wymieniają: generalnie długi czas przy komputerze (33; 6,65%), pogłębienie wady wzroku i pogorszenie stanu zdrowia (13; 2,62%), większe zmęczenie (9; 1,81%), brak naturalnego ruchu (6; 1,21%), ciągłe siedzenie w domu (5; 1,01%) oraz większy stres (3; 0,60%).

Dla 55 badanych (11,09%) wadą są egzaminy w trybie zdalnym. W tym 20 (4,03%) zgłasza problemy występujące na egzaminach, 11 (2,22%) – ściąganie, osiem (1,61%) – większy stres, pięć (1,01%) brak rzetelności w ocenianiu, cztery (0,81%) – zbyt mało czasu na przygotowanie się. Po dwie osoby zauważają trudności w ustalaniu terminów egzaminów i opóźnienia w wystawianiu ocen. Pojedyncze wskazania obejmują brak tradycyjnych egzaminów pisemnych, terminy egzaminów na studiach zaocznych w ciągu tygodnia oraz egzaminy ustne.

42 badanych (8,47%) wskazuje na wady edukacji zdalnej związane z działaniem uczelni. W tym dla 17 (3,43%) obniżyła się jakość edukacji, po siedem osób (1,41%) wskazuje, że wadą jest brak obniżenia opłat za studia oraz gorsze plany zajęć, po pięć (1,01%) uznaje za wadę brak dostępności (materiałów z biblioteki, pracowni testów czy pracowni artystycznej) oraz brak pomocy ze strony uczelni w tym brak możliwości dowiedzenia się czegoś w administracji uczelni. Jedna osoba za wadę uznaje brak hybrydowości.

34 respondentów (6,85%) jako mankament wskazuje na postawy wykładowców. W tym 15 (3,02%) uznaje niski poziom zaangażowania wykładowców, osiem (1,61%) – brak wyrozumiałości, po dwie osoby niedopowiedzenia i nadmierne sprawdzanie obecności. Pojedyncze wskazania dotyczyły słabej jakości materiałów odtwarzanych przez wykładowców, brak ulg w prowadzeniu badań do pracy dyplomowej, brak prowadzenia zajęć, niekulturalne zachowania, brak wiedzy na temat uczelni, nadmierną podejrzliwość oraz wymagania techniczne wykładowców.

Ponadto 29 badanych (5,85%) dostrzega trudności komunikacyjne, w tym brak informacji zwrotnych. 11 osób (2,22%) uważa, że trudno pracuje się w grupach, zaś jedna osoba wskazuje na nieterminowość wykładowców.

Na temat wad edukacji zdalnej studenci wypowiedzieli się między innymi następująco:

Wykładowcy nie angażują się za bardzo w zajęcia, zachowują się jakby to była dla nich kara.

Niektórzy wykładowcy nie odpisują na wiadomości.

Niektórzy wykładowcy nie prowadzą zajęć.

Brak możliwości korzystania z pracowni (np. grafiki warsztatowej) a tym samym ograniczenie rozwoju. Ale jest to specyfika przedmiotów artystycznych wymagających specjalistycznej infrastruktury. Także brak możliwości korekty i rozmowy bezpośredniej o pracach z wykładowcą.

Największą wadą są zajęcia, które prawie nie da się tworzyć w sposób zdalny (ćwiczenia, zajęcia praktyczne, artystyczne) - rzeźba online to jakiś żart.

Obniżenie wartości dyplomów zyskiwanych w latach 2019/20. Bardzo ograniczona ilość przyswojonej wiedzy w porównaniu do innych lat. Pomimo zamknięcia uczelni i obron online nadal wymagane robienie praktyk i brak ulg w postaci obniżenia liczby respondentów wymaganych do badań w ramach pracy dyplomowej (narażanie siebie i respondentów).

Połączenia na Teamsie. Czasem ktoś - nie wykładowca - otwiera nowe spotkanie i robi się zamieszanie, czasami aplikacja wyrzuca ze spotkania, czasami aplikacja zawiesza się i jak jest coś istotnego to ciężko potem jeżeli problem był jednostkowy. Nie każdy uczestnik ma możliwość wypowiedzenia się ze względu na braki w kamerce/słabego mikrofonu/dzieleniu pokoju z innymi domownikami.

Studia zdalne prowadzą do sytuacji, kiedy cały czas człowiek jest zaraz w domu i w pracy, trudno jest odpocząć lub zająć się codziennymi obowiązkami i przeplatać je z bieżącą nauką. Tej pracy i nauki jest tym samym więcej, ponieważ to co robiliby się na uczelni, trzeba wykonywać w domu, wraz ze wszystkimi poprawkami, korektami i poszerzaniem wiedzy w danym zakresie.

Brak kontaktu z prowadzącymi i studentami z grup - praca grupowa jest prowadzona z osobami, których nie zna się, trudność w wykonaniu prac grupowych, trudność w otrzymaniu pomocy od innych studentów czy prowadzących.

Czasem brak dobrego połączenia internetowego, co uniemożliwia równe szanse na zdobywanie wiedzy i uczestnictwo w zajęciach.

„Znikanie” studentów ze względu na łatwość w braku aktywności i trudności w aktywizacji przez prowadzącego. Problemy techniczne przy włączonych kamerach (dużej liczbie osób nie wytrzymuje łącze). Płytkość relacji (studenci - studenci, studenci - prowadzący).

Największą wadą jest to, że stajemy się leniwi i szukamy odpowiedzi w „faksowych” źródłach. Często to sprawia, że później myślimy że dostaniemy dobrą ocenę, ale jest wręcz przeciwnie. Pomoc internetowa nie jest równa tej na żywo.

Porażka, poziom edukacji zdalnej jest przerażająco niski.

Niestety edukacja zdalna w trybie studiów niestacjonarnych jest nieporozumieniem. Nie będę kontynuować studiów magisterskich jeśli pozostaną w trybie zdalnym. Mam wrażenie, że to fikcja naukowa, za którą płacimy. Prawda jest taka, że pomimo starań niektórych wykładowców, efekty nauczania są żadne.

Wady edukacji zdalnej – porównanie dwóch semestrów

Po pierwszym semestrze wskazano 1192 (średnio 2,31) wad zaś po drugim semestrze badani wskazali ich 994 (średnio 2,00). Zestawienie kategorii odpowiedzi znajduje się w tabeli 11.

Kategoria odpowiedzi	po pierwszym semestrze		po drugim semestrze	
	liczba wskazań	procent	liczba wskazań	procent
dydaktyka i kompetencje wykładowców	361	70,10%	125	25,20%
brak bezpośrednich kontaktów z ludźmi	111	21,55%	343	69,15%
problemy techniczne	91	17,67%	154	31,05%
problemy związane z postawami i potrzebami studentów	73	14,17%	130	26,21%
komunikacja z wykładowcami	116	22,52%	29	5,85%
uczelnia jako instytucja	56	10,87%	42	8,47%
egzaminy	45	8,74%	55	11,09%
trudność w pracy grupowej	13	2,52%	11	2,22%
chaos informacyjny	34	6,60%	0	0,00%
postawy wykładowców	90	17,48%	34	6,85%
problemy zdrowotne związane z siedzeniem przy komputerze	25	4,85%	69	13,91%
nieodpowiedzialne podejście wykładowców do czasu	21	4,08%	1	0,20%
brak wad	9	1,75%	22	4,44%
brak odpowiedzi	6	1,17%	8	1,61%
brak zdania	---	0,00%	1	0,20%
suma	1051		1024	

Tabela 7 Wady edukacji zdalnej w opiniach studentów – badania po dwóch semestrach

Interesujące okazały się zmiany w dostrzeganiu wad edukacji zdalnej po dwóch semestrach pracy online w różnych trybach (mieszanym oraz asynchronicznym). Znacząco zmniejszył się odsetek osób, które dostrzegają wady edukacji zdalnej powiązane z dydaktyką oraz poziomem kompetencji wykładowców, oraz komunikacją z nauczycielami i ich postawami, a także poczuciem chaosu informacyjnego. Można uznać to za sukces systemowego wprowadzenia edukacji synchronicznej i realizacji przedmiotów według planu, w jednolitej dla wszystkich aplikacji MS Teams oraz wprowadzenia konieczności korzystania z maila uczelni przez wykładowców i studentów.

Znacząco za to zwiększył się jednak odsetek osób, dla których dotkliwy jest brak kontaktów z innymi ludźmi: wykładowcami, studentami oraz u których pojawiły się problemy zdrowotne związane z długotrwałym siedzeniem przed komputerem. Widoczne jest także zwiększenie odsetku osób, które w kategoriach wad umieszczają pojawiające się (być może częściej niż wcześniej) problemy techniczne.

Trudności związane z edukacją zdalną w opiniach studentów

W dalszej kolejności zapytano studentów o trudności, które towarzyszą im w edukacji zdalnej. Dziesięć osób (2,02%) nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie, sześć (1,21%) nie ma na ten temat zdania, zaś 22 studentów (4,44%) nie dostrzega żadnych trudności związanych z edukacją zdalną.

Do najistotniejszych trudności związanych z edukacją zdalną należą te, które dotyczą kwestii technicznych. 183 respondentów (36,90%) wskazało na trudności związane z połączeniem internetowym (słabe łącze, zawieszanie połączenia, wyłączanie się Internetu itp.), zaś 165 (33,27%) na inne problemy techniczne, które uniemożliwiają efektywne korzystanie z zajęć (np. zawieszanie aplikacji, psucie się sprzętu itp.).

Dla osób 179 (36,09%) trudności obejmują kwestie związane z funkcjonowaniem w edukacji zdalnej. Wymieniano takie elementy jak: brak koncentracji (41; 8,27%), niska motywacja (21; 4,23%), trudne warunki w domu i zbyt długi czas przy komputerze (po 20; 4,03%), samodzielna organizacja pracy własnej (19; 3,83%), brak zaangażowania (17; 3,43%), trudność pracy grupowej (12; 2,42%), problemy zdrowotne (9; 1,81%), zmęczenie (1,01%), brak uwzględniania możliwości fizycznych studentów oraz brak sprzętu dla wszystkich domowników (po 3; 0,60%). Po dwie osoby wskazywały na: niski poziom dobrostanu psychicznego, brak rozdzielenia domu i uczelni, poranne zajęcia. Po jednym wskazaniu dotyczyło: mniejszej wygody, braku dostępu do specjalistycznego oprogramowania, zauważalności.

Do trudności należą także kwestie związane z kontaktem z innymi i z komunikacją – na ten aspekt zwróciło uwagę 91 osób (18,35%). Tu do najważniejszych należy brak kontaktu z ludźmi (40; 8,06%), trudności komunikacyjne (36; 7,26%), brak możliwości poznania ludzi z uczelni (9; 1,81%), brak pomocy od innych studentów (3; 0,60%). Pojedyncze wskazania dotyczyły braku poczucia studiowania, trudności w wypowiedzaniu się na forum, konieczność współpracy z osobami, których się nie zna.

35 osób (7,06%) odniosło się do dydaktyki realizowanej zdalnie. Dla niewielkiej grupy osób trudnością jest konieczność włączania kamer, niechęć wykładowców do udostępniania materiałów, w tym nagrań, obciążenie pracą (po 5 osób; 1,01%); brak bieżącej korekty i konsultacji pracy oraz presja czasu (po 4 osoby; 0,81%), ograniczenia w prezentacji, gorsza jakość przekazywania informacji, monotonia (po 3 osoby; 0,60%) a także zła forma zajęć (2; 0,40) i trudność w robieniu notatek (jedna osoba).

33 studentów (6,65%) odniosło się ogólnie do specyfiki edukacji zdalnej, wskazując, że trudnością jest: edukacja praktyczna (12; 2,42%), ograniczenia w dostępie do materiałów (10; 2,02%), niekorzystny plan zajęć (6; 1,21%), chaos (2; 0,40%). Pojedyncze osoby pisały także o braku przygotowania uczelni, braku szkolenia dla nowych studentów oraz wysokim czesnym.

Także 33 studentów (6,65%) wskazywało na niskie kompetencje wykładowców i studentów oraz niewystarczające przygotowanie wykładowców.

Dla 27 osób (5,44%) trudnością są egzamininy oraz związane z nimi niesprawiedliwe ocenianie czy konieczność zdawania przy włączonej kamerze.

12 badanych studentów (2,42%) uważa, że trudność generują kontrowersyjne i niepożądane przez studentów postawy wykładowców.

Studenci o trudnościach piszą między innymi tak:

Zbyt wiele rzeczy mnie rozprasza w domu przez to, że zajęcia są prowadzone przez Internet. Mogę w każdej chwili zająć się czym innym i nie skupiać się ani trochę na zajęciach.

Praca w grupach jest bardzo trudna, ponieważ żadne z nas się nie zna oraz ciężko ustalić kto co robi na odległość oraz forma przedstawienia zdalnego projektu na Teams.

Brak dynamiki grupy, wiele osób z mojego roku nie jest w stanie usiedzieć przed ekranem w trakcie zajęć i zajmuje się czymś innym gdzieś obok, przez co mało kto bierze udział w dyskusji, a to bardzo hamuje całą grupę i prowadzącego.

Brak dostosowania (przez niektórych wykładowców) do możliwości psychofizycznych studentów.

Opóźnienia, zacinanie, spowodowane przeciążeniem, w przypadku kiedy wszystkie osoby biorące udział w wykładzie mają włączone kamerki i mikrofon.

Brak kontaktu personalnego z wykładowcą, ciężko nadążać w robieniu notatek z długich slajdów.

Wszelkie problemy techniczne, występujące zarówno po stronie platformy Teams, studentów, jak i wykładowców - zawieszanie, wyrzucanie ze spotkania, niedziałający mikrofon, źle ustawiona kamera, problemy z łączem internetowym. Niekiedy także brak kontaktu z prowadzącym.

Prowadzący powinni nas wspierać, dostęp do książek, brak wysyłania wszystkich materiałów do nauki.

Dużym też minusem jest duża ilość zajęć w ciągu jednego dnia. Mając zajęcia od 9.50 do 18.45, na ostatnich zajęć moje oczy były tak przemęczone, że ciężko mi było się skupić, do tego często towarzyszył mi ból głowy.

Dla mnie największą trudnością jest utrzymanie przyzwoitej aktywności, ponieważ konieczność wyłączenia wyciszenia często okazuje się dla mnie barierą nie do przekroczenia.

Trudności w edukacji zdalnej – porównanie dwóch semestrów

Po pierwszym semestrze wskazano 845 (średnio 1,64) trudności, w drugim semestrze takich trudności studenci wskazali 759 (średnio 1,53). Wyniki zaprezentowano w tabeli 12.

TRUDNOŚCI ZWIĄZANE Z EDUKACJĄ ZDALNĄ W OPINIACH STUDENTÓW - BADANIA PO DWÓCH SEMESTRACH

Kategoria odpowiedzi	po pierwszym semestrze		po drugim semestrze	
	liczba wskazań	procent	liczba wskazań	procent
problemy techniczne	238	46,21%	348	70,16%
funkcjonowanie w edukacji zdalnej	180	34,95%	179	36,09%
trudności w kontaktach i komunikacji	121	23,50%	91	18,35%
ogólne kwestie dotyczące edukacji zdalnej	79	15,34%	33	6,65%
dydaktyka	82	15,92%	35	7,06%
niskie kompetencje wykładowców i studentów	61	11,84%	33	6,65%
postawa wykładowców	53	10,29%	12	2,42%
egzaminy i zaliczenia	21	4,08%	27	5,44%
trudności tożsame z wadami	5	0,97%	---	0,00%
brak trudności	17	3,30%	22	4,44%
brak zdania	5	0,97%	6	1,21%
brak odpowiedzi	---	0,00%	10	2,02%
suma	862		796	

Tabela 8 Trudności związane z edukacją zdalną w opiniach studentów - badania po dwóch semestrach

Porównanie kategorii trudności, które towarzyszyły edukacji zdalnej przez dwa semestry, ujawnia się zwiększenie zakresu (liczby) problemów technicznych. Jednocześnie znacznie mniej problemów dotyczy po drugim semestrze ogólnie edukacji zdalnej, dydaktyki, kompetencji informatycznych czy postaw wykładowców.

Zalety egzaminów online w opiniach studentów

Pogłębiając temat egzaminów realizowanych w trybie zdalnym studentów poproszono o wypowiedź otwartą na ten temat. W odniesieniu do zalet egzaminów online skategoryzowano w sumie 723 odpowiedzi, średnio (1,46).

13 osób (8,87%) nie udzieliło odpowiedzi, 19 (3,83%) nie ma zdania, zaś 44 (8,87%) nie widzi zalet tej formy egzaminowania.

W ramach odpowiedzi pozytywnych największą wartością egzaminów online jest związany z tym większy komfort (434; 87,50%). W ramach tej kategorii wymieniano: mniejszy stres towarzyszący egzaminom (174; 35,08%), możliwość pisania egzaminu w komfortowych warunkach domowych (68; 13,71%), brak konieczności dojazdu na uczelnię (42; 8,47%), lepsze skupienie się (34; 6,85%), większa wygoda (29; 5,85%), brak obawy o możliwość spóźnienia się oraz więcej czasu na przygotowanie się (po 15 osób; 3,02%), większy spokój (14; 2,82%), brak „wzroku wykładowcy” (2,02%), brak podsycania stresu przez innych studentów (9; 1,81%), bezpieczeństwo zdrowotne (6; 1,21%), mobilność (5; 1,01%), większa swoboda (4; 0,81%), brak presji (3; 0,60%). Pojedyncze

osoby pisały o: dobrym przygotowaniu egzaminu, większej samodzielności w pracy, przystępności, wypoczęciu przed egzaminem, swobodzie w wypowiedzi, mniejszym przygotowaniu do mniej ważnych przedmiotów.

78 osób (15,73%) zwróciło uwagę na kwestie związane z czasem. W tej kategorii pisano o takich kwestiach jak: szybkie wyniki egzaminów (47; 9,48%), dogodniejszych terminach (14; 9,48%), krótkotrwałością egzaminów (12; 2,82%) oraz oszczędności czasu (5; 1,01%).

49 osób (9,88%) odniosło się do poziomu egzaminów. W tym 25 badanych (5,04%) zauważa, że egzaminy są łatwiejsze i uzyskuje się lepsze oceny, 12 (2,42%) że można korzystać ze skryptów i notatek, ośmioro (1,61%) że można ściągać i czworo (0,81%) że można korzystać z pomocy naukowych.

39 badanych (7,86%) zwróciło uwagę na kwestie techniczne i organizacyjne. W tym siedem osób (1,41%) na pisanie prac na komputerze a nie ręcznie, łatwy sposób pracy w Forms, łatwiejsze sprawdzanie prac przez wykładowców, możliwość kontaktu z wykładowcą w razie problemów (po 5 osób; 1,01%), łatwiejsze poprawianie błędów, i lepsza organizacja (po 4 osoby, 0,81%) oraz brak marnowania papieru (3; 0,60%). Po jednym wskazaniu dotyczyło takich rzeczy jak: łatwiejszy sposób oddawania prac, sprawność w prowadzeniu egzaminów, korzystanie z opcji open book exam, nagrywanie online, wyłączanie kamer oraz brak możliwości przepisania od innych studentów.

Dla 37 studentów (7,46%) zaletą jest forma egzaminu. W tym dla 16 (3,23%) istotna jest zmiana formy egzaminu na bardziej korzystną, dla dziewięciu (1,81%) – zastąpienie egzaminów ustnych pracami pisemnymi i projektami, dla ośmiu (1,61%) – wykorzystanie egzaminów testowych, dla czterech (0,81%) – klarowność instrukcji.

Pojedyncze osoby uznały za zaletę egzaminów online nowość doświadczenia, bardziej wiarygodne wyniki oraz możliwość sprawdzenia własnej uczciwości.

O zaletach egzaminów online studenci piszą np.:

Nie muszę stresować się dojazdem, spóźnieniem, tym jak jestem ubrana. Dużo mniej się stresuję takimi egzaminami.

Nie jesteśmy narażeni na tzw. wzrok wykładowcy, który zwiększa poziom stresu przez co zapominamy dużo materiału na egzamin.

Łatwo jest się umówić na zaliczenie ewentualną poprawę. Szczerze to przyjemnie mi się zdawało egzaminy, pewnie dlatego bo nie czułam napięcia i stresu w otoczeniu, mogłam na egzaminie czuć się jak u siebie :).

Możliwość przesyłania prac zaliczeniowych mailowo bądź na Teams.

Nauczyciele często proponują różne aktywności, umożliwiające zwolnienie z egzaminu, lub zmieniają formę zaliczenia. Zamiast egzaminów lub kolokwii proponowane są często prace do opracowania, samodzielnie lub grupowo, na podstawie których wystawiane są oceny.

Mamy więcej czasu na przygotowanie prac zaliczeniowych ze względu na zaoszczędzony na dojazdach czas. Łatwiej umówić się na dogodny dla wszystkich termin egzaminów bo nie trzeba rezerwować sal na uczelni.

Wszyscy zdają, bo ściągają

Niestety, szczerze mówiąc, możliwość konsultacji z kolegami/koleżankami podczas trwania egzaminu oraz korzystania z notatek i książek.

Wady egzaminów online w opiniach studentów

Studentów poproszono także o wskazanie wad egzaminów online. Skategoryzowano 833 odpowiedzi (średnio 1,70 odpowiedzi na respondenta).

15 osób (3,02%) nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie, siedem (1,41%) nie miało zdania na ten temat, 33 (6,65%) nie widzi wad egzaminowania online, jedna nie widzi różnicy pomiędzy egzaminowaniem zdalnym, a tradycyjnym.

Najważniejsze wady egzaminów prowadzonych w trybie zdalnym odnoszą się do nieprzewidywalności urządzeń, oprogramowania i Internetu, czyli kwestii technicznych (320; 64,52%). W tej kategorii aż 163 osobom (32,86%) towarzyszy stała obawa o możliwość wystąpienia trudności technicznych (np. zawieszenia systemu, aplikacji, „wyrzucenia” z MS Teams itp.) w czasie trwania egzaminu, zaś 145 (29,23%) – obawy o problemy z łączem internetowym. W mniejszym stopniu (5; 1,01%) dotkliwa jest konieczność posiadania włączonej kamery i bycia online w czasie egzaminu. Po dwie osoby wskazują także na brak możliwości wglądu w egzamin, oceniają, że trudno jest weryfikować wiedzę na odległość, dostrzegają „brak litości komputera” w zliczaniu punktów a także wskazują, że trudno jest zdawać egzamin przez telefon.

Dla 177 (35,69%) osób problemem jest czas. W szczególności dla 118 studentów (23,79%) którzy uważają, że czas przeznaczony na odpowiedzi (pojedyncze oraz na cały egzamin) jest zbyt krótki. 59 osób (11,09%) skarży się na bezwzględne zamykanie egzaminu po określonym (zbyt krótkim) czasie.

127 osób (25,60%) jako wady uznaje różne trudności, które pojawiają się w związku z egzaminami online. Należą do nich: wysoki poziom stresu (69; 13,91%), wiele czynników rozpraszających (18; 3,63%), brak rozdzielenia uczelni i domu (8; 1,61%), konieczność pisania na komputerze (wolniejsze pisanie) (7; 1,41%), mniejsza motywacja do uczenia się w związku z możliwością ściągania oraz brak bezpośredniego kontaktu z wykładowcą na egzaminie ustnym (po 6 osób; 1,21). Po dwie osoby wskazywały na uczucie stałej inwigilacji, chaos, brak równości szans. Po jednym wskazaniu dotyczyło braku możliwości pomocy samemu sobie, zmęczenie wzroku, braku powtórzenia przed egzaminem, długiego oczekiwania na egzamin ustny, trudności organizacyjne, brak wprawy w pisaniu takiego egzaminu, zabieranie czasu przez innych studentów.

99 respondentów (19,96%) odniosło się do poziomu egzaminów jako ich wady. W tej kategorii studenci wskazują na brak rzetelności egzaminów w oddaniu faktycznego stanu wiedzy studenta

(39; 7,86%), ściąganie (38; 7,66%), wyższy poziom egzaminów (7; 1,41%), nieadekwatność formy testowej jako sposobu sprawdzania wiedzy (4; 0,81%), mniejsze możliwości zaliczenia egzaminów ustnie (3; 0,60%), brak wiedzy studentów i absolwentów (2; 0,40%). Po jednym wskazaniu odnosiło się do braku dostosowania egzaminów do specjalnych potrzeb edukacyjnych, nadmiar egzaminów pamięciowych, pisemnych, niedopasowanie do formy zdalnej, brak pytań otwartych w egzaminach testowych, ograniczona różnorodność pytań i miejsca na odpowiedź.

Dla 58 badanych (11,69%) wadą są postawy wykładowców. W tej kategorii szczególnie ważne jest brak dostępu bezpośredniego do wykładowcy (np. informacji zwrotnych czy bieżącego rozwiązywania problemów) (14; 2,82%), oskarżenia ze strony wykładowcy odnoszące się do braku uczciwości studentów (13; 2,62%), zmiana zasad oceniania i punktacji oraz niejasne wymagania i kryteria oceny (po 6 osób; 1,21%), niskie kompetencje informatyczne wykładowcy (4; 0,81%), przedmiotowe traktowanie studentów, brak kontaktu z wykładowcami po egzaminie, brak wyrozumiałości (po 3 osoby; 0,60%). Po jednym wskazaniu odnosiło się do takich kwestii jak: brak zaangażowania, egzaminowanie z wiedzy, która nie była omówiona na zajęciach, wprowadzanie w błąd, nieterminowe przekazywanie zagadnień, długie oczekiwanie na wyniki egzaminów, braku uwzględnienie aktywności studenta przy ocenie końcowej.

Wady egzaminów online są opisywane następująco:

Jest możliwość zerwania się połączenia internetowego i istnieje ryzyko, że wyrzuci nas z egzaminu lub że odpowiedzi się nie zapiszą/nie prześlą do wykładowcy.

Niestety większość wykładowców uważa, że każdy student pisząc egzamin nie robi tego uczciwie, co za czym idzie zmienienie punktacji przy czym student starający się o stypendium będzie miał większy problem aby zaliczyć test na bardzo dobrą ocenę.

Za mało czasu na egzaminach/testach. Rozumiem, że ma to zminimalizować ryzyko ściągania, ale jeżeli tak robimy to niech chociaż pytania egzaminacyjne nie będą takie że 40 sekund zajmuje nam przeczytanie polecenia i odpowiedzi, a nie pozostaje nam czasu na zastanowienie się.

Czas jest bardzo bezwzględny - jeżeli na uczelni kończy mi się czas, to odkładam długopis i czekam, aż ktoś odbierze moją pracę, albo sama odnoszę ją do wykładowcy. Tutaj, jeżeli skończy mi się czas, to nie mam możliwości przesłania odpowiedzi i egzamin jest niezaliczony.

Platforma Forms czasami potrafi płać figle, nie zawsze formularze chcą się wysyłać i zdarza się że odpowiedzi same przeskakują.

Wymaga się od nas wiedzy, która bardzo często nie została nam przedstawiona, lub kazano nam sobie doczytać temat... Boję się również, że rozłączy mi Internet. Niektórzy wykładowcy są dla nas bardzo nieprzyjemni, nawet jeżeli to przez nich egzamin się nie odbył, bądź miał inną formę niż założona. Wykładowcy są bezczelni i traktują nas jak przedmiot. Za ich niepowodzenia w edukacji zdalnej (ich brak umiejętności) obarczają winą nas - oczywiście nie mówię tu o wszystkich. Jestem zniesmaczona

zachowaniem niektórych wykładowców- jak takie osoby mogą przygotowywać studentów do bycia pedagogiem, skoro sami nimi nie są?

Myślę, że największą wadą jest jak Wykładowca daje egzamin w Forms w takiej postaci, że nie widzi się wszystkich pytań, tylko jedno i dopiero jak się odpowie to przechodzi do drugiego bez możliwości powrotu. Uważam to za niesprawiedliwe, ponieważ na uczelni byśmy mieli cały zestaw pytań.

Że tak naprawdę każdy może sobie ściągać do woli i nikt tego nie sprawdza, co u niektórych może zmniejszać chęć do nauki, bo są łatwo dostępne notatki na komputerze i/lub ściągi.

Czas egzaminów; wszyscy ściągają i nie ma co się dziwić bo czas na egzaminie jest zbyt krótki.

Przedmioty, które według studentów można będzie nadal prowadzić w trybie zdalnym

Studenci zostali poproszeni o deklaracje, które przedmioty z minionego semestru mogłyby być w przyszłości na stałe realizowane w trybie zdalnym. Zestawienie odpowiedzi znajduje się w tabeli 13.

DEKLARACJE STUDENTÓW ODNOSZĄCE SIĘ DO PRZEDMIOTÓW, KTÓRE MOGĄ BYĆ NADAL REALIZOWANE W TRYBIE ZDALNYM		
Kategoria przedmiotów	Liczba wskazań	Procent
konkretne przedmioty	176	35,48%
wykłady	157	31,65%
wszystkie	55	11,09%
żadne	54	10,88%
technologia informacyjna	34	6,85%
lektoraty	28	5,65%
większość ćwiczeń	18	3,63%
seminarium	16	3,23%
nie wiem	15	3,02%
przedmioty prowadzone przez osoby	11	2,22%
brak odpowiedzi	10	2,01%
wszystkie dobrze prowadzone	8	1,61%
ćwiczenia	8	1,61%
fakultety	8	1,61%
wszystkie nie związane ze specjalnością	7	1,41%
prawie wszystkie	5	1,01%
przedmioty niekierunkowe	2	0,40%
warsztaty	1	0,20%

Tabela 9 Deklaracje studentów odnoszące się do przedmiotów, które mogą być nadal realizowane w trybie zdalnym

Największa grupa badanych wymieniła konkretne przedmioty, które mogą być realizowane w kolejnym semestrze w trybie zdalnym – ich lista znajduje się w aneksie Raportu. Blisko jedna trzecia respondentów wskazała na wykłady, zaś nieco ponad 10% - uznała, że wszystkie przedmioty mogą być realizowane zdalnie oraz zbliżona liczba – że żadne.

Warto podkreślić, że wskazania studentów były często uzasadniane. I tak badani wskazują, że można w trybie zdalnym prowadzić wykłady dlatego, że:

kiedy były na żywo nie zawsze byłam na wszystkich obecna.

by studenci niestacjonarni nie musieli od rana do późnego wieczora przebywać na uczelni.

Zdaniem badanych warto także prowadzić takie zajęcia, w których prowadzący udostępniają prezentacje multimedialne, i te w których studenci powinni korzystać z komputerów:

zdecydowanie statystyka i psychometria; nasze sale komputerowe wręcz utrudniały prace, źle ustawione stanowiska (tyłem do projektora), wolny przestarzały sprzęt - wymagało skupiania się na rozwiązywaniu problemów technicznych a nie na przedmiocie.

każdy musi mieć SPSS na swoim komputerze i robi wszystko śledząc filmik, a nie widząc jak wykładowca coś robi na rzutniku i trzeba się skupić i zapisać i jeszcze samemu klikać.

Z kolei ćwiczenia i warsztaty są uznawane za te, które powinny być realizowane stacjonarnie, gdyż *dużo łatwiej jest pracować w grupach i wykonywać ćwiczenia stacjonarnie.*

Zdarzają się także deklaracje, że chociaż wszystkie zajęcia mogłyby być realizowane zdalnie, to jednak lepiej by było gdyby wszystkie odbywały się stacjonarnie:

kiedy uwolnimy się od pandemii, zajęcia nie powinny dalej być prowadzone w formie zdalnej, ponieważ odbiera to doświadczenie związane ze studiowaniem.

lepiej prowadzić zajęcia stacjonarnie, żeby mieć kontakt z człowiekiem.

Uzasadniając opinię, że żadne przedmioty nie powinny być prowadzone zdalnie, studenci pisali między innymi, że:

Spada wtedy jakość kształcenia, jest mniejsze zaangażowanie prowadzących, jak i studentów. Studenci płacą czesne, żeby cokolwiek wynieść ze studiów.

Myślę że żadne, ponieważ nie angażujemy się tak bardzo wtedy w zajęcia i ciężko nam się skupić gdy w domu nie mieszka jedna osoba tylko cała rodzina i każdy w trakcie moich zajęć musi coś robić nie będzie siedział cicho i w bezruchu.

Na moim kierunku nawet wykłady tracą na trybie zdalnym, nie ma takich przedmiotów.

Żaden. Według mnie, każde powinny być prowadzone stacjonarnie, ale nie ze względu na jakość przygotowania wykładowców, które jest nienaganne, ale ze względu na charakter studiów.

Charakter, zakres i program studiów (które "realizują" obecnie w trybie zdalnym) NIGDY nie powinien być realizowany w formie zdalnej. To swego rodzaju "oszustwo" ze strony uczelni. Nie znalazłam mniej dosadnego a wystarczająco oddającego myśl/opinię sformułowania.

Wskazywano także te przedmioty, które nie powinny być realizowane w trybie zdalnym (np. etyka, umiejętności psychologiczne, BHP, WF, przedmioty medyczne, emisja głosu, foniatryka, pozakrtaniowa, metodyka kształcenia twórczego, drama kreatywna, trening twórczości):

z wyjątkiem zajęć warsztatowych.

jedyny przedmiot, który nie powinien być prowadzony zdalnie to wychowanie fizyczne.

konwersatorium z języka migowego oraz wszelkie metodyki, które zawierają wiele umiejętności praktycznych, które ciężko jest przedstawić oraz zweryfikować będąc po dwóch stronach monitora.

ćwiczenia z kierunkowych przedmiotów, które są niezbędne w wykonywanym w przyszłości zawodzie nie powinny być nigdy realizowane w taki sposób.

do nauki stacjonarnej przeniosłabym jedynie przedmioty typowo warsztatowe.

W okresie pandemii wszystkie przedmioty mogą być realizowane w trybie zdalnym, prócz praktyk i WFu - jest to przeciwieństwo tego, co miał za sobą nieść. Dodatkowe pisanie esejów o tym, jak należy ćwiczyć powinno zastąpić prawdziwe ćwiczenie.

wszystkie poza tymi, które odbywają się w pracowniach artystycznych.

obowiązkowo powinny być przeprowadzane na uczelni ćwiczenia oraz warsztaty/ laboratoria.

większość przedmiotów oprócz tych które wymagają naszej fizycznej obecności jak np.: wychowanie fizyczne bądź pierwsza pomoc przedmedyczna, aby uzyskać z nich kompetencje nie da się ich prowadzić zdalnie.

Pojawiały się także głosy, że chociaż zajęcia mogą być realizowane w trybie zdalnym, same egzaminy powinny przebiegać na uczelni.

Istotnym elementem uwag, które pojawiły się w tej części kwestionariusza, było docenienie jakości prowadzonych w minionym semestrze zajęć w trybie zdalnym oraz pracy konkretnych wykładowców:

wszystkie są prowadzone na wysokim poziomie, zaangażowanie wykładowców jest bardzo duże, więc samo prowadzenie przedmiotów moim zdaniem nie traci na trybie zdalnym.

większość przedmiotów była prowadzona tak profesjonalnie że taka forma mogła by zostać na stałe.

każdy się bardzo starał, było widać dużo zaangażowania, aby te zajęcia były na jak najlepszym poziomie.

wszystkie przedmioty były prowadzone na bardzo wysokim poziomie oraz z pełnym zaangażowaniem prowadzących.

Pojawiały się także głosy, że wybór przedmiotów do edukacji zdalnej zależy od wykładowców:

to wszystko zależy od zaangażowania wykładowców i ich chęci, wtedy też aktywizuje się studentów i im też się chce.

to zależy głównie od osoby, która prowadzi; jeśli ktoś w pełni potrafi wykorzystać możliwości jakie daje nam technologia, ma mnóstwo pomysłów na prowadzenie zajęć.

Wykładowcy, którzy zostali wymienieni imiennie, jako ci, którzy prowadzili zajęcia na bardzo wysokim poziomie to: prof. Łukasiewicz-Wieleba, prof. Olechowska, prof. Solak, dr Bartczak, dr Bluszcz, dr Dąbrowa, dr Grzelak-Klus, dr Iwanicki, dr Lewandowska; dr Mikler-Chwastek, dr Nowicka-Skóra, dr Postek, dr Radzki, dr Rąb, dr Rola, dr Rowicka, dr Skarbek, mgr Pasikowski, mgr Szpojanowska-Puchalska, mgr Mazurek.

Inne uwagi studentów

W ostatniej kolejności pozostawiono studentom możliwość dopisania innych uwag, które uważają za ważne. Z możliwości tej skorzystało 217 studentów (43,75%).

Najczęściej uwagi odnosiły się albo do wyrażenia tęsknoty za zajęciami w murach uczelni (choć na część zajęć, np. ćwiczeń), albo przeciwnie – pragnieniem utrzymania trybu zdalnego na studiach jak najdłużej, gdyż przynosi wiele korzyści, zmusza do samodzielnej nauki, lepszego planowania, budowania samodyscypliny, dlatego że już się wszyscy do tego przyzwyczaili, ten tryb zwiększa komfort nauki, w tym komfort fizyczny i psychiczny, możliwe jest pozostanie w domu z rodziną, jest większa możliwość planowania, jest bardziej korzystne dla studentów zaocznych, oszczędza się czas; oszczędza się pieniądze; można uczestniczyć w zajęciach pomimo złego samopoczucia; jest bezpieczną formą w czasie pandemii; zwiększa produktywność; zachowanie ciągłości nauki w sytuacji pandemii, edukacja zdalna jest lepsza dla osób które wolą pracować samodzielnie i rozprasza ich chaos i dla osób, które nie lubią dojeżdżać; daje możliwość studiowania osobom na urloпах macierzyńskich;

Uwagi krytyczne dotyczące edukacji zdalnej to na przykład stwierdzenie, że nie ma ona sensu, trudno jest się odciąć od tego, co jest w domu, obniża się poczucie studiowania, brakuje kontaktu z ludźmi, trudno się skupić, brakuje akademickiej atmosfery, problemy techniczne mają takich charakter, że nie można sobie z nimi poradzić; pojawiające się problemy zdrowotne; zbyt wiele czasu spędza się przed monitorem; jest niższa motywacja do uczenia się; zaliczenia są łatwiejsze bo inni pomagają w nich (tak być nie powinno); jest za dużo rozpraszających bodźców; edukacja taka jest trudna; pojawia się zmęczenie; paradoksalnie ma się mniej czasu niż w edukacji tradycyjnej; jest to stresujące; zwiększa koszty domowe – związane ze sprzętem oraz opłatami – w tej wersji studia są droższe; do konkretnych specjalności (np. zarządzania w oświacie).

Myślę, że nauka nie powinna odbywać się w stuprocentowym trybie zdalnym, gdzie nawet nie wiemy do kogo mówimy. W szczególności, że jest to akademia kształcąca studentów pod kątem pracy z ludźmi...

Studenci apelują także o dbałość o zdrowie i wdrażanie do samodyscypliny.

Krytycznie została przyjęta propozycja realizacji części zajęć w drugim semestrze w trybie stacjonarnym, ze względu na konieczność wynajęcia na kilka tygodni mieszkania w Warszawie; szczególnie za nietrafiony pomysł uznano realizację statystyki w trybie stacjonarnym:

Decyzja, że statystyka ma odbywać się w trybie rzeczywistym to absurd! Dzięki szczegółowym prezentacjom z poprzedniego semestru - co jak robić, wszystko wytłumaczone krok po kroku statystyka przestała być przerażająca i trudna. Mieliśmy zadawane prace domowe oraz robione kartkówki z puli materiału. Obecnie jest to forma nie do przeżycia. Nie jest wykonalne oglądanie tego co robi Pani mgr na pulpicie i przeskakiwanie do własnego formularza w SPSS. Z takiej formy nic nie umiem, nic nie rozumiem i moja wiedza statystyczna jest 100-krotnie mniejsza, niż jakbym przysiadła nad szczegółową prezentacją co mam robić i zrozumiała we własnym tempie - bo nie każdy jest mistrzem matematyki i programu statystycznego.

Z innych kwestii poruszano zagadnienia organizacyjne: hybrydowy tryb nauki dla studentów pierwszego roku, co pomoże im wdrożyć się w proces studiowania; pozwolenie wykładowcom na tryb asynchroniczny przy przedmiotach, w których lepiej się sprawdza zadawanie zadań do wykonania w określonym terminie (lecz także taki sposób pozwala na podejmowanie pracy zamiast uczestniczenia w zajęciach); propozycja obniżenia czesnego za studiowanie (w uzasadnieniu – obniżenie poziomu kształcenia, brak zadowolenia z tego sposobu kształcenia, poczucia „wyrzucenia pieniędzy w błoto”), propozycja nagrywania wykładów do późniejszego wglądu; lepsze planowanie (z mniejszą liczbą okienek pomiędzy zajęciami), praca wykładowców powinna być sprawdzana; należy uniemożliwić osobom przypadkowym tworzenie spotkań – które wprowadzały zamieszanie i przeszkadzali innym; planowanie zajęć w taki sposób by student miał chociaż jeden dzień wolny; możliwość łatwego kontaktowania się z Biurem Spraw Studenckich; przekazywanie przez wykładowców informacji przedstawicielowi grupy że mają problem techniczny lub że się spóźnią; włączenie na stałe niektórych przedmiotów do realizacji w trybie zdalnym – szczególnie dla studentów ostatniego roku; brakuje zrozumienia odnośnie wyboru zajęć do realizacji stacjonarnej (*swego rodzaju nieuzasadnioną "niesprawiedliwością" jest fakt, że niektóre zajęcia artystyczne są realizowane stacjonarne, a inne nie mniej "artystyczne" nie są*), spóźnianie się wykładowców na zajęcia, brak obecności wykładowców na zajęciach; czytelny sposób nazywania zespołów (aby np. odróżnić wykład od ćwiczeń); warto rozważyć dłuższe przerwy między zajęciami, by był czas na odejście od komputera; MS Teams powinien być na stałe wprowadzony do komunikacji – ale nie jako jedyne źródło komunikacji; w ramach aplikacji MS Teams powinny być grupy po jednej wykładowca-grupa – to zapobiega chaosowi; dyżury powinny być prowadzone online – to ułatwia kontakt z wykładowcami; wykłady lepiej wychodzą w trybie zdalnym (jest większa frekwencja, lepiej są przyswajane treści).

Inne uwagi to:

Nazwy otwieranych zespołów powinny zaczynać się od skrótowej informacji czy jest wykład czy ćwiczenia. niekiedy zespoły są utworzone z tym samym obrazkiem co czasem wprowadza chaos. Fajnie by było utworzyć kanał ogólny dla poszczególnych lat i kierunku studiów, można by było tam zamieszczać informacje typu płatności, praktyki i była by możliwość żeby ktoś był w stanie odpowiedzieć na pytania. APS ma wiele inicjatyw które są reklamowane na FB, można by utworzyć kanał ogólny na którym są przeprowadzane.

Organizacja APS jest na beznadziejnym poziomie.

W tym semestrze największy problem miałam z rozplanowaniem zajęć, kilka przedmiotów rozpoczęliśmy na początku semestru, po czym mieliśmy długą przerwę, a na koniec kilkakrotnie w bliskich odstępach czasu resztę zajęć z tego przedmiotu. Ciężko było sobie przypomnieć treści zajęć. A nawet osoby prowadzące.

Pojawił się wątek hybrydowości nauczania oraz obaw o chaos, który będzie się z tym wiązał: brak prawidłowo realizowanych zajęć praktycznych powinien wiązać się z realnym i adekwatnym zwrotem kosztów dla studenta ze strony uczelni.

Krytycznie odnoszono się do organizacji praktyk (niskie zaangażowanie uczelni, „przypadkowi” opiekunowie); oczekuje się także większego wsparcia studentów w realizacji praktyk; poczucie zagrożenia i lęku, że nie skończą studiów w terminie.

Uważam, że uczelnia nie patrzy przychylnie na studentów, którzy mają zaległe przez koronawirusa praktyki. Plan jest niedostosowany do sytuacji związanej z praktykami, a niewielu wykładowców (mimo znanych nam, studentom możliwości) nie chce wesprzeć nas w zdobywaniu praktyk zamawiając na wakacyjne praktyki, co u osób kończących studia jest w wielu przypadkach niemożliwe za względu na planu związane z dalszą edukacją.

Ważna jest propozycja odnosząca się do osób, które chorują:

Uprzejmie proszę, by pomyśleć o rozwiązaniu, które zapewniałoby możliwość zdalnej nauki w najbliższym roku/dwóch latach osobom, które ze względu na choroby swoje lub bliskich nie będą mogły uczestniczyć w zajęciach stacjonarnie, jeśli taka by była decyzja uczelni, by zakończyć powszechną naukę zdalną. Dla niektórych osób decyzja o powrocie na uczelnię byłaby równoznaczną z koniecznością porzucenia studiów.

Hybrydowość powinna umożliwiać także dołączanie do zajęć studentom, którzy z jakichś przyczyn nie mogą uczestniczyć w zajęciach stacjonarnie (np. z powodu choroby; w sytuacjach awaryjnych): bardzo byłam wdzięczna za to, że mając wykład o godzinie 19:00 - mogłam na spokojnie uczestniczyć w nim będąc w domu, a nie na uczelni, gdzie później musiałabym po nocy wracać do domu.

Pojawia się także troska o przetrwanie bufetów.

Istotne były także propozycje techniczne, do których należą m.in.: udostępnienie studentom do nauki komputera/tabletu z Internetem, większą dbałość prowadzących o jakość połączeń; wyrozumiałość prowadzących do problemów technicznych studentów (i nie traktowanie tego jako ucieczki z zajęć); zrezygnowania z platformy e-learningowej (często nie działa poprawnie a w czasie edukacji zdalnej studenci nie korzystają z komputerów uczelni); trudność z czytaniem z iBuka (*proxy na ipadzie nie działa*).

Panuje dosyć powszechna znieczulica na problemy, od których studenci są niezależni (wyłączenie prądu/Internetu). Często nieobecność na zajęciach nie wynikała z ich lenistwa, tylko z problemów technicznych.

Pochwały dotyczyły organizacji technicznej związanej z wyborem platformy MS Teams oraz informacji umieszczanych w USOSie, możliwości egzaminowania związanych z aplikacją MS Forms, pojawiały się także apele o możliwość nagrywania wykładów i zajęć.

Podawano wskazówki i uwagi odnoszące się do zaliczania i egzaminowania. Należą do nich uwagi krytyczne: zbyt krótki czas przeznaczony na egzamin (będący wynikiem obaw nauczycieli o brak samodzielności studentów); duży stres na egzaminie związany z czasem przeznaczonym na zadania; odejście od egzaminowania w trybie zdalnym na rzecz pisania prac semestralnych i projektów zaliczeniowych; zwiększenie czasu na pisanie egzaminu (jako przykład podano 40 pytań na 35 minut); bardziej przejrzyste warunki zaliczenia i egzaminu (np. zakres tematów) i możliwość wglądu w pracę (na wypadek gdyby system nieprawidłowo zliczył punkty); większego zakresu pilnowania uczciwości studentów, jednolitych rozwiązań związanych z postępowaniem w razie odrzucenia egzaminu przez system; pragnienie bronięcia pracy dyplomowej w trybie stacjonarnym, organizowanie egzaminów w czasie tygodnia dla studentów niestacjonarnych; bezpodstawne oskarżanie o ściąganie (założenie, że wszyscy ściągają); wymóg włączonych kamer co powoduje zerwanie połączenia; przekazywanie informacji o zaliczeniu w momencie przystąpienia do egzaminu; realizacja egzaminów w formie jeden na jeden (*Egzamin ustny sam w sobie jest stresującą formą a świadomość, że odpowiada się przed całą grupą i być może innymi, zupełnie nieznanymi osobami jest dodatkowo stresująca. Ponad to nie ma pewności czy ktoś tego nie nagrywa*); ograniczenie czasu na egzaminach utrudnia ich zdawanie osobom które wolniej czytają – nie mają czasu pomyśleć nad odpowiedzią; należy wcześniej informować o zasadach egzaminów oraz dodawać czas zapasowy; egzaminy zawsze powinny być w formie stacjonarnej. Uwagi przykładowe brzmią następująco:

Należy zwrócić szczególną uwagę na formę przeprowadzania egzaminów, reguły powinny być ustalone przed egzaminem i nie powinny się zmieniać w dniu egzaminu lub po egzaminie.

Egzaminy to kolokwialnie ujmując "ŻART" liczba problemów z jaką niektórzy musieli się borykać, a w niektórych sytuacjach nawet liczyć na drugi termin jest ogromna, zaczynając od wolnego Internetu,

kończąc na wymaganiach kategorii "wykład, 100 osób - proszę włączyć kamerki", a potem rozmowy z wykładowcą ponieważ 15 osób rozłączyło z Teamsem.

Powtarzam się w tej ankiecie, ale jeśli prowadzący wykład lub ćwiczenia z góry zakłada że ktoś będzie ściągał, a następnie specjalnie układa trudniejszy egzamin to jest to niesprawiedliwe dla tych którzy podchodzą do egzaminu uczciwie, a nawet zachęca do oszukiwania.

Stopień trudności egzaminów powinien być dostosowany do materiału, tak jak prawie zawsze działa się podczas tradycyjnych egzaminów. Proponowanie studentom zaliczeń niesprawdzających wiedzy, a sprawdzających czy piszą samodzielnie, nie sprawdzają wiedzy, a zdolność radzenia sobie z sytuacjami stresowymi. Takie działania sprawiają, że studenci nauczą się korzystać z dodatkowych pomocy, tylko żeby zaliczyć i zniechęca się do przygotowywania do egzaminów. Ja osobiście po tym semestrze jestem zniechęcona, bo mimo że się przygotowuję do egzaminów, nie jestem w stanie poradzić sobie z presją czasu i wszelkimi utrudnieniami związanymi z elektroniczną formą egzaminowania (odpowiadanie wykładowcy na pytania, na wizji w aplikacji Teams, krótki czas na odpowiedź, problemy z łączem internetowym).

Studenci także dostrzegają problem braku samodzielności ich kolegów i koleżanek, konsultowania informacji w czasie egzaminów, wyszukiwanie ich w Internecie.

Jednocześnie są osoby, które uważają że egzaminowanie w trybie zdalnym ma zalety, gdyż nie ma ryzyka, że ktoś się spóźni np. z powodu opóźnienia autobusu.

Interesującą uwagę przekazała jedna z osób:

Mam refleksję dotyczącą przedostatniego pytania, ponieważ to czy zajęcia są zdalnie czy nie wiele nie zmienia jeśli chodzi o ściąganie, a przynajmniej w moim przypadku. Wiadomo, że stacjonarnie byłoby to utrudnione, jednak z doświadczenia poprzednich studiów, wiem że nie byłoby niemożliwe. Po prostu nie wszystko jesteśmy w stanie tak idealnie zapamiętać i nie wszystko nas interesuje.

Pojawiały się także propozycje rozwiązań metodycznych, np. wprowadzenia konieczności wzbogacania wykładów slajdami (w miejsce samego mówienia, co przy przerywaniu dźwięku przestaje być zrozumiałe); większą dbałość o estetykę przygotowanych materiałów do zajęć (bez literówek, o większej estetyce); większą dbałość o treści merytoryczne przekazywanych studentom materiałów (w tym bez konieczności samodzielnego odszukiwania czegoś w źródłach, które nie są dostępne); materiały powinny zawierać wszystkie treści programowe i być sprawdzane przez osoby odpowiedzialne za jakość kształcenia; przygotowane prezentacje umożliwiają skorzystanie za zajęć nawet gdy są problemy techniczne; wskazane jest korzystanie z filmów na zajęciach; pozwolenia na nagrywanie wykładów przez studentów które potem służą lepszemu powtarzaniu i przyswajaniu treści; zwiększenia możliwości pracy w grupach by studenci mogli się lepiej poznać; zadbanie o integrację grupy, lepsze poznanie się studentów co wpłynie lepiej na realizację projektów lub zrezygnować z projektów w trybie

zdalnym; zadbanie o szkolenia metodyczne z edukacji zdalnej dla nauczycieli, edukacja zdalna lepiej się sprawdza w małych grupach; konieczna jest dbałość wykładowców o dykcję i staranność języka (to ma znaczenie przy zakłóceniach); nie zlecać zapoznawania się z książkami, które nie są dostępne online (dojazd do biblioteki przy edukacji zdalnej jest bardzo trudny lub niemożliwy); udostępnianie literatury przez wykładowców; jest zbyt dużo projektów i zadań – obciążają fizycznie (chroniczne zmęczenie) i psychicznie; prośba o to, by nadal udostępniać studentom tak wiele materiałów.

Myślę, że osoby prowadzące zajęcia potrzebują wsparcia w zdalnym nauczaniu, nie tylko technicznego ale też metodycznego, bo realizacja zajęć w formie zdalnej wymaga adaptacji programów a część prowadzących chyba próbowała zrobić to samo, co zawsze tylko przez komputer.

Chociaż nikt tego nie lubi, to wymóg włączenia kamery na zajęciach (przynajmniej na ćwiczeniach) pomógłby w lepszej komunikacji i motywowałby do większego skupienia na zajęciach. Jednocześnie uważam, że wykładowcy powinni mieć zawsze kamerę włączoną, a nie być tylko "głosem" (np. pani od angielskiego nie widziałam ani razu w czasie zajęć czy dyżurów).

Uważam, że na wszystkich wykładach prowadzący powinni opierać się na prezentacji nawet na zasadzie hasel (...) Z rozmów między studentami wynikało, że tego wielu z nas brakowało, mi bardzo.

Bardzo przydatnym rozwiązaniem, jest zamieszczanie zadań do wykonania w zespołach przedmiotowych na Teams. Łatwo można sprawdzić, jakie zadania ma się do wykonania, jakie są wytyczne do zadania oraz kiedy mija termin oddania.

Bardzo bym chciała, by nawet po powrocie na uczelnię prowadzący wciąż udostępniali studentom tak wiele materiałów z zajęć. Pozwala to skupić się wyłącznie na słuchaniu i zapamiętywaniu słów wykładowcy w trakcie zajęć, bez konieczności robienia tak obszernych notatek jak zazwyczaj.

Chwalona jest organizacja zadań w Temas i możliwość oddawania w tej sposób zadań oraz odebranie ich z komentarzem prowadzącego.

Krytyczne głosy odnosiły się do kompetencji części wykładowców, w tym m.in. wprowadzaniu w błąd ze względu na niską znajomość platformy i braku odpowiedzialności za to; utrudnionego kontaktu (lub braku kontaktu) z niektórymi wykładowcami, szczególnie promotorami; braku umiejętności korzystania z platformy Teams i Office; potrzebują szkoleń by zwiększyć swoje kompetencje; nietaktowne odzywanie się do studentów niektórych wykładowców; potrzebne jest większe wsparcie starszych wykładowców w zakresie obsługi Teams i Forms; brak umiejętności wstawiania plików sprawia, że studenci mają ograniczony dostęp do materiałów powtórzeniowych; konieczne jest systematyczne korzystanie ze skrzynki mailowej przez wykładowców.

Rozumiem, że wykładowcy siedzą po uszy w mailach od studentów, jednak czasem taki zagubiony przez wykładowcę mail sprawia, że student pomimo wykonania wszystkich zadań, nie zalicza przedmiotu. Nagminne też jest nieodpisywanie na pytania studentów.

Pojawiały się także pozytywne uwagi i podziękowania dotyczące wykładowców: ich życzliwości, zaangażowania, wyrozumiałość, empatia, zrozumienie dla problemów technicznych.

Także przy tej okazji wskazywano wykładowców, którzy w jakiś sposób pozytywnie wyróżnili się na tle prowadzących zajęcia i egzaminujących: dr Rosół, dr Sławomir Postek (jako osoba która mogłaby szkolić innych jak prowadzić zajęcia).

Jakość zajęć zdalnych, w Instytucie Edukacji Artystycznej, jest bardzo wysoka dzięki zaangażowaniu i inwencji prowadzących.

Pojawiły się także głosy krytyczne odnoszące się do wykładowców:

W mojej opinii edukacja zdalna jest na wysokim poziomie, jednak mam mieszane uczucia do jednej wykładowczynie, która nie stosowała się do wytycznych Uczelni, przeprowadziła zaliczenie na innej platformie niż Teams, była niemiła dla studentów, na nasze pytania w ogóle nie odpowiadała i była oburzona faktem, że zadajemy pytania. Podczas zajęć było słychać, jak Pani Doktor coś jadła, niejednokrotnie. O warunkach zaliczenia kolokwium dowiedzieliśmy się na chwilę przed przystąpieniem do niego. Literatura obowiązkowa była nieosiągalna, a od znajomej, która miała mieć poprawkę z dr słyszałam, że miała wiele trudności ze skontaktowaniem się z Panią Doktor. Uważam, że te zajęcia były najgorszymi, w jakich brałam udział.

Inne wypowiedzi, które oddają krytyczne uwagi studentów:

Jest to bardzo słaba forma kształcenia. Przeprowadzane jest to nieudolnie, jedynie jeden prowadzący postarał się (dr Rosół), aby egzamin faktycznie sprawdził naszą wiedzę. Na innych egzaminach jest czas na konsultowanie się studentów między sobą a także na szukanie informacji w Internecie. Jestem bardzo niezadowolona z takiej edukacji, a także opłat jakie musimy ponosić. Są to pieniądze niemalże wyrzucone w błoto. Jakość obecnego nauczania jest dużo mniejsza, niż gdy wszystko odbywało się na uczelni. Płacimy za coś, co odbywa się tylko w teorii. Przyszli absolwenci uczelni będą przynosić jedynie wstyd Akademii, przez poziom swojej wiedzy. Proponuję rozważyć zmniejszenie opłat, ponieważ jest to karygodne, co się aktualnie dzieje.

Sądzę, że nagrywanie wykładów, na co już nie ma zgody w tym semestrze jest na niekorzyść studentów - z powodu różnych praw itd. Ta forma pokazała, że można dzięki temu się lepiej nauczyć, zrobić lepsze notatki, powtarzać do zaliczeń przez ponowne wysłuchiwanie. Dzięki temu niektóre przedmioty stały się dla mnie łatwiejsze, zrozumiałe i miałam możliwość na uzyskanie większej wiedzy, lepszych ocen. Sądzę, że powinno się popatrzeć na to z tej strony i wziąć to również pod uwagę. To, że były nagranie, wcale nie przekładało się na obecność na wykładach - była tak samo wysoka. Dodatkowo dzięki temu można było w łatwy i przystępny sposób nadrobić materiał gdy nie można było na nich być z różnych względów. Sądzę, że ta forma powinna zostać już zawsze. Wykłady powinny zostać nagrywane i powinny zostać dawane do użytku studentów.

Są osoby, które notorycznie tworzyły nowe spotkania i wprowadzały zamieszanie na Teamsach (nazwiska się powtarzały, tak jakby robiły to specjalnie pomimo próśb). Czasem również poprzez wchodzenie przez link automatycznie ktoś tworzył spotkanie przypadkowo. Taka moja refleksja jest by uświadomić uczestników Teams jak poprawnie logować się by nie przeszkadzać innym oraz wyciągnąć konsekwencje od tych, którzy specjalnie utrudniali prace innym.

Co do kształcenia zdalnego: wykładowca który po dwóch miesiącach pracy zdalnej dopiero dowiaduje się od studentów, że na kanale są zakładki, jedna z nich to "pliki" i tam można umieszczać pliki, do których każdy ma dostęp... Ręce opadają. Przed zajęciami każdy prowadzący powinien pokazać że zna i umie korzystać z funkcji Teams potrzebnych do prowadzenia zajęć.

Mam wrażenie, że oczekiwania wobec studentów, a także poziom nauczania spadł. Zaliczenie ćwiczeń na podstawie prezentacji przygotowanej w kilka osób, a nie aktywności, zdobytej wiedzy, czy samodzielnej pracy nie odzwierciedla faktycznego stanu wiedzy studenta.

Wypowiedzi wyrażające tęsknotę za stacjonarnym trybem studiowania:

Bardzo proszę o powrót na uczelnię, chcę poczuć studia, studiowanie, potrzebuję kontaktu z drugim człowiekiem "na żywo", lubię dzielić się swoją wiedzą, ale także potrzebuję czerpania wiedzy od ludzi mądrych.

Chciałabym już po prostu wrócić na uczelnię.

Proszę przywrócić stacjonarne nauczanie to moje jedyne marzenie.

Mam nadzieję, że edukacja zdalna skończy się jak najszybciej, jestem osobiście zmęczona tą sytuacją, brakuje mi kontaktu z ludźmi, długie godziny przed komputerem są niezwykle męczące, rano budzimy się i pierwsza rzecz, którą musimy zrobić to włączenie komputera, przed którym siedzimy przez resztę dnia.

Proponuję zachować reżim sanitarny, ale zdecydować się na powrót studentów na uczelnię.

Ja chcę tylko wrócić do normalnego studiowania żeby już nie czuć jak czas i wiedza przepływają mi między palcami.

Wypowiedzi pozytywne:

Uważam, że uczelnia poradziła sobie z trudną sytuacją, wykłady prowadzone zdalnie niczym nie różniły się od wykładów tradycyjnych, wykładowcy zdołali w sposób przystępny przekazać swoją wiedzę.

Jest to konieczność w obecnych czasach, bardzo boję się powrotu do trybu stacjonarnego. Utrudnienia które powstają w edukacji zdalnej są szybko poprawiane, naprawiane. Większość wykładowców rozumie te sytuacje i radzi sobie z ich rozwiązaniem.

Uważam że pandemia pokazała, iż tryb zdalny może być również dobry jak lekcje na miejscu (szczególnie wykłady, które dla niestacjonarnego studenta mogą być męczące - 10 godzin, ledwo 20 minut

na obiad i czas na dojazdy robią swoje). Cieszę się, że od września dopilnowano, aby zajęcia były w czasie rzeczywistym!

Wiele z aspektów nauki zdalnej (udostępnianie materiałów, nagrywanie wykładów, łatwy kontakt z prowadzącymi poprzez MS Teams itd.) poprawiłaby też jakość edukacji w trybie normatywnym - na uczelni, na żywo.

Bardzo podoba mi się że kontakt z Biurem Spraw Studenckich jest dość szybki i sprawny. Dobrze by było gdyby wszyscy prowadzący postępowali tak samo - ułatwienie - wszystko w jednym miejscu - sylabus, materiały, kontakt, jakiegokolwiek informacje, pytania.

Uczelnia w porównaniu do poprzedniego semestru BARDZO podniosła jakość nauki zdalnej, zajęcia w końcu odbywają się w trybie synchronicznym dokładnie tak, jakby to było na uczelni. W moim przypadku na kierunku psychologia nauka zdalna okazuje się być tak samo skuteczna i efektywna jak nauka na uczelni.

Taka forma edukacji jest bardzo korzystna dla osób z niepełnosprawnościami, które nie mogą na co dzień studiować stacjonarnie ze względu na trudności spowodowane z ich niepełnosprawnościami, z którymi borykają się na co dzień. Taka forma pomoże takim osobom być w grupie i razem się edukować. Osoby z niepełnosprawnościami czują się często odtrącone, a prowadząc zajęcia w takiej formie mogą czuć lepiej, ponieważ biorą udział w zajęciach w takiej samej formie jak wszyscy.

Z początku bałam się że edukacja zdalna będzie bardzo trudna i dla mnie i dla wykładowców, jednak po całym semestrze mogę stwierdzić że szczerze podoba mi się taka forma zajęć, głównie ze względu na możliwość nagrywania niektórych zajęć dzięki czemu mogę w każdej chwili wrócić do omawianych materiałów bez lęku, że czegoś nie udało mi się zanotować, albo że czegoś nie usłyszałam. Również wykładowcy bez większych problemów bardzo dobrze poradzili sobie z przeprowadzeniem tego semestru.

Uważam, że porównując zajęcia na APS z zajęciami na innych uczelniach to poziom jest utrzymany.

Dodatkowo naprawdę zajęcia zdalne na APS są na bardzo wysokim poziomie. Mam znajomych na różnych uczelniach w różnych miejscach Polski i jeśli pojawia się temat nauki zdalnej to tylko ja nie mam żadnych zastrzeżeń. Z opowieści kadra APS w porównaniu do innych jest przygotowana naprawdę wręcz idealnie do tego trudnego zadania. Platforma, która została wybrana do prowadzenia zajęć także jest trafnym wyborem, bo wiem, że niektóre pozostawiają wiele do życzenia. W moim przypadku nauczanie zdalne niesie za sobą same plusy. Wiem, że niektóre uczelnie już wprowadzają do wyboru nauczanie zdalne czy stacjonarne. Dla wielu osób, które są w takiej samej sytuacji jak ja, wiem, że byłoby to wręcz wybawienie. Możliwość spełniania marzenia w postaci studiów, a jednocześnie połączenie tego z dotychczasowym stylem życia.

Chętnie odbyłabym cały cykl studiów w takim trybie- organizacja jest na bardzo wysokim poziomie.

Podsumowanie

Wyniki badań nauczycieli akademickich oraz studentów APS ukazały znaczną polaryzację opinii na temat edukacji zdalnej i egzaminów prowadzonych online.

Wiele osób traktuje sytuację, która trwa już ponad rok, jako tymczasową. W związku z tym wstrzymują się z inwestycjami w sprzęt czy dobre łącza internetowe. Chociaż mają świadomość zawodności przestarzałego sprzętu, na którym pracują, i oceniają go za jeden z ważniejszych mankamentów edukacji online, nadal liczą na szybki powrót na uczelnię oraz przywrócenie przedcovidowego sposobu pracy.

Część wykładowców zakupiła sprzęt za własne pieniądze, nie uzyskując wsparcia finansowego uczelni, co wielu z nich uważa za krzywdzące. Jednocześnie jednak, ani studenci, ani wykładowcy nie mają gotowości do tego, by przyjeżdżać na zajęcia na uczelnię i korzystać z udostępnionego tu sprzętu, gdyż brak dojazdów oraz związana z nim oszczędność czasu uznawane są za jedną z głównych zalet edukacji zdalnej.

Widoczne jest, że wszyscy respondenci czują społeczne oddalenie się, tęsknotę za ludźmi i bezpośrednimi interakcjami. Studenci narzekają, że nie znają swoich koleżanek i kolegów z grupy, że trudno im pracować w zespołach. Nie znają także wykładowców i nie mogą z nimi rozmawiać twarzą w twarz. Jednocześnie jednak kontakty przez MS Teams w jakimś stopniu braku tych kontaktów rekompensują. Szczególną możliwością jest opcja pisania na czacie w różnych sprawach, co sprzyja szybkiemu przesyłaniu wiadomości. Czasem skutkuje to przekraczaniem granic przez studentów, którzy wysyłają wiadomości o różnych porach dnia i nocy, także w czasie wolnym nauczycieli. Fakt ten sprawia, że w większym stopniu zaciera się granica pomiędzy pracą, a domem (lecz również studiami i domem), generując nadmierne zmęczenie. Co więcej wiele osób skarży się na problemy ze zdrowiem: wzorkiem, kręgosłupem, lecz także pojawiającymi się stanami depresyjnymi.

Z drugiej strony mamy wiele osób, które uważa, że ten tryb edukacji jest bardzo dobry, nawet lepszy niż tradycyjny. Praca w trybie zdalnym daje możliwość lepszej organizacji własnego czasu, skuteczniejszej nauki oraz godzenia różnych obowiązków. Pozwala też osobom chorym lub osobom z niepełnosprawnościami bezproblemowo uczestniczyć w zajęciach.

Podobnie polaryzujące w opiniach badanych są egzaminy online. Rekomendowane narzędzie MS Forms budzi zachwyt wielu nauczycieli. Rozwiązanie jest wygodne, testy sprawdzają się same, a dane są przejrzyste archiwizowane. Z drugiej strony, według opinii wielu studentów jakość egzaminów obniżyła się, zaś wprowadzane przez nauczycieli ograniczenia czasowe (krótki czas na odpowiedź, krótki czas na cały test) prowokują studentów do korzystania z nieuprawnionych źródeł, zamiast zapobiegać tym sytuacjom. Pomimo faktu, że studenci mają świadomość, że wiele osób z ich otoczenia (a także oni sami) ściągają na egzaminach, czują się urażeni podejrzliwością i negatywnym nastawieniem wykładowców.

Egzaminy nadal są dla studentów bardzo stresujące, chociaż doceniają oni fakt, że mogą je pisać w przyjaznym otoczeniu domu, z dala od tzw. „wzroku” wykładowcy.

Problematyczne jest nadal aktywizowanie studentów na zajęciach. Nie chcą lub nie mają warunków do tego, by pokazywać się przez kamerę, ale jednocześnie oczekują, że wykładowcy będą widoczni. Niechętnie zabierają głos na forum, co czasem jest wynikiem braku więzi z grupą. Dla wielu trudnością jest praca grupowa. Studenci mają poczucie, że działania praktyczne są niemożliwe do realizacji w tej formie. Trudnością jest także jakość odbioru wykładowców, psujący się sprzęt, uniemożliwiający zrozumienie treści wykładu czy ćwiczeń.

Wśród respondentów jest grupa wykładowców, którzy stale dążą do doskonalenia się. Cyklicznie ewalują swoje zajęcia i wprowadzają zmiany, które służą lepszej pracy ze studentami. Przygotowują i udostępniają materiały dla studentów, by ci skuteczniej mogli się uczyć. Wielu z takich aktywnych wykładowców zostało imiennie wymienionych przez studentów, często ze wskazaniem zakresu pozytywnych praktyk.

Przeprowadzone badania dały bardzo obszerny materiał informacyjny. Ukazały, że wprowadzone w minionym semestrze zmiany były korzystne. Edukacja w trybie synchronicznym, na platformie MS Teams, pod opieką DIM, wg stałego planu zajęć, zapobiegła chaosowi i przyczyniała się do oceniania przez wielu studentów działań Akademii jako bardzo skutecznych. Pomimo to pojawiły się inne problemy, będące skutkiem tych właśnie działań (np. ujawnił się brak pewnych uniwersalnych norm w pracy online, niedoskonałości egzaminowania zdalnego itp.).

Wdrażanie edukacji zdalnej w pełnym zakresie kształcenia i egzaminowania jest wyzwaniem, jednak wypracowane w minionym czasie rozwiązania warto uwzględnić w dalszych strategiach pracy uczelni. W szczególności wskazane jest uwzględnienie na stałe różnych form nauczania hybrydowego, co może przyczynić się do większej dostępności edukacji wyższej dla osób z niepełnosprawnościami, modernizacji uczelni oraz postrzegania APS jako uczelni otwartej, elastycznej i nowoczesnej, realizującej szerzone idee w praktyce.

Rekomendacje

- Sytuacja w kraju i na świecie związana z pandemią jest dynamiczna. Pomimo pewnego optymizmu, nawracają kolejne fale zachorowań, pojawiają się kolejne mutacje wirusa, bardziej złośliwe i być może odporne na dotychczas opracowane szczepionki. Tym samym, planowanie edukacji na dalsze miesiące nie powinno być traktowane jako stosowanie tymczasowych odpowiedzi na sytuację, lecz jako wdrażanie dobrze przemyślanych i długotrwałych rozwiązań, z możliwością ich adaptacji do zmieniających się warunków epidemiologicznych w kraju.
- Istotnym mankamentem edukacji zdalnej jest jakość sprzętu i połączeń internetowych studentów i wykładowców. Warto zachęcać do tego, by każdy zadbał o dobrej jakości sprzęt i Internet, gdyż inwestycja ta może okazać się racjonalną decyzją na wiele lat. W sytuacji trudności finansowych warto rozważyć, w miarę możliwości uczelni, udostępnienie sprzętu służbowego nauczycielom, którzy zgłaszają problemy z prywatnym sprzętem, przynajmniej na okres jednego semestru. Jeżeli byłaby taka możliwość, wskazane jest dofinansowanie lub rekompensata finansowa dla nauczycieli akademickich w związku z koniecznością dostosowania sprzętu/poprawienia łączności internetowych.
- Studenci i nauczyciele chcieliby, aby wiele przedmiotów realizować na stałe online. Wskazane jest opracowanie/wybór z listy przedmiotów możliwych do realizacji w trybie zdalnym po zakończeniu pandemii – w szczególności powinny to być wykłady, seminaria i dyżury. Warto także rozważyć, które przedmioty nie powinny być realizowane w trybie zdalnym.
- Studenci nie mają świadomości, jak należy zachowywać się online. Ich nikłe wyobrażenie o tym co można, a co jest nietaktowne, prowadzi do przekraczania granic dobrego wychowania. Warto opracować i przeprowadzić kampanię na rzecz kultury nauki zdalnej w Akademii. Wskazane byłoby ukazanie zajęć z perspektywy nauczyciela akademickiego oraz studenta, a także zwrócenie uwagi na najważniejsze kwestie, takie jak m.in. włączanie kamer przez studentów, wyrównanie braków w kompetencjach informatycznych wykładowców, usprawnienie komunikacji pomiędzy nauczycielami i studentami oraz samymi studentami, kulturalny sposób zwracania się na czacie i in.
- Ponieważ studenci pierwszego roku nie znają się osobiście, mają trudności w pracy zespołowej. Warto rozważyć zajęcia integracyjne online, by umożliwić im lepsze poznanie siebie wzajemnie oraz stworzyć bazę do budowania więzi w grupach oraz więzi z Akademią.
- Konieczne jest zwiększenie oferty dydaktycznej skierowanej do studentów, związanej z pracą zdalną (metody aktywizujące online, oprogramowanie sprzyjające aktywizowaniu uczniów), by nasi absolwenci umieli pracować zdalnie.

- Studenci wskazali wielu nauczycieli, których praca była dla nich inspirująca. Warto rozważyć stworzenie zespołu „kompetentnych pasjonatów dydaktyki zdalnej” z naszej uczelni, którzy za dodatkowym wynagrodzeniem lub bez niego będą dzielić się swoim warsztatem pracy.
- Studenci potajemnie nagrywają wykłady i ćwiczenia, by móc do nich sięgać przygotowując się do zaliczeń. Należy wprowadzić jasne zasady nagrywania i upowszechniania nagrań wykładów (lub innych zajęć), z poszanowaniem praw autorskich i wizerunku wykładowcy.
- Istnieje grupa wykładowców, którzy prowadzą zajęcia w taki sposób, że wiele czasu poświęca się na notowanie treści, które są umieszczone na slajdach. Nie pozwala to na wykorzystanie możliwości, jakie niesie ze sobą edukacja online. Warto wypracować wskazania dla nauczycieli odnoszące się do przygotowania materiałów dydaktycznych, wysyłanych wcześniej/udostępnianych studentom, by ci nie musieli przepisywać treści ze slajdów, lecz mogli skupić się na słuchaniu wykładu i rozumieniu przekazywanych treści.
- Na studiach niestacjonarnych zajęcia online są skumulowane w całodzienne bloki i odbywają się bez dłuższej przerwy od rana do wieczora. Spędzanie takiej liczby godzin przy komputerze jest obciążające zdrowotnie, a poza tym nie pozwala na efektywne przyswajanie wiedzy. Warto rozważyć takie rozwiązania organizacyjne na studiach zaocznych, które umożliwią zwiększenie skupienia się studentów i odciążą ich zdrowotnie.
- Wskazane jest zorganizowanie szkoleń z zakresu higieny pracy zdalnej dla nauczycieli i studentów (planowanie czasu, opracowanie zestawu prostych ćwiczeń fizycznych dla osób długotrwale pracujących przy komputerze, propagowanie organizowanych spotkań relaksacyjnych i in.). Problem zdrowia psychicznego pojawia się w wielu wypowiedziach respondentów.
- Nadal jest problem z komunikacją na uczelni, zarówno na linii student-wykładowca, jak też z pracownikami administracyjnymi. Należy pracować nad zwiększeniem świadomości i kultury komunikowania się, ale z zachowaniem granic prywatności. Warto uświadomić studentom brak obowiązku odbierania wiadomości i odpowiadania na nie przez wykładowców w godzinach wieczornych lub weekendy (jest to odbierane przez wykładowców jako przekraczanie granic i nadużycie). Z drugiej strony, należy uświadomić nauczycielom konieczność w miarę możliwości szybkiego odpowiadania na zapytania na czacie oraz maile studentów np. przez wprowadzenie sugerowanego czasu na odpowiedź (może określona liczba dni? może w godzinach dyżurów?). Trzeba znaleźć odpowiedź na pytanie „Jak zachować balans pomiędzy chęcią zachowania higieny pracy wykładowcy, brakiem odpowiadania na wiadomości studentów i ich ignorowanie, a wymaganiami studentów?”
- Warto podkreślać i przypominać o obowiązku korzystania z uczelnianej poczty elektronicznej oraz z MS Teams. Pojawiają się pojedyncze głosy, aby dopuścić do wykorzystania w edukacji zdalnej oraz zdalnym egzaminowaniu innych aplikacji niż zalecana przez uczelnię MS Teams.

Pomimo tego, rekomenduje się, by ze względu na możliwość zapewnienia ochrony danych osobowych oraz ochrony wizerunku oraz adekwatnego wsparcia technicznego zapewnianego przez DIM, pozostać przy wypracowanym rozwiązaniu, tj. aplikacji MS Teams oraz innych aplikacji MS, monitorowanych przez DIM APS.

- Warto wspomóc zespół DIM dydaktykiem, który wspólnie z zespołem technicznym wypracowywałyby rozwiązania związane z efektywną i bezpieczną pracą online, w tym z egzaminowaniem i sposobami zapobiegającymi nieuczciwości studentów. Wskazane jest, by zespół ten prowadził cykliczne szkolenia i konsultacje dla pracowników dydaktycznych.
- Należy ponownie rozważyć kwestię przyznawanego przez wykładowców czasu na napisanie egzaminu. Pomimo wygody w sprawdzaniu testów, metoda ta nie zawsze jest trafna. Rekomenduje się wydłużyć czas przewidziany na zdalne zdawanie egzaminów. Zdaniem studentów zgłaszających problem, to właśnie krótki czas skłania ich do ściągania. Poszkodowane są osoby, które wolniej czytają, gdyż nie mogą się skupić, nie rozumieją co czytają, jest to dla nich źródło stresu.
- Pojawił się wątek dotyczący niedopasowania liczebności grupy wykładowej do możliwości oprogramowania. Należy to sprawdzić i dopasować liczbę osób w grupie w taki sposób, by wykładowca mógł swobodnie prowadzić zajęcia i przeprowadzać egzaminy.

Bibliografia

- Bardzińska, D. A. (2018). Kompetencje informatyczne studentów kierunków pedagogicznych. W J. Bojanowicz i K. Ziębakowska-Cecot, *Przygotowanie nauczycieli do nowych wyzwań edukacyjnych. Problemy współczesnej edukacji*. (strony 33-43). Radom: Wydawnictwo Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego im. Kazimierza Pułaskiego.
- Jabłonowska, M. i Wiśniewska, J. (2020). Wykorzystanie otwartych zasobów edukacyjnych w kształceniu akademickim. W M. Tanaś i S. Galanciak, *Cyberprzestrzeń-Człowiek-Edukacja. T. 5 Otwarte zasoby edukacyjne w perspektywie pedagogicznej*. (strony 93-108). Kraków: Oficyna Wydawnicza "Impuls".
- Kuruliszwili, S. (2019). Samokształcenie i technologie informacyjne - zmienność form i trudność klasyfikacji. *Edukacja Ustawiczna Dorosłych, 1 (104)*, strony 39-50.
- Łaszczyk, J. i Kulesza, E. M. (2020). Etos uniwersytetu a idea zrównoważonego rozwoju. *Szkoła Specjalna, 1*, strony 5-10, DOI: 10.5604/01.3001.0013.9263.
- Rebizant, M. (2017). Nauczanie hybrydowe jako jedna z form kształcenia w uczelni wyższej w opinii studentów Akademii Pedagogiki Specjalnej. W D. M. Jankowska, *Pedagogika dialogu. Emancypacyjny potencjał dialogu*. (strony 252-265). Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.
- Romaniuk, M. W. (2015a). Digital Competences of Maria Grzegorzewska Academy of Special Education Students – Method and Results of a Survey. *International Journal of Electronics and Telecommunications, 61 (3)*, strony 267-272, DOI: 10.1515/eletel-2015-0035.
- Romaniuk, M. W. (2015b). E-learning in College on the Example of Academy of Special Education. *International Journal of Electronics and Telecommunications, 61 (1)*, strony 25-29.
- Romaniuk, M. W. i Łukasiewicz-Wieleba, J. (2020a). Crisis Remote Education at The Maria Grzegorzewska University During Social Isolation in the Opinions of Academic Teachers. *International Journal of Electronics and Telecommunications, 66 (4)*, strony 801-806, DOI: 10.24425/ijet.2020.135673.
- Romaniuk, M. W. i Łukasiewicz-Wieleba, J. (2020b). Crisis Remote Education at The Maria Grzegorzewska University During Social Isolation in the Opinions of Students. *International Journal of Electronics and Telecommunications, 66 (4)*, strony 807-812, DOI: 10.24425/ijet.2020.135675.
- Romaniuk, M. W. i Łukasiewicz-Wieleba, J. (2020c). *Zdalna edukacja kryzysowa w APS w okresie pandemii COVID-19*. Warszawa, DOI: 10.13140/RG.2.2.18059.52006.
- Trzcińska-Król, M. (2020). Students with special educational needs in distance learning during the COVID-19 pandemic – parents' opinions. *Interdisciplinary Contexts of Special Pedagogy, 29*, strony 173-191, DOI: <https://doi.org/10.14746/ikps.2020.29.08> .

Aneks

Kwestionariusz ankiety dla nauczycieli akademickich

Procedura badania zajmuje około 10 minut. Jako osoba badana będzie Pan/i poproszony o odpowiedź na pytania dotyczące swoich doświadczeń związanych z edukacją i nauczaniem zdalnym w sytuacji izolacji społecznej. Udział w tym badaniu naukowym jest dobrowolny. Dane, które zbieramy, są poufne. Jako badacze nie mamy możliwości identyfikacji Pana/i za pośrednictwem systemu. Wypełniając ankietę potwierdza Pan/i przeczytanie instrukcji i wyraża Pan/i zgodę na badanie.

1. Rok urodzenia

.....

2. Płeć

Proszę wybrać jedną odpowiedź

- 1) Kobieta
- 2) Mężczyzna

3. Stopień lub tytuł naukowy

Proszę wybrać jedną odpowiedź

- 1) Magister
- 2) Doktor
- 3) Doktor habilitowany
- 4) Profesor

4. Jak Pan/i ocenia swoje kompetencje informatyczne?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź

	1	2	3	4	5	
Niskie						Wysokie

5. Jak Pan/i ocenia zmianę poziomu swoich kompetencji informatycznych w trakcie prowadzenia nauczania zdalnego?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź

	1	2	3	4	5	
Zdecydowanie spadł						Zdecydowanie wzrósł

6. Jakie możliwości techniczne związane z prowadzeniem zajęć zdalnie ma Pan/i w domu?

Proszę wybrać dowolną liczbę odpowiedzi

- 1) Posiadam komputer na własny użytek
- 2) Posiadam komputer, ale dzielę go z innymi domownikami
- 3) Korzystam z urządzeń mobilnych (np. smartfon, tablet)
- 4) Nie mam komputera w domu
- 5) Inne: .....

7. W jaki sposób łączy się Pan/i z Internetem?

Proszę wybrać dowolną liczbę odpowiedzi

- 1) Modem kablowy/światłowód
- 2) Internet bezprzewodowy przez modem mobilny na kartę SIM
- 3) Udostępnianie Internetu przez smartfon
- 4) Nie posiadam połączenia z Internetem w domu
- 5) Inne: .....

8. Czy korzystał/a Pan/i ze wsparcia uczelni w zakresie prowadzenia nauczania zdalnego?

Proszę wybrać dowolną liczbę odpowiedzi

- 1) Tak, korzystałem/łam z udostępnionego sprzętu
- 2) Tak, korzystałem/łam z pomocy technicznej
- 3) Tak, korzystałem/łam ze szkoleń
- 4) Nie
- 5) Inne:

9. W jaki sposób pracuje Pan/i ze studentami?

Proszę wybrać dowolną liczbę odpowiedzi

- 1) Wirtualne spotkania z grupami studentów
- 2) Wirtualne spotkania indywidualne
- 3) Indywidualne rozmowy telefoniczne
- 4) Czat
- 5) Instrukcje opisujące zagadnienia/zadania wysyłane studentom
- 6) Praca indywidualna nad projektami/problemami w wyznaczonych kanałach przekazu (np. w plikach zespołu Teams)
- 7) Praca grupowa nad projektami/problemami w wyznaczonych kanałach przekazu (np. w plikach zespołu Teams)
- 8) Udostępnianie linków do ważnych treści, filmów itp.
- 9) Udostępnianie skanów, zdjęć, prezentacji autorskich materiałów
- 10) Udostępnianie skanów, zdjęć, prezentacji materiałów innych autorów
- 11) Nagrywanie wykładów i udostępnianie ich studentom
- 12) Inne: .....

10. Jak Pan/i ocenia stopień zaangażowania studentów w edukację zdalną?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź

	1	2	3	4	5	
Niski						Wysoki

11. Jak Pan/i ocenia samodzielność studentów w trakcie edukacji zdalnej?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź

	1	2	3	4	5	
Niska						Wysoka

12. Które elementy edukacji zdalnej różnią się od edukacji tradycyjnej?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź w każdym wierszu

	Zdecydowanie większe przy edukacji tradycyjnej	Większe przy edukacji tradycyjnej	Takie samo przy edukacji tradycyjnej i zdalnej	Większe przy edukacji zdalnej	Zdecydowanie większe przy edukacji zdalnej
Zaangażowanie studentów					
Aktywność studentów					
Kontakt z wykładowcą					
Systematyczność pracy					
Terminowość wykonywania zadań					
Jakość wykonanych zadań					
Adekwatność wystawianych ocen					

13. Jakie Pani/Pana zdaniem są najważniejsze zalety nauczania zdalnego?

Proszę wpisać swoją odpowiedź

.....

14. Jakie Pani/Pana zdaniem są najważniejsze wady nauczania zdalnego?

Proszę wpisać swoją odpowiedź

.....

15. Jakie Pani/Pana zdaniem są najważniejsze trudności związane z nauczaniem zdalnym?

Proszę wpisać swoją odpowiedź

.....

16. Jakie Pani/Pana zdaniem są najważniejsze zalety związane z nauczaniem egzaminowaniem i zaliczaniem przedmiotów zdalnie?

Proszę wpisać swoją odpowiedź

.....

17. Jakie Pani/Pana zdaniem są najważniejsze wady związane z nauczaniem egzaminowaniem i zaliczaniem przedmiotów zdalnie?

Proszę wpisać swoją odpowiedź

.....

18. Które przedmioty z minionego semestru mogłyby być w przyszłości na stałe realizowane w trybie zdalnym?

Wymień przedmioty, w przypadku których osiągnane przez studentów efekty kształcenia w trybie zdalnym są na tyle dobre (lub lepsze niż w trybie tradycyjnym), że można zrezygnować z prowadzenia ich w trybie stacjonarnym na uczelni.

.....

19. Czy i jeżeli tak to w jaki sposób sprawdza Pan/i samodzielność prac (zaliczeniowych, cząstkowych, końcowych) studentów?

Proszę wpisać swoją odpowiedź

.....

20. Jakie informacje zwrotne dotyczące prowadzonych zajęć otrzymuje Pan/i od studentów?

Proszę wpisać swoją odpowiedź

.....

21. Jeżeli ma Pan/i jakiegokolwiek refleksje lub uwagi dotyczące nauki zdalnej to proszę wpisać je poniżej

Proszę wpisać swoją odpowiedź

.....

Kwestionariusz ankiety dla studentów

Procedura badania zajmuje około 10 minut. Jako osoba badana będzie Pan/i poproszony o odpowiedź na pytania dotyczące swoich doświadczeń związanych z edukacją i nauczaniem zdalnym w sytuacji izolacji społecznej. Udział w tym badaniu naukowym jest dobrowolny. Dane, które zbieramy, są poufne. Jako badacze nie mamy możliwości identyfikacji Pana/i za pośrednictwem systemu. Wypełniając ankietę potwierdza Pan/i przeczytanie instrukcji i wyraża Pan/i zgodę na badanie.

1. Rok urodzenia

.....

2. Płeć

Proszę wybrać jedną odpowiedź

- 1) Kobieta
- 2) Mężczyzna

3. Rok studiów

Proszę wybrać jedną odpowiedź

- 1) 1
- 2) 2
- 3) 3
- 4) 4
- 5) 5

4. Tryb studiów

Proszę wybrać jedną odpowiedź

- 1) Stacjonarne
- 2) Niestacjonarne

5. Jak Pan/i ocenia swoje kompetencje informatyczne?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź

	1	2	3	4	5	
Niskie						Wysokie

6. Jak Pan/i ocenia zmianę poziomu swoich kompetencji informatycznych w trakcie nauki zdalnej?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź

	1	2	3	4	5	
Zdecydowanie spadł						Zdecydowanie wzrósł

7. Jakie możliwości techniczne związane z uczestniczeniem w zajęciach zdalnych ma Pan/i w domu?

Proszę wybrać dowolną liczbę odpowiedzi

- 1) Posiadam komputer na własny użytek
- 2) Posiadam komputer, ale dzielę go z innymi domownikami
- 3) Korzystam z urządzeń mobilnych (np. smartfon, tablet)
- 4) Nie mam komputera w domu
- 5) Inne: .....

8. W jaki sposób łączy się Pan/i z Internetem?

Proszę wybrać dowolną liczbę odpowiedzi

- 1) Modem kablowy/światłowód
- 2) Internet bezprzewodowy przez modem mobilny na kartę SIM
- 3) Udostępnianie Internetu przez smartfon
- 4) Nie posiadam połączenia z Internetem w domu
- 5) Inne: .....

9. Czy korzystał/a Pan/i ze wsparcia uczelni w zakresie zdalnego uczenia się?

Proszę wybrać dowolną liczbę odpowiedzi

- 1) Tak, korzystałem/łam z udostępnionego sprzętu
- 2) Tak, korzystałem/łam z pomocy technicznej
- 3) Tak, korzystałem/łam ze szkoleń
- 4) Nie
- 5) Inne:

10. Jak ocenia Pan/i daną formę edukacji zdalnej?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź w każdym wierszu

	Nie biorę udziału w takiej formie zajęć	Bardzo niechętnie biorę udział w takiej formie zajęć	Niechętnie biorę udział w takiej formie zajęć	Ani chętnie, ani niechętnie biorę udział w takiej formie zajęć	Chętnie biorę udział w takiej formie zajęć	Bardzo chętnie biorę udział w takiej formie zajęć
Wirtualne spotkania w grupie studentów						
Wirtualne spotkania indywidualne						
Indywidualne rozmowy telefoniczne						
Czat						
Instrukcje opisujące zagadnienia/zadania wysyłane studentom						
Praca indywidualna nad projektami/problemami w wyznaczonych kanałach przekazu (np. w plikach zespołu Teams)						
Praca grupowa nad projektami/problemami w wyznaczonych kanałach przekazu (np. w plikach zespołu Teams)						
Linki do ważnych treści, filmów itp.						
Skany, zdjęcia, prezentacje autorskich materiałów od wykładowców						
Skany, zdjęcia, prezentacje materiałów innych autorów niż wykładowcy						
Nagrania wykładów						

11. Jak Pan/i ocenia poziom edukacji zdalnej oferowanej przez uczelnię w trakcie semestru zimowego 2020/2021?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź

	1	2	3	4	5	
Bardzo nisko						Bardzo wysoko

12. Jak Pan/i ocenia swój stopień zaangażowania w edukację zdalną?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź

	1	2	3	4	5	
Niski						Wysoki

13. Jak Pan/i ocenia swoją samodzielność w trakcie edukacji zdalnej?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź

	1	2	3	4	5	
Niska						Wysoka

14. Które elementy edukacji zdalnej różnią się od edukacji tradycyjnej?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź w każdym wierszu

	Zdecydowanie większe przy edukacji tradycyjnej	Większe przy edukacji tradycyjnej	Takie samo przy edukacji tradycyjnej i zdalnej	Większe przy edukacji zdalnej	Zdecydowanie większe przy edukacji zdalnej
Własne zaangażowanie					
Własna aktywność					
Kontakt z wykładowcą					
Systematyczność pracy					
Terminowość wykonywania zadań					
Jakość wykonanych zadań					
Adekwatność otrzymywanych ocen					

15. Jakie Pani/Pana zdaniem są najważniejsze zalety edukacji zdalnej?

Proszę wpisać swoją odpowiedź

.....

16. Jakie Pani/Pana zdaniem są najważniejsze wady edukacji zdalnej?

Proszę wpisać swoją odpowiedź

.....

17. Jakie Pani/Pana zdaniem są najważniejsze trudności związane z edukacją zdalną?

Proszę wpisać swoją odpowiedź

.....

18. Jakie Pani/Pana zdaniem są najważniejsze zalety związane z nauczaniem egzaminowaniem i zaliczaniem przedmiotów zdalnie?

Proszę wpisać swoją odpowiedź

.....

19. Jakie Pani/Pana zdaniem są najważniejsze wady związane z nauczaniem egzaminowaniem i zaliczaniem przedmiotów zdalnie?

Proszę wpisać swoją odpowiedź

.....

20. Czy zdarzyło się Pani/Panu korzystać z nieuprawnionej pomocy w trakcie pisania prac zaliczeniowych lub zdawania egzaminów w trakcie edukacji zdalnej??

Proszę wybrać jedną odpowiedź

1) Tak

2) Nie

21. Które przedmioty z minionego semestru mogłyby być w przyszłości na stałe realizowane w trybie zdalnym?

Wymień przedmioty, w przypadku których osiągnęte przez studentów efekty kształcenia w trybie zdalnym są na tyle dobre (lub lepsze niż w trybie tradycyjnym), że można zrezygnować z prowadzenia ich w trybie stacjonarnym na uczelni.

.....

22. Jeżeli ma Pan/i jakiegokolwiek refleksje lub uwagi dotyczące nauki zdalnej to proszę wpisać je poniżej

Proszę wpisać swoją odpowiedź

.....

Lista przedmiotów, które mogą być prowadzone w trybie zdalnym – opinie nauczycieli akademickich

1. Analiza danych (rok 4.)
2. BHP
3. Building Family School Partnership - konwersatorium
4. Ćwiczenia z autoprezentacji
5. Diagnoza psychologiczna i metody pracy z dzieckiem z zaburzeniami rozwoju
6. Education for sustainable development
7. Filozofia
8. Intermedia, Działania intermedialne w arteterapii, Grafika wydawnicza, Wideo i działania w przestrzeni, Projekty intermedialne, Sztuka nowych mediów - tryb hybrydowy
9. Konstruowanie programów terapeutycznych
10. Konstruowanie programów wychowania przedszkolnego
11. Metodyka edukacji matematycznej
12. Metodyka kształcenia na odległość
13. Nowoczesne technologie w oddziaływaniach pedagogicznych
14. Nowoczesne technologie w oddziaływaniach pedagogicznych
15. Obserwacja w pracy terapeutycznej
16. Opieka, pomoc, wsparcie społeczne - między teorią a praktyką
17. Podstawy matematyki dla nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej
18. Podstawy matematyki dla nauczycieli wychowania przedszkolnego
19. Podstawy pedagogiki pracy
20. Prawne podstawy pomocy psychologiczno-pedagogicznej
21. Prawno-organizacyjne aspekty pracy przedszkola
22. Prawno-organizacyjne aspekty pracy szkoły
23. Projekt socjalny warsztaty w terenie
24. Psychologia międzykulturowa
25. Psychologia rozwojowa uczniów z SPE (wykład)
26. Rodzina partnerstwo wychowawcze
27. Rodzina teorie modele przemiany
28. Social Pedagogy - konwersatorium w języku angielskim
29. Social Pedagogy.... monograf w języku angielskim
30. Statystyka (ćwiczenia i wykład dla 1. roku psychologii)
31. Statystyka wielozmianowa (2. rok)
32. Technologia informacyjna
33. Technologia informacyjna
34. Teoretyczno-metodyczne podstawy terapii pedagogicznej
35. Wprowadzenie do pracy socjalnej
36. Wykład z ewaluacji oddziaływań psychologicznych
37. Wykład z metodologii (ćwiczenia w trybie hybrydowym, ale nie całkowicie zdalnie)
38. Wykład z psychologii politycznej
39. Zarządzanie kompetencjami pracownika
40. Zastosowanie statystyki (2. rok)

Lista przedmiotów które mogą być prowadzone w trybie zdalnym – opinie studentów

Analiza dzieła sztuki,	Metod pomocy
Analiza grupowa	Metodologia
Anatomia	Metodologia (wykład)
Animacja	Metodologia badań psychologicznych
Animacja i promocja kultury	Metodologia badań psychologicznych (wykład i ćwiczenia)
Antropologia	Metodologia badań z elementami statystyki (wykład i ćwiczenia)
Bezpieczeństwo i higiena pracy	Metodologia nauk społecznych
Biblioterapia z elementami dramy	Metody badań pedagogicznych
BHP	Metody pomocy osobom chorującym psychicznie
Biomedyczne podstawy rozwoju i wychowania	Metody pomocy osobom chorującym psychicznie (wykład + ćwiczenia)
Coaching	Metody pomocy psychologicznej
Ćwiczenia z psychologii, pedagogiki, filozofii,	Metody pracy z ofiarami przemocy
Demografia społeczna	Metody socjotechniczne w zarządzaniu
Diagnostyka w pedagogice specjalnej	Metody wspierania rozwoju
Diagnostyka w poradnictwie zawodowym	Metody zabawowe
Diagnoza i zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze	Metodyka edukacji matematycznej
Diagnoza psychiczna zaburzeń psychicznych	Metodyka edukacji plastycznej
Dydaktyka specjalna	Metodyka edukacji polonistycznej
Dydaktyka wykład	Metodyka edukacji polonistycznej w przedszkolu
Dydaktyka z ewaluacją wyników kształcenia	Metodyka edukacji technicznej i komputerowej
Dziecko i dzieciństwo	Metodyka kształcenia i wychowania uczniów z lekką niepełnosprawnością intelektualną kl. 1-3 w szkole podstawowej - wykład
Edukacja integracyjna i włączająca	Metodyka oddziaływań resocjalizacyjnych
Edukacyjne problemy Europy	Metodyka pracy kuratora sądowego
Elementy psychopatologii i psychologii klinicznej	Metodyka pracy opiekunco-wychowawczej
Etyczne problemy współczesności	Modele wspierania rozwoju dziecka
Etyka	Morfologia
Etyka zawodu	Narzędzia diagnozy psychologicznej
Filozofia	Nauka o języku
Filozofia z elementami logiki (wykład i ćwiczenia)	Neurologia
Finansowanie projektów edukacyjno-artystycznych	Neuronauka dla psychologów
Fonetyka	Neuropsychologia
Genetyka	Neuropsychologia kliniczna człowieka dorosłego
Grafika komputerowa	Nurty i kierunki opieki nad dzieckiem
Historia myśli socjologicznej	Opiniowanie sądowo-psychologiczne
Historia sztuki	Patofizjologia chorób somatycznych (wykład)
Historia wychowania	Pedagogika
Interwencja w system rodzinny i szkolny (wykład)	Pedagogika czasu wolnego osób z niepełnosprawnością intelektualną - wykład
Język angielski	Pedagogika ogólna (wykład i ćwiczenia)
Język mediów	Pedagogika porównawcza
Kierunki pedagogiki współczesne	Pedagogika specjalna
Kompetencje Pedagoga Specjalnego	Pedagogika społeczna
Komunikacja w szkole	Pedeutologia
Kształcenie integracyjne i włączające – wykład	Podstawowe aspekty niepełnosprawności
Kultura bycia	
Kultura języka polskiego	
Laryngektomia	
Logika	

Podstawy anatomii
 Podstawy anatomii, genetyki, neurologii
 Podstawy anatomii, neurologii i psychiatrii
 Podstawy andragogiki
 Podstawy arteterapii
 Podstawy diagnostyki edukacyjnej w przedszkolu
 Podstawy dydaktyki - ćwiczenia i wykład
 Podstawy dydaktyki nauczania zintegrowanego
 Podstawy dydaktyki nauczania zintegrowanego w przedszkolu
 Podstawy edukacji integracyjnej i włączającej
 Podstawy filozofii i logiki
 Podstawy genetyki
 Podstawy języka polskiego dla nauczycieli wychowania przedszkolnego
 Podstawy neurologii
 Podstawy pedagogiki
 Podstawy pedagogiki w pracy nauczyciela
 Podstawy prawa
 Podstawy prawne pracy opiekuńczo-wychowawczej
 Podstawy przedsiębiorczości
 Podstawy psychiatrii
 Podstawy psychologii
 Podstawy psychologii (wykład i ćwiczenia)
 Podstawy psychologii rozwoju
 Podstawy rozwoju
 Podstawy rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym i młodszym szkolnym
 Podstawy socjologii
 Podstawy zarządzania w systemie oświaty
 Praca empiryczna
 Praca z grupą (wykład)
 Prawa człowieka
 Prawne podstawy kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi
 Prawne podstawy rehabilitacji
 Prawo
 Problemy integracji europejskiej
 Proces diagnozy psychologicznej
 Proces inkluzji społecznej a stygmatyzacja osób z niepełnosprawnością w Polsce - wykład
 Proces uczenia się dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym
 Profilaktyka logopedyczna
 Projekt badawczy
 Projekt socjalny
 Projektowanie pracy w szkole
 Przedsiębiorczość
 Przedsiębiorczość i rynek pracy
 Przygotowanie do nauki w szkole i adaptacja dziecka w klasie I
 Przywództwo edukacyjne
 Zasady wykładni prawa
 Psychiatria
 Psychologia
 Psychologia kliniczna
 Psychologia międzykulturowa
 Psychologia polityczna
 Psychologia procesów poznawczych
 Psychologia rozwojowa
 Psychologia rozwoju człowieka,
 Psychologia rozwoju dzieci i młodzieży
 Psychologia społeczna
 Psychologia społeczna i wychowawcza
 Psychologia tożsamość
 Psychologiczne aspekty chorób somatycznych
 Psychospołeczne aspekty niepełnosprawności
 Readaptacja społeczna
 Rehabilitacja społeczna i zawodowa
 Rodzina - partnerstwo wychowawcze
 Rodzina dziecka z SPE
 Sieroctwo wojenne dzieci polskich
 Socjologia
 Socjologia edukacji
 Specjalne potrzeby edukacyjne - metodyka projektowania działań
 Specjalności psychologiczne
 Społeczna rola sztuki audiowizualnej
 Statystyka
 Studium przypadku
 Szkolenia w HR
 Techniki terapii i pomocy dzieciom i młodzieży
 Technologia informacyjna
 Teoretyczne podstawy wychowania (wykład)
 Teoria wychowania
 Teoria wykluczenia społecznego
 Trening twórczości
 Umiejętności studiowania
 Umiejętności pomagania
 Umiejętności psychologiczne
 Umiejętności psychologiczne
 Warsztaty ćwiczeń interpersonalnych
 Warsztaty interpersonalne
 Warsztaty krytycznego myślenia
 Warsztaty umiejętności Interpersonalnych
 Wprowadzenie do logopedii
 Wprowadzenie do pedeutologii
 Wprowadzenie w kształcenie akademickie
 Wprowadzenie w życie akademickie
 Współczesne koncepcje edukacji przedszkolnej

Współczesne koncepcje edukacji
wczesnoszkolnej
Współczesne koncepcje pedagogiki specjalnej
Współczesne problemy psychologii
Współczesne problemy psychologii, filozofii i
socjologii
Współpraca z rodzicami i specjalistami w
przedszkolu i szkole
Wstęp do socjologii

Wybrane instytucje wsparcia rodziny
Wybrane zagadnienia doradztwa
Wybrane zagadnienia prawa
Wychowanie Fizyczne
Zastosowanie statystyki w badaniach
psychologicznych
Zastosowanie statystyki w badaniach
społecznych